

**CUMHURİYET DÖNEMİNDE OLTU:
İDARÎ, SOSYAL VE İKTİSADÎ HAYAT
(1923-1950)**

Ahmet KALKAN

**Yüksek Lisans Tezi
Tarih Anabilim Dalı
Prof. Dr. Murat KÜÇÜKUĞURLU
2018
Her Hakkı Saklıdır**

ERZURUM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİMDALİ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

CUMHURİYET DÖNEMİNDE OLTU:
İDARİ, SOSYAL VE İKTİSADİ HAYAT

(1923-1950)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET KALKAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Murat KÜÇÜKUĞURLU

AĞUSTOS-2018

ERZURUM

ONAY

Ahmet KALKAN tarafından hazırlanan "Cumhuriyet Döneminde Oltu: İdari, Sosyal ve İktisadi Hayat(1923-1950)" adlı bu çalışma 15.08.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Murat KÜÇÜKUĞURLU

(Danışman)

Doç. Dr. Asaf ÖZKAN

(.....)

Doç. Dr. Uğur AKBULUT

(Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. .../08/2018

Doç. Dr. Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ

Enstitü Müdürü

EK 2-A: Yüksek Lisans Tezi Onay Sayfası

EK3: Tez Etik ve Bildirim Sayfası

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu ve tezimin erişim sürecine ilişkin aşağıdaki beyanımı kabul ediyorum.

- ✓ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim sadece Erzurum Teknik Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Teziminsüreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma başvurusunda bulunmadığım takdirde tezimin tamamının her yerden erişime açılmasında sakınca yoktur.

İmza
Ahmet KALKAN
15.08.2018

ÖN SÖZ

Bu tezde Oltu'nun 1923-1950 yılları arasında idarî yapısı ile sosyal ve ekonomik durumu, ilgili döneme ait bilgi ve belgeler ışığında ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamız bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Oltu'nun tarihi gelişimi, coğrafi ve stratejik önemi itibarıyla geçmişte hangi kültürlere ev sahipliği yaptığı ve özellikle 93 Harbi'nden I. Dünya Savaşı'na kadar geçen kırk yıllık süre içerisinde Oltu halkının Ermenilere karşı verdiği mücadele kısaca anlatılmıştır. Özellikle Oltu tarihinde çok önemli bir yere sahip olan Oltu Şura Hükümetinin kuruluşu ve faaliyetlerinin anlaşılması, yapılan tezin daha anlamlı bir hale gelmesi bakımından oldukça önemlidir. Bu düşünceyle, giriş bölümünde "Oltu Şura Hükümeti Kuruluş ve Faaliyetleri" adıyla bir başlık oluşturulmuştur. Bu başlık altında hükümetin kurulma dönemi, hükümette görev alan kişiler, faaliyetleri ve biyografilerine yer verilmiştir.

Birinci bölümde Oltu'nun idare tarihi ele alınmıştır. Bu bölümde 1920-1950 yılları arasında Oltu'da görev yapan kaymakamlar, görev yaptıkları tarih sırasına göre tespit edilmiş ve ulaşılabilen belgeler ışığında biyografilerine yer verilmiştir. Yine bu bölümde Oltu belediye başkanları ve il genel meclisi üyeleri hakkında bilgi verilmiş; bu kişilerin ilgili birimlerde görev yaptıkları tarihler çıkarılmıştır. Ardından, idari yapıda önemli bir yer tutan Oltu'ya bağlı nahiyeler konusuna ve Oltu'nun il olması için yapılan çalışmalara değinilmiştir. Bölümün ikinci kısmında Oltu Belediyesi'nin Cumhuriyet dönemindeki yapısı ve faaliyetleri incelenmiştir. Son olarak Oltu'da görev yapan belediye başkanları belgeler ışığında tespit edilmiştir.

İkinci bölümde, Oltu'nun 1923-1950 yılları arasında bayındırlık ve ekonomik yaşantısında meydana gelen gelişmeler ele alınmıştır. Oltu'da Ziraat Bankasının şube açması, günümüzde oldukça meşhur olan Oltu taşının geliştirilmesi ve işlenmesi, kömür ocaklarının ve özellikle Balkaya kömür madeninin kullanılması, orman ve tuz işletmelerinin açılması gibi önemli ekonomik gelişmeler anlatılmıştır. Aynı bölümde 1 Haziran 1934'te faaliyete geçen Erzurum İmar Birliğinin Oltu'da yaptığı içme suyu ve diğer altyapı çalışmaları anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Oltu'da 1923-1950 arasında meydana gelen siyasî-sosyal ve kültürel gelişmeler anlatılmıştır. Oltu'da ki siyasî ve sosyal olaylar anlatılırken, ilgili dönem boyunca tek başına iktidar olan Cumhuriyet Halk Partisinin bölgeye yönelik

faaliyetleri de anlatılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Oltu'nun kültürel hayatına katkıda bulunmaya çalışan, fakat maddi imkânsızlıklar nedeniyle pek başarılı olamayan Türk Ocağı ve akabinde kurulmuş olup Ankara'nın maddi manevi desteğini daha çok hisseden Oltu Halkevi incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde ilçenin kültür ve eğitim yapısı ele alınmış, ilgili dönemde Oltu'nun okul ve öğretmen durumu, demografik yapısı, yine aynı yıllara ait sosyal hayatı ve bu sosyal hayatı etkileyen diğer gelişmeler anlatılmıştır.

Konumuzla ilgili araştırma ve incelemeler yapılırken, il ve ilçemiz ile ilgili birçok kitap, makale ve belge incelenmiş, elde edilen bilgiler eleştirel süzgeçten geçirilerek, bilimsel yöntemler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çalışma sırasında yararlanılan en önemli arşiv, Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi'dir. Bu arşivde, konumuzla ilgili mevcut belgeler, elden geldiğince titiz bir şekilde taranmış, temin edilmiş ve bunlardan azami ölçüde yararlanılmıştır. Bunun dışında çeşitli arşiv ve kütüphanelerde yer alan ulusal ve yerel gazeteler taranmıştır. Bu hususta bize en fazla katkı sağlayan gazeteler, Doğu Gazetesi ve Erzurum Gazetesi'dir. Ayrıca araştırma ve incelemelerimizde TBMM Zabıt Cerideleri, İl Yıllıkları ve çeşitli dönemlere ait belediye İstatistikleri, Milli Eğitim Bakanlığı istatistikleri, kültür istatistikleri gibi ana kaynakların yanı sıra arşiv belgelerine dayanan dergi ve kitaplar, araştırma eserler, makaleler ve ansiklopediler de kullanılmıştır.

Çalışmamızın sonuna yararlandığımız eserlerden oluşan bir kaynakça ile Oltu'ya ait o dönemi en net şekilde gösteren fotoğrafları ve yararlandığımız belgeleri koyduk. Oltu hakkında yapılmış, yazılmış ulaşabildiğimiz bütün eserlere, bundan sonra bu alanda çalışma yapacaklara yardımcı olması düşüncesiyle yararlanılan kaynaklar bölümünde yer vermeye çalıştık. Umarım faydalı olur.

Tez konusunun seçiminde ve çalışmamızın her aşamasında bize rehberlik edip her konuda bizi cesaretlendiren ve desteklerini esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Murat KÜÇÜKUĞURLU' ya sonsuz teşekkürlerimizi sunarım.

Ahmet KALKAN

Erzurum-2018

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
ÖZET	X
ABSTRACT	XI
TABLolar LİSTESİ	XII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIII
GİRİŞ.....	1-23

BİRİNCİ BÖLÜM

OLTU'DA İDARİ TEŞKİLATLANMA(1923-1950)	24-53
1.1. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Oltu'nun İdari Yapısı	24
1.2. Oltu Kaymakamları	25
1.2.1. Oltu Kaymakamlarının Biyografileri	29
1.2.2. Yusuf Ziya Bey	29
1.2.3. Mehmed Ramiz Bey	30
1.2.4. Hasan Faiz Ergun	30
1.2.5. Süleyman Memduh	31
1.2.6. Hasan Hüsni Çakır	31
1.2.7. Refik Kuzucu	32
1.2.8. A.Fevzi Hamurculu	32
1.2.9. Ali Fehmi Kayar	32
1.2.10. Azmi Gökçe	33
1.2.11. Celal Balkanlı	33
1.2.12. Agâh Erozan	33
1.2.13. Kemaleddin Koray	33
1.2.14. Ethem Yetkiner	34
1.2.15. Ali Haydar Özkın	34
1.3. Oltu'ya Bağlı Nahiyeler ve Köyler.....	35
1.4. Oltu'nun İl Olması İçin Yapılan Çalışmalar	38

1.5. Oltu İl Genel Meclisi Üyeleri ve Çalışmaları	38
1.5.1. 1930-1950 Yılları Arası İl Genel Meclisi Oltu Üyeleri	39
1.5.2. Bazı İl Genel Meclisi Üyelerinin Biyografileri	44
1.5.3. Hüseyin Köycü	44
1.5.4. Nazım Önder	45
1.5.5. Zeki Hamşioğlu(Acar)	45
1.5.6. Aliye Reşit	45
1.6. Oltu'da Belediye Teşkilatı	46
1.6.1. Türk Belediyecilik Tarihine Kısa Bir Bakış	46
1.6.2. Oltu Belediyesinin Kuruluşu ve Başkanları	48
1.6.3. Atanmış Belediye Başkanları Dönemi	49
1.6.4. Belediyenin Gelir-Gider Durumu	51

İKİNCİ BÖLÜM

BAYINDIRLIK VE İKTİSADÎ HAYAT	54-76
2.1. Bayındırlık Alanındaki Gelişmeler	54
2.1.1. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Oltu'nun Genel Durumu	54
2.1.2. Bayındırlık	55
2.1.3. Umumî-Hususî Yollar	55
2.1.4. Erzurum-Tortum-Oltu Yolu	57
2.1.5. İçme Suları.....	60
2.1.6. Bazı İmar Faaliyetleri	60
2.2. İktisadî Hayat	61
2.2.1. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Oltu'nun İktisadî Durumu	61
2.2.2. 1930-1950 Yılları Arası Oltu'nun İktisadî Durumu	62
2.2.3. Tarım	63
2.2.4. Hayvancılık-Arıcılık	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİYASÎ, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYAT	77-94
3.1. Oltu'da Siyasî Gelişmeler	77

3.1.1. Oltu'da CHP Teşkilatının Kuruluşu ve Faaliyetleri	77
3.2. Oltu'da Sosyal ve Kültürel Gelişmeler	78
3.2.1. Oltu Türk Ocağı Kuruluşu ve Faaliyetleri	78
3.2.2. Oltu'da Halkevinin Açılması	79
3.3. Eğitim Alanındaki Gelişmeler	82
3.3.1. İlk ve Orta Dereceli Mekteplerin Açılması	82
3.4. Oltu'nun Sosyal Yapısı	87
3.4.1. Demografik Yapı	87
3.4.2. 1930'larda Sosyal Hayatı İlgilendiren Gelişmeler	89
3.4.3. Sağlık	91
3.4.4. 1950'lerde Sosyal Hayatı İlgilendiren Gelişmeler	93
SONUÇ VE ÖNERİLER	95
YARARLANILAN KAYNAKLAR	98
EKLER	108
ÖZGEÇMİŞ	122

ÖZET

Erzurum iline bağı Oltu İlçesinin, tarihî bir yaklaşımla ele alındığı bu çalışmanın amacı, 1920'li yıllardan 1950 yılına kadar Türkiye'nin içinden geçtiği değişim ve yenilenme sürecinin Oltu'ya yansımalarını idarî, sosyal ve ekonomik açılardan incelemektir.

Bu amaçla çalışmada ilk olarak, Oltu'nun tarihî gelişimi ve Oltu Şûrâ Hükümeti hakkında kısa bir bilgilendirme yapılmış, 1923-1950 yılları arasında Oltu'nun idarî anlamda gelişim sürecinden bahsedilmiş, bu yıllarda Oltu'da görev yapan kaymakamlar ve belediye başkanları tespit edilerek yaptıkları çalışmalar özellikle kaymakamların biyografileri ile birlikte anlatılmıştır. İlçe belediyesinin teşkilatlanması, geçirdiği değişim süreci Oltu'ya yapılan hizmetlerdeki rolü, ya da eksik kalan, yapılamayan faaliyetlerin bundan sonraki yıllara yansımalarına yönelik tespitlerde bulunulmuştur. İlgili tarihlerde görev yapan il genel meclisi üyeleri ve bu üyelerin çalışmaları anlatılmış, bu süreçte yaşanan siyasî gelişmeler ve sıkıntılar değerlendirilmiştir. İkinci olarak, bayındırlık ve iktisadî hayat başlığında, Oltu taşı sanatının geliştirilmesinin öneminden bahsedilmiş, Balkaya kömür işletmesi, orman ve tuz işletmelerinin, imar çalışmalarının, tarım, hayvancılık ve bankacılık faaliyetlerinin sosyal ve ekonomik yaşantıya etkileri anlatılmıştır. Son olarakta siyasî, sosyal ve kültürel hayat başlığı altında, Cumhuriyet Halk Partisinin siyasî hayattaki etkilerinden, Türk Ocaklarının Oltu'daki çalışmalarından bahsedilmiştir. Türk halkının modernleşmesinin taşrada ki en önemli ayağı olan halkevlerinin Oltu'daki faaliyetleri aktarılmış, sosyal kültürel hayata katkıları anlatılmıştır. Oltu'da açılan eğitim kurumları, öğretmen ve öğrenci istatistikleri ile birlikte sunulmuş, ayrıca ilçenin demografik yapısından, 1930 ve 1950'li yıllardaki sosyal hayattan bahsedilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Oltu Tarihi, Yerel, Şura Hükümeti, Şehir, Sosyal Hayat

ABSTRACT

Erzurum in the province of Olten of the district, the purpose of this study, which dealt with a historical perspective, the 1920 from 1950 until the exchange through which Turkey and administrative Oltu reflection of the renewal process is to examine the social and economic terms.

For this purpose, a brief introduction to the historical development of Oltu and the Government of Oltu Sûrâ was briefly made, and during the administrative development process of Oltu between 1923 and 1950, the governors and mayors of Oltu were identified, especially with the biographies of district governors. The organization of the municipal municipality, its role in the service to the exchange process Oltu, or the lack of activities that could not be done, were determined for the following years. The members of the provincial council who work at the relevant dates and the workings of these members are explained and the political developments and troubles experienced in this process are evaluated. Secondly, the importance of the development of oltu stone art was mentioned in the heading of public works and economic life, and the effects of Balkaya coal mining, forestry and salt enterprises, zoning studies, agriculture, animal husbandry and banking activities on social and economic life were explained. Finally, under the heading of political, social and cultural life, the effects of the Republican People's Party in political life are mentioned in the Oltu studies of Turkish quarries. The most important step in the modernization of the Turkish people in the provinces, the activities of the local residents in Oltu are explained and their contributions to social and cultural life are explained. The educational institutions opened in Oltu are presented with teacher and student statistics, as well as the demographic structure of the syllabus, the social dreams of the years 1930 and 1950.

Key Words: Oltu History, Local, Municipal Government, City, Social Life

TABLolar LİSTESİ

Tablo No	Tablonun Adı	Sayfa No
1	1920-1950 Yılları Arasında Oltu'da Görev Yapan Kaymakamlar	26-27
2	1928 Yılı İtibariyle Oltu Kazası Nahiyeleri ve Bağlı Köyler	35-37
3	1930-1950 Yılları Arasında Görev Yapan İl Genel Meclisi Üyeleri	43
4	1920-1950 Yılları Arasında Oltu'da Görev Yapan Belediye Başkanları	48-49
5	1925-1928 Yıllarına ait Erzurum Belediyelerine Ait Gelir Listesi	51
6	1925-1928 Yıllarına Ait Oltu Belediyesine Ait Gelirlerin Listesi	52
7	1929-1938 Yıllarına Ait Oltu Belediyesine Ait Gelir ve Gider Durumu	53
8	1926 Yılı İtibariyle Erzurum Özel İdaresine Ait Yollar	55
9	1935 Yılı İtibariyle Erzurum -Oltu Arası Yolların Durumu	57
10	1935'te İlçelerde Görev Yapan Öğretmen Sayıları	83
11	1936-1937 Köy İlkokullarının Sınıf ve Dershane Durumu	84
12	1941 Yılı Erzurum Vilayeti Öğrenci Sayıları	85
13	1927-1950 Sayım Yıllarına Göre Oltu Şehirsel Nüfus Artışı	87
14	1927-1950 Sayım Yıllarına Göre Oltu Kırsal ve Kentsel Nüfusu	88

KISALTMALAR LİSTESİ

- bkz :Bakınız
- CCA :Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi
- CCO :Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi
- CHP :Cumhuriyet Halk Partisi
- DP :Demokrat Parti
- EBA :Erzurum Belediye Arşivi
- Km :Kilometre
- MÖ :Milattan Önce
- M :Metre
- ÖİA : Özel İdare Arşivi

GİRİŞ

OLTU'NUN TARİHİ GELİŞİMİ VE OLTU ŞÛRÂ HÜKÜMETİ

Oltu'nun Tarihî Gelişimi

Erzurum il sınırları içerisinde bulunan Oltu, Doğu Anadolu Bölgesi'nin kuzeydoğusunda yer alır. İlçe, rakımının nispi düşüklüğü nedeniyle bölgenin sert karasal ikliminin karakteristik özelliklerini tam olarak taşımaz. Karasal ile Karadeniz iklimi arasında geçiş özelliklerine sahip, bir çeşit mikro klima iklim hüküm sürer. Oltu Çayı vadisinde kurulan ilçenin bugünkü yüzölçümü 1380 km², rakımı ise 1275 m.dir. Coğrafi bakımdan dağlık ve ormanlık bir yapıya sahip olan ilçeyi ikiye bölen Oltu Çayı, Sivri Dere ve Narman Çayı ile birleşerek Çoruh Nehri'ne katılmaktadır.¹ Çoruh Nehri havzasında bulunan ve Tav-İli² bölgesini oluşturan yerleşim yerleri, Doğu Anadolu Bölgesi'nin önemli bir ili olan Erzurum'a bağlı olmasına rağmen, coğrafi olarak Doğu Karadeniz Bölümünde yer almaktadır.

Tarihî kaynaklarda Olti'k, Oltu'k, Okhti'k veya Olti'si diye geçen Oltu'nun tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Bölgenin yerleşmeye ilk defa ne zaman açıldığı ve ilk yerleşik kavimlerin kimler olduğu konusunda kesin bilgiler mevcut değildir. Bununla birlikte Oltu'yu içine alan Çoruh Nehri havzasından yazılı belgelerde ilk defa M.Ö 9. yüzyılda bahsedilmesi, bölgenin tarihinin çok eskilere dayandığı fikrini kuvvetlendirmektedir. Buna göre Oltu bölgesinin tarihi günümüzden yaklaşık olarak 3 bin yıl öncesinden başlamaktadır. Bölgenin bilinen ilk sakinleri ise Urartulardır.³

Tarihî süreçte çeşitli devletlerin hâkimiyetinde kalan Oltu, başlangıçta bir kale yerleşmesi olarak kurulmuş, daha sonra uzunca bir dönem kale ve dış surlar içerisinde gelişmesini sürdürmüştür. Kentin simgesi durumundaki Oltu Kalesinin⁴ ne zaman ve kimler tarafından yapıldığı tam olarak bilinmemesine rağmen Urartular zamanında yapıldığı ve daha sonraki dönemlerde tamir ve ilavelerle takviye edildiği anlaşılmaktadır. Oltu Kalesi yüzyıllar boyunca çeşitli kavimlerin saldırılarına maruz kalmıştır. Bir tepe

¹ Lütfi Özav, **Oltu'nun Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası**, Erzurum, 1991, s. 2.

² Bu bölge tarihi kaynaklarda, Tav-eli(Dav-eli) olarak anılmaktadır.

³ M. Fahrettin Kırzioğlu, "Tav-Elî'nin Doğu Merkezi Oltu'nun Tarih Çizgileri" **Oltu Turizm, Tanıtma ve Kültür Derneği Özel Yayını**, Oltu, 1970, s. 9-18.

⁴ Oltu Kalesi hakkında geniş bilgi için bkz: Hamza Gündoğdu, "Geçmişten Günümüze Erzurum ve Çevresindeki Kalıntılar", **Şehri Mübarek Erzurum**, Ankara, 1988, s. 219.

üzerinde, heybetli görünümüyle iç kale kaplama –dolgu-duvar tekniği ile örtülmüştür. Duvarlar Roma, Bizans ve Türk dönemi özelliklerini göstermektedir.⁵

Saltuklular⁶ (1080-1202) döneminde Müslüman Türklerin egemenliğine giren Oltu tarihinde Ortodoks-Kıpçak Atabekleri dönemi⁷ (1267-1578) çok önemli yer tutmaktadır. Kaşgarlı Mahmud'un Batı Türklerinden saydığı Kıpçaklar, 1124 yılında Yukarı Kür ve Çoruh boylarına yerleşmişler ve 1267 yılına kadar bu bölgede hâkimiyetlerini sürdürmüşlerdir. Daha sonra Selçuklu hâkimiyetine giren Tav-eli bölgesi, Kanuni Sultan Süleyman zamanında 1536 yılında Erzurum Beylerbeyi Mehmed Han tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır.⁸ Erzurumlu İbrahim Mülhemi; yılını belirtmeden 1536'da yapılan seferle ilgili olarak: "*Erzurum Valisi Mehmed Paşa Gürcülere sefer edip Narman ilçesi önündeki askerleri kılıçtan geçirip, Oltu ve Penek kalelerini aldığını; ancak Oltu'nun yine Atabek yönetiminde kaldığını belirtir.*"⁹ Bu devrede Oltu'nun hangi sancağa bağlı olduğu tam olarak bilinmiyor. Bazı kaynaklarda ilk Erzurum Beylerbeyi Mehmed Han zamanında Narman ve Oltu'nun güneyinin Pasin sancağına ilave edildiği ileri sürülse de¹⁰ Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Oltu'nun Kanuni Sultan Süleyman zamanında Çıldır Eyaleti'ne bağlı on üç sancaktan biri olduğunu belirtmektedir.¹¹

Stratejik bakımdan önemli bir konumda yer alan Oltu şehri, bu önemini Osmanlı döneminde de korudu. Burası Doğu Anadolu Bölgesi'ni Karadeniz kıyılarına ve Kafkaslara bağlayan bazı eski yolları kontrol altında tutan önemli bir konuma sahipti. 1578-1590 yılları arasında İran'a yapılan seferler sırasında, ordunun barut ihtiyacını karşılamak amacıyla, Oltu'ya büyük bir baruthane kurulmuştu. Narman ve Kastamonu'dan getirilen güherçilenin¹² işlendiği Oltu baruthanesi, Osmanlı Devleti'nin önde gelen, en önemli barut imalathanelerinden birini oluşturuyordu.¹³

⁵ Ahmet Toksoy, **Ortaçağda Oltu ve Çevresi**, Trabzon, 2015, s. 16.

⁶ Erzurum tarihinin önemli bir safhasını oluşturan ve merkezi Erzurum olan bu beylik İspir, Bayburt, Tercan, Oltu, Micingerd ve Koçmaz gibi şehir ve kalelerden meydana geliyordu. Bu konu da geniş bilgi için bkz: Osman Turan, **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, İstanbul, 1993, s. 3.

⁷ Bu konu da geniş bilgi için bkz: M. Fahrettin Kırzioğlu, **Yukarı-Kür ve Çoruh Boylarında Kıpçaklar, İlk Kıpçaklar(M.Ö VIII-M.S. VI. yy) ve Son Kıpçaklar (1118-1195) ile Ortodoks –Kıpçak Atabekler Hükümeti(1267-1578) (Ahıska/Çıldır Eyaleti Tarihinden)** T.T.K. Basımevi, Ankara, 1992.

⁸ Toksoy, **Ortaçağda Oltu ve Çevresi**, s. 69-134.

⁹ Kırzioğlu, **Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi**, Ankara, 1976, s. 228.

¹⁰ **Erzurum İl Yıllığı**, Erzurum, 1973, s. 34.

¹¹ **Evliya Çelebi Seyahatnamesi** (Hazırlayanlar: Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Zekeriya Kurşun) Cilt 2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011, s.160.

¹² Doğada özellikle Hindistan ve Mısır'da bulunan, tarımda gübre, tıpta ilaç olarak kullanılan, barut

Oltu bölgesi jeopolitik konumundan dolayı aynı zamanda tarihte Anadolu-Kafkasya-İran ve Karadeniz'i birbirine bağlayan çok önemli bir ticaret güzergâhıydı. Ayrıca iklim ve zengin maden yataklarıyla başka bir özellik taşımaktaydı. Bu yüzden özellikle Rusya için bu bölgeye sahip olmak, stratejik açıdan büyük önem arz ediyordu.¹⁴ Asırlardan beri Türklere yurtluk yapan, birçok Osmanlı-Türk mimarisini bağrında taşıyan Oltu, “93 Harbi” olarak tarihe geçmiş olan 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı¹⁵ sonrası Rus işgaline düştü. Yaklaşık 40 yıl süren bu işgal dönemi, Oltu tarihi açısından büyük önem arz etmektedir.¹⁶

Rus İşgali Döneminde Oltu

1877-78 Osmanlı Rus Savaşı Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sonuçlandı ve 3 Mart 1878'de Osmanlı Devleti için çok ağır koşullar içeren Ayestefanos (Yeşilköy) Barış Antlaşması Barışı imzalandı. Bu antlaşmaya göre Osmanlı Hükümeti, 1 milyar 400 milyon ruble savaş tazminatının bir kısmına karşılık olmak üzere “Elviye-i Selâse/Üç Sancak” olarak da bilinen Kars, Ardahan (Oltu, Şenkaya ve Olur dâhil), Batum (Artvin dâhil) ile Bayezid sancaklarını Rusya'ya bırakmak zorunda kaldı. Bu toprak terkine karşılık savaş tazminatı 400 milyon rubleye indirildi.¹⁷ Bu şartlar Ayestefanos'un yerine yapılan Berlin Antlaşması ile de teyit edildi. Böylece Osmanlı Devleti'nin Kafkasya eteklerindeki son toprağı da elden çıkmıştı.

Ruslar işgal ettikleri yerlerde geçici değil, kalıcı olmak için geldiklerini düşünüyorlardı. Bu maksatla işgal ettikleri bölgelerde ciddi bir örgütlenme çabası içinde oldular. Rusya'nın emperyal politikalarından nasibini alan halklar için geliştirdiği idarî teşkilatlanma dikkat çekici idi. İşgal ettiği bir kısım Avrupa coğrafyasında olduğu gibi Türk ve Müslüman coğrafyasında yani Kafkasya ve Türkistan bölgelerinde de naiplikler¹⁸ kurmuştu. Guberniyalar, Rus yasalarının tam anlamıyla cari olduğu ve sivil valilerin yönettiği vilayetleri, Oblastlar ise Rus yasalarının yanında yerel unsurların da

gibi patlayıcı madde yapımına yarayan, ak renkte ve billur, bileşik bir madde. Potasyum Nitrat.

¹³ Özav, **Oltu'nun Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası**, s. 46.

¹⁴ Erdal Aydoğan, **Oltu Şûrâ Hükümeti Üyeleri**, Erzurum, 2016, s. 11.

¹⁵ Osmanlı padişahı II. Abdülhamit ve Rus çarı II. Alexander döneminde yapılmış olan bir Osmanlı-Rus Savaşı'dır. Rumi takvime göre 1293 yılına denk geldiğinden Osmanlı tarihinde *93 Harbi* olarak bilinir. Hem Osmanlı Devleti'nin batı sınırındaki Tuna (Balkan) Cephesi'nde, hem de doğu sınırındaki Kafkas Cephesi'nde savaşılmıştır. Savaşa hazırlıksız yakalanan Osmanlı Devleti, çok ağır bir yenilgi almıştır. Konu hakkında geniş bilgi için bkz: Francis Vinton Greene, **93 Harbi, Tüm Cepheleriyle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı**, İstanbul, 2018.

¹⁶ **Oltu**, Oltu Köylere Hizmet Götürme Vakfı Yayınları, Ankara, 1989, s. 33.

¹⁷ Sami Önal, **Milli Mücadele'de Oltu**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1968, s. 17.

¹⁸ **Naiplik**: Özel yetkilerle donatılmış, Çarın vekilleri.

yönetimde bulunduğu ve askerî valilerin iş başında olduğu vilayetleri ifade etmekteydi. Bu bağlamda Ruslar tarafından, 1878 yılında Kars Vilayeti (Oblastı), bugünkü Ardahan ve Kars illerinin tamamı ile bugünkü Erzurum'un Oltu, Olur ve Şenkaya ilçelerinin büyük kısmı ve Nefs-i Narman'ı¹⁹ içine alacak şekilde büyük bir alanda teşekkül ettirildi. Böylece Rusya, Osmanlı-Rus sınırında Erzurum vilayetine kadar olan yerleri kontrol altına almış oldu. 1876'da Osmanlı Devleti tarafından yapılan nüfus sayımında Oltu'nun nüfusu 6.417 Müslim Erkek, 355 Gayri Müslim Erkek olmak üzere 6.772 idi. İşgalden yirmi yıl sonra 1897'de yapılan sayımda özellikle Kars sancağının nüfusu artmış ve bölgenin etnik yapısı değişmiştir. Bu durum Rusya'nın Çar III. Aleksandr devrinde uyguladığı Slavlaştırma ve kolonizasyon politikasının sonucudur.²⁰

Ruslar işgal ettikleri yerlerde jeopolitik şartları da dikkate alarak zaman zaman idarî tasarruflarda bulundular. 1881'de Kars vilayeti; Kars, Ardahan, Kağızman ve Oltu olmak üzere dört okrug (sancak) haline getirildi. Bunlar da 14 "uçastok"a (kaza) ayrıldı. Yeni idarî yapı içerisinde Oltu sancağının iki kazası vardı. Bunlardan biri Oltu, öteki de Tavusker (merkezi Olur)idi. Bu kazalar Gorodnişçe tarafından yönetiliyordu.²¹ Oltu Kazasının üç nahiyesi mevcuttu. Bunlar Lısbek, Kosor ve Bardız idi, Tavusker'in ise Peneskert ve Tavusker'den oluşan iki nahiyesi vardı.²²

Oltu Bölgesinin Ruslar açısından önemini ve Rusların bölgeye yönelik faaliyetlerini Muratoff şöyle açıklamaktadır:

"Oltu Rus şehri olmuştu. İçinden derin bir vadiyi keserek denize dökülen Çoruh nehrinin geçtiği Karadeniz Alplerinin çetin, dağlık arazisi, Batum limanını derinliğine koruyordu. Çok geçmeden Poti'den Batum'a demiryolu uzatıldı ve iki önemli askerî yol, Batum'u önce Acarisdzgali ve Akhalzikhe yolu ile Borjom geçidine ve sonra Artvin-Ardanuç-Ardahan yolu üzerinden Kars'a bağladı. Akhalzikhe'den Ardahan-Merdenik yolu ile Kura Vadisi'ne giden ve oradan Kars ve Oltu'ya ayrılan başka bir askerî yol inşa edildi. Bu yollar hudut boyunun merkezi ve batı kısımlarını birbirine bağladılar. Oltu'dan Rusya hududundan, Erzurum'a giden önemli yollardan biri geçiyordu. Oltu-Narman-Id-Gürcü Boğazı kuzeydoğusundan Deveboynu mevzilerini çevirdiği için çok önemli idi.

¹⁹ Günümüzde **Ünlükaya** köyü olarak anılmaktadır.

²⁰ Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz: İlber Ortaylı, "Çarlık Rusyası Yönetiminde Kars", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, 9, İstanbul, 1978, s. 343-362.

²¹ Ortaylı, "Çarlık Rusyası Yönetiminde Kars", s. 345.

²² Aydoğan, **Oltu Şûrâ Hükümeti Üyeleri**, s. 11-15.

Ruslar bu yönde Akhazikhe'den Oltu yolu ile Erzurum'a giden kısımda, gelecekteki harp için mesafenin üçte ikisini kazanmış oluyorlardı."²³

Ruslar Kars'ta askerî halk yönetimi kurarak, tümgeneral rütbesinde bir askerî vali, bir de vali yardımcısı tayin etmişlerdi. İlçelerde albay rütbesinde veya bu rütbe karşılığında bir askerî kaymakam (naçalnik), bucaklarda da halk tarafından seçilen bir bucak müdürü bulunuyordu. Bucak müdürlerinin okuryazar olup olmaması önemli değildi. Çünkü kendilerine hükümet tarafından Rum ve Ermeni kâtipler tayin edilirdi. Bucak müdürü ve kâtibin aylığı halk tarafından karşılanırdı. Köyleri muhtarlar yönetirdi, sekiz köyün ise bir baş muhtar bulunurdu. Yargı işlerini de ilçelerde kaymakam yardımcısının başkanlık ettiği, başkanlık mahkemesi (slovesnisud) kanalıyla yürütüyorlardı. Mahkeme üyeleri halk arasından dört kişi olarak seçilir, bunlarda da okur-yazarlık aranmazdı. İl merkezindeki bir üst derece mahkemeye ise vali yardımcısı başkanlık ederdi. İl ve ilçe merkezlerindeki üyelere az aylık verildiğinden ciddi çalışmazlar, işlerini rüşvet ile görürlerdi.²⁴

Eğitim-Öğretim işlerinde ise Ruslar bazı Türk köylerine ilkokullar açmışlardı. Türk halkı Rus dilinde okumayı istemediği için bu okullar zamanla kapandı. Oysa Ermeni ve Rum köylerinin hepsinde ilkokul vardı. Türkler daha çok dinî eğitime önem veriyor, o yönde eğilim gösteriyorlardı. Ruslar da bu duruma engel olmuyorlardı. Oltu'da bir de Rus Ortaokulu vardı. Rus işgali yıllarında Türklerin sosyal yaşantılarına baktığımızda, din işlerinde serbest olduklarını, Rus yöneticilerden izin almak kaydıyla din dersi okutulması için Kur'an kursları açıldığını görmekteyiz. Giyim konusunda da Rus hükümeti Türkleri serbest bırakmıştı. Türkler eski giyimlerini korumakta ve başlarında sarık taşımaktaydı. Ermeni ve Rumlar başlarında fes taşıyorlardı; Türklerden bu şekilde rahatlıkla ayırt edilebilirlerdi.²⁵

1912-1913 yıllarında Oltu'ya bağlı 180 köy ve buralarda yaşayan 53 bin nüfus vardı. Köylerden 9'u Rum, 7'si Ermeni, 164'ü ise Türk köyü idi. Çarlık Hükümeti Türkleri kendisine ısındırmak ve halka sevdirmek için özel kanunlar çıkarmıştı. Türklerden 50 yıl asker alınmayacaktı. 50 yıl askere almama politikası, Türklerin savaşçı benliklerinin yok edilmesi amacını taşıyordu. Askerlik sırası gelen Türkler, 1,5 ruble ödemek suretiyle askerlikten muaf tutuluyorlardı. Köylülerden iki taksitte ödemek şartıyla yıllık toprak

²³ W.E.D Allen ve Paul Muratoff, Kafkas Harekâtı, **1828-1921 Türk-Kafkas Sınırdaki Harplerin Tarihi**, Ankara, 1966, s. 206-207.

²⁴ **Oltu Şûrâ Hükümeti'nin Ermeni Mücadelesi ve Yasin Haşimoğlu'nun Hatıraları**, Hazırlayan: Erdal Aydoğan, Ankara, 2005, s. 38-39.

²⁵ Önal, **Milli Mücadele'de Oltu**, s. 18-19.

vergesi alınır, zamanında ödenmeyen vergilere zam yapılırdı. Yakacak odun, ormanlardan parasız temin edilirdi. Toprak üzerinde kimsenin tasarruf hakkı yoktu. Topraklar belli sınırlar içinde köy adına verilir, bölüştürme işi köylüye bırakılırdı.²⁶

Rusların işgal yıllarındaki tutumları nedeniyle, bölge halkının bir kısmı Oltu'dan göç etti. Ruslar ise göç eden Türklerin yerlerine bazı yabancı unsurları -Rum, Ermeni, Malakan, Yezidi ve Nasturi gibi- yerleştirerek, Osmanlı Devleti ile Azerbaycan ve Kafkas Türkleri arasında Çar'a sadık azınlık kolonileri oluşturuyordu. Tüm bu olumsuzluklar karşısında herhangi bir direnç gösteremeyen bölgenin Müslüman halkı için, I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte bir kurtuluş umudu ortaya çıktı.²⁷

Oltulular, savaş başlangıcında Türkler ile Ruslar henüz savaş durumunda olmadıkları halde ciddi bir umuda kapıldılar. Esaretin sona ereceği, kurtuluşun yakın olduğu ortak bir inanç haline geldi.²⁸ Halkın deyimiyle, “kırk yıllık kara günler” sona erecekti.

I. Dünya Savaşı 1914 yılının Ağustos ayında başladı. Osmanlı Devleti Ekim ayı sonunda savaşa girdi. Savaş öncesinde Ruslar Elviye-i Selâse'de baskıya giriştiler. Oltu'ya getirdikleri silahlı kuvvetler Rum ve Ermenilerin kışkırtmaları ile Türklere karşı çok sert davranmaya başladı. Oltulu erkekler evlerinden alınıyor, aç ve susuz bırakılarak güç işlere sevk ediliyorlardı. Aralık 1914'te Enver Paşa'nın talimatıyla Osmanlı ordusu, Allahuekber dağlarını aşarak, 93 Harbinde kaybettiğimiz Sarıkamış ve ötesini geri almak istedi. Osmanlı kuvvetlerinin ileri yürüyüşünde ve geri çekilişinde Havdos, Terpink ve Bahçecik köylerinin çok yardımı olmuştu. 1 Ocak 1915 gününe kadar başarılı taarruzlar yapan Osmanlı kuvvetlerinin hücum güçleri kırılmış ve ileri harekâta geçen Ruslar Erzurum ve civarını tamamen ele geçirmişlerdi. 12 Ocak'ta Oltu yeniden Ruslar tarafından işgal edilmiştir.²⁹ Ruslar Oltu'ya doğru ilerlerken bu köylüleri, Osmanlı ordusuna yardım ettikleri için toptan cezalandırma yoluna gitti. Ermeniler, Rus ordusu Oltu'ya girdikten sonra her tarafı yağmalayıp, kadın çocuk demeden insanları öldürmeye başladılar. Savaş, şiddetli soğuk, yağma, açlık ve susuzluk yüzünden Türk halkı perişan duruma düştü.³⁰

²⁶ Önal, **Milli Mücadele'de Oltu**, s. 16.

²⁷ Önal, **Milli Mücadele'de Oltu**, s. 16-19.

²⁸ Selami Kılıç, “Oltu'nun İşgali, Kurtuluşu ve Anavatan'a Katılımı (1878-1920)” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 2016, Sayı 94, s. 31-32.

²⁹ Sabit Akın Zaimoğlu, **Oltu Şûrâ Hükümeti**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2007, s. 17.

³⁰ Önal, **Milli Mücadele'de Oltu**, s. 20.

1917 Bolşevik İhtilali ile Çarlık rejimi devrilince Ruslar, Erzurum ve civarından çekilmiş, bu defa da meydana boş bulan Ermeni ve Rumlar halka zulmetmeye başlamışlardı. Bölge halkının “otuz dört kırgını” dediği 1918 ilkbaharındaki Ermeni mezalimi hala hafızalardan silinmemiştir.³¹

Bolşevik İhtilalinden sonra Oltu'nun yönetimi Er İcra Komitesi “Soldakski İspalnitelni Komitet” eline geçmişti.³² Bu komite erlerin haklarını korumak amacıyla kurulmuştu. Fakat sonradan yetkilerini genişleterek ilçenin bütün işlerini ele almıştı. Bir müddet bu komite tarafından yönetilen Oltu, sonra ilçe komiserliği “Oknujnoj Komisariat” adında bir kurul tarafından yönetildi. Rus ihtilalinin etkisiyle ilçede ve bucaklardaki eski yöneticiler değiştirilerek yerine halk tarafından seçilen yeni yöneticiler getirildi.³³

İhtilalin ilk günlerinde Oltu'daki Rus askerleri arasında disiplin ve düzen kalmamıştı. Eline silah geçiren her asker etrafına birkaç kişiyi topluyor, meydana çıkan küçük topluluklar, başıbozuk bir şekilde Rusya içlerine çekiliyordu. Yerli Rum ve Ermeniler de bu çekilişten yararlanarak Rus askerlerini Oltu aleyhine kışkırtmaya çalışıyorlardı. Rum ve Ermenilerin aleyhte propaganda ve tahrikleri bir türlü durmuyordu. Türkler de bu propagandaları tesirsiz bırakmak, düşmanın sinsi emellerine mani olmak için canla başla çalışıyorlardı. Bu konuda Türklere yardımcı olan iki Rus subayı vardı: Üsteğmen Bakradze ve Üsteğmen Guvaramadze. Bunlar Gürcü asıllı idiler. Birincisi Oltu Er İcra Komitesi başkanı, ikincisi de İlçe Komiserlik üyesi idi. Gürcülerle Ermenilerin arası hiç iyi değildi. Bu yüzden bu Gürcü komutanlar Türk-Ermeni anlaşmazlığında Türkleri destekliyorlardı.³⁴

Bu zor günlerde Azerbaycanlı Türklerin bölgeye yardıma koştukları görülmektedir. Bölgede yaşananlar Azerbaycan basınında yer aldıkça, milliyetperver Azerbaycanlı Türkler arasında karşılık bulmuş, savaş alanlarında bu acılara duçar olmuş kardeşlerine yardım eli uzatmak, acılarını paylaşmak adına “Kardaş Kömeği” adıyla yardım çalışmalarına başlanmıştı. Bu işin öncülüğünü de 1905 yılında kurulmuş olan Bakü İslam Cemiyet-i Hayriyesi üstlenmişti. Oltuluları bu durumdan kurtarmak için Bakü İslam

³¹ Mecit Haşımoğlu, “Oltu'nun Kurtuluşu”, **Tarih Yolunda Erzurum**, Sayı 5-6. Yıl 2, s. 24.

³² Bu komitede Gürcü asıllı iki Rus subayı ve biri kadın olmak üzere en az üç üye vardı. Komitenin Başkanı Bakradze, İlçe Komiserlik Üyesi ise Guvaramadze idi. Konu hakkında bkz: Önal, **Milli Mücadele'de Oltu**, s. 23-24.

³³ **Oltu**, Oltu Köylere Hizmet Götürme Vakfı Yayınları, s. 33.

³⁴ Önal, **Milli Mücadele'de Oltu**, s. 22-24.

Cemiyet-i Hayriyesi³⁵ kısa zamanda yardım elini uzatarak, halka buğday, para ve giyim eşyası vermişti.³⁶ Bakü İslâm Cemiyeti Hayriyesi, 1915 yılı baharından itibaren Oltu ve bölgesinde halka giyecek, yiyecek dağıtımını yapıp, sahipsiz çocukları toplarken, bu maddi ve manevi yardımların yanı sıra Oltu halkını bilinçlendirmeye çalışmış, onlarda birlik ve direnme duygularını geliştirerek özellikle 1917 ihtilali ile meydana gelen ortamda Ermenilere karşı teşkilatlanmaya teşvik etmişti.³⁷ Bakü İslâm Cemiyet-i Hayriyesi, Elviye-i Selâse halkına gereken, yardımı sağladığı gibi, el altından da milli teşkilatlarını yeniden canlandırmaya çalışıyordu.³⁸

Bakü İslâm Cemiyeti Hayriyesi'nin Oltu'ya gönderdiği Ruşen Bey Efendioğlu ile İsmail Nazaralioğlu'nun yerli Türk halkına katkısı büyük olmuştur. Cemiyetin yardımını dağıtmak için Oltu'ya gelen İsmail Nazaralioğlu, Melo-Tortum mıntıkası mümessili olarak Rus ve Ermeni makamları ile yazışmış, bölgedeki Müslümanların haklarını müdafaa etmişti. Oltulular onun samimiyetinden emin olarak etrafında toplanmışlar, İsmail Nazaralioğlu'nu kendilerine rehber seçmişlerdir. Nitekim 1917 sonlarında Oltulu Türkler milli teşkilatlanmaya karar vererek İsmail Nazaralioğlu başkanlığında Oltu Milli İslâm Komitesi'ni kurmuşlardır.³⁹ Oltu eşrafından Yasin Haşimoğlu bu oluşumu hatıralarında şöyle anlatır: *“Ermeni ve Rumlar Türkler aleyhine çalışmakta iken, Türkler de alt kalmamak için hazırlığa başlamıştı. 1917 tarihinde Rus ihtilalini müteakip Oltu'da “Gizli İslam Komitesi” teşekkül etti. Bu komitenin amacı Türk halkını uyandırmak ve mümkün mertebe çabuk ve gizli olmak üzere silah tedarik ettirmektir. Komitenin mevcudiyeti çok gizli tutulmaktaydı.”*⁴⁰

Milli İslam Komitesi Oltu'daki Ermenilerin askerî üstünlüklerini yok etme ve cephaneliklerini dağıtma kararı almıştı. Fakat bu iş kolaylıkla ve kan dökülmeden yapılmalıydı. Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra 27 Ocak 1918'de, Ermenilerin ummadıkları bir anda Oltu her taraftan yerli kuvvetlerce kuşatıldı. Ermeni komutanı

³⁵ Bakü İslâm Cemiyet-i Hayriyesi ve Oltu'daki faaliyetleri hakkında daha geniş bilgi için bkz: Betül Aslan, **1. Dünya Savaşı Esnasında Azerbaycan Türklerinin Anadolu Türklerine “Kardeş Kömeği” Yardımı ve Bakü İslam Cemiyet-i Hayriyesi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2000.

³⁶ Betül Aslan, “1. Dünya Savaşı Esnasında Azerbaycan Türklerinin Oltu'daki Yardım Faaliyetleri **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu,1-3 Temmuz Oltu-Erzurum.** s. 76-88.

³⁷ Sami Önal, “Oltu'nun 50. Kuruluş Yıldönümü” **Türk Kültürü**, Mart 1968, s. 311-312.

³⁸ Selami Kılıç, “İşgalden Kurtuluşa Oltu”, **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu 1-3 Temmuz Oltu-Erzurum**, s. 48-61.

³⁹ Aslan, “1. Dünya Savaşı Esnasında Azerbaycan Türklerinin Oltu'daki Yardım Faaliyetleri” s. 81.

⁴⁰ Aydoğan, **Oltu Şûrâ Hükümeti Üyeleri**, s. 21.

Bağdayef etkisiz hale getirilerek, silah deposunun teslimi istendi ve Bağdayef'in emri üzerine de depo, fazla bir çaba gösterilmeden teslim alındı. Yasin Bey bu bağlamda yapılan çalışmalardan şöyle bahseder: “*Kasabanın içinde komitemize mensup adamlar Ruslardan para ile tüfek ve cephane satın alıyordular. Halkın da silahlanması hususunda komitemiz çok gizli ve ciddi surette çalışmaktaydı*”.⁴¹

Bölgede bu çabalar devam ederken, Sovyet Rusya ile İttifak Devletleri (Almanya ve müttefikleri) arasında barış müzakereleri sonuç vermiş, 3 Mart 1918'de Brest-Litovsk Antlaşması imzalanmıştı. Bu barış antlaşmasınının 4. maddesine göre; 1878'de Rusya'ya verilen Elviye-i Selâse ve Oltu'nun geleceği, bölge de yapılan plebisit (referandum) sonucuna göre tayin edilecekti.⁴² Bu olumlu gelişmeler halk arasında çok heyecanla karşılanmıştır. Ermeniler bu anlaşma gereğince, geri çekilmeye başlamıştı. Ancak bu çekilme esnasında, Ermeniler, Horasan'da Hasankale'de ve bölgedeki köylerde büyük mezalimler yapmaya başlamışlardı. Buralarda yaşananlar Oltu'da duyuldukça olup bitenlere misilleme olarak Komite, 12 Mart 1918'de toplanarak bütün Ermenilerin sınır dışı edilmesi kararını aldı. Erzurum'da bulunan Osmanlı ordusu ile eş zamanlı olarak başlatılan bu harekât sonucunda, Yarbay Mürsel komutasındaki V. Kafkas Tümeni, 25 Mart 1918 yılında Oltu'ya girdi. Oltu bölgesi Ermenilerden temizlendi. Oltu İslam Komitesi Türk ordusunun Oltu'ya girmesi ile birlikte bütün yetki ve görevlerini Türk ordusuna devrederek kendisini feshetmişti.⁴³

Oltu Bölgesi'nde bu gelişmeler devam ederken, daha önce imza edilen Brest-Litovsk anlaşması gereğince, bölge halkının kendi geleceğini belirleme hakkını yerine getirebilmek için zaman kaybetmeden referandum çalışmaları başlatıldı. 20 Haziran 1918 günü, 127 köyü bulunan Oltu Kazasında yapılan referandumda oybirliği ile Osmanlı Devleti'ne ilhak kararı çıktı. Bu sonuçlar İstanbul'a iletildi, büyük bir memnuniyetle kutlama törenleri yapıldı. Bölgeye gönderilen Hatt-ı Hümayun okunarak Elviye-i Selâse'nin Osmanlı Devletine ilhakı resmen ilan edildi. Böylece Brest-Litovsk antlaşmasınının 4. maddesi fiilen ve hukuken gerçekleştirilmiş oluyordu.⁴⁴

⁴¹ Aydoğan, **Oltu Şûrâ Hükümeti'nin Ermeni Mücadelesi ve Yasin Haşimoğlu'nun Hatıraları**, s. 50.

⁴² Kılıç, “**İşgalden Kurtuluşa Oltu**”,s. 53,Bu konuda geniş bilgi için bkz: Selami Kılıç, **Türk-Sovyet İlişkilerinin Doğuşu, Brest-Litovsk Barışı ve Müzakereleri (22 Aralık 1917-3 Mart 1918)**, İstanbul, 1998.

⁴³ Önal, **Milli Mücadele'de Oltu**, s. 37.

⁴⁴ Kılıç, “**Oltu'nun İşgali, Kurtuluşu ve Anavatan'a Katılımı (1878-1920)**”, s. 38.

Elviye-i Selâse ve Oltu'da yaşanan bu güzel gelişmelerin yarattığı sevinç çok uzun sürmedi. Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918'de İtilaf Devletleri ile Mondros Mütarekesi'ni imzalayarak I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrıldığını kabul etmek zorunda kaldı. Bu tarih aslında sonun başlangıcı idi. Mütarekenin 11. maddesi gereğince⁴⁵ Elviye-i Selâse ve Oltu yeniden işgal ediliyordu. Bu yerlerin Ermenilere verilmesi için İngiltere yoğun çaba sarf etmekteydi. Bu olaylar karşısında Elviye-i Selâse halkı esarete düşmemek için, 5 Kasım 1918'de Kars Milli İslam Şûrâsı adı altında yeniden örgütlendi. Bu Şûrâ Oltu'da da şube açılmasına karar verdi.⁴⁶

Sanayi devriminden sonra dünyanın en önemli sömürgeci devletlerinden biri olan İngiltere için Osmanlı toprakları ve Kafkasya çok önemliydi.⁴⁷ Mondros Mütarekesi'nden sonra başlayan bu yeni dönemde Türk düşmanı olan Ermenilerin ve bir kısım Gürcü unsurların destekçisi olarak yeni bir büyük devlet devreye girmiştir. İngilizler, sömürgelerine giden yolda zayıf bir Osmanlı Devleti'nin kendi emellerine daha çok hizmet edeceğini düşünüyordu. Hatta bu amaçla Rusya tarafından desteklenen Ermeni çetelerine bile destek vermekten geri durmamış, Doğu Anadolu bölgesinde gerektiğinde ve mümkün olduğunca asker bulundurmaya özen göstermişlerdi. Diğer taraftan bölgedeki Türklere karşı farklı taktikler uygulamışlardı. 3 Aralık 1918'de Kars'a gelen İngiliz Generali Beach, Tevfik Paşa Hükümeti'nin Wilson prensiplerine göre kurulduğunu beyan etmiş ve 29 Aralık 1918 tarihinde de Tevfik Paşa Hükümeti'ni İngiltere adına tanıdığını ilan etmiştir. Daha önce ifade edildiği gibi Oltu İslam Komitesi Türk ordusunun Oltu'ya girmesi ile birlikte bütün yetki ve görevlerini Türk ordusuna devretmiş ve kendisini feshetmişti. Ancak 30 Ekim'de Mondros Mütarekesi gereğince, Oltu'nun sınır dışında kalması karşısında eski İslam Komitesi, Mutasarrıf Yusuf Ziya Bey tarafından "İslam Terakki Komitesi" adıyla yeniden teşkilatlandırılmış ve bölgede inisiyatifini ele almıştır.⁴⁸ Cenûb-i Garbî Kafkas Hükümeti'nin kurulması sürecinde Oltu, bir sancak olarak hükümetin hududu içinde ve Şûrâ şubesi olarak varlığını devam ettirmiş, Kars'ın İngilizlerce işgal

⁴⁵ Mondros Mütarekesi'nin 11.Maddesi şöyle idi: "Kafkasya içlerinde ve İran topraklarında Osmanlı Ordusunun işgal ettikleri yerler derhal boşaltılacaktı." Bu konuda geniş bilgi için bkz: Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, Cilt I-IV, İstanbul, 1991.

⁴⁶ Ali Sinan Bilgili, "Türk İstiklâl Harbinde Oltu ve Oltu İslâm Şûrâsı", **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu**, 1-3 Temmuz 1998, Oltu-Erzurum 1998, s. 631

⁴⁷ Oral Sander, **Siyasî Tarih, İlkçağlardan 1918'e**, Ankara, 2010, s. 228.

⁴⁸ Önal, **Milli Mücadele'de Oltu**, s. 151.

edilmesine karşı harekete geçmiş ve Cenûb-i Garbî Kafkas Hükümeti'nin dağıtılması ve Kars'ın işgaline çok sert bir protestoyla cevap vermiştir.⁴⁹

İngilizler, Oltu Bölgesindeki bu faaliyetlerden memnun kalmamışlardı. Bunun için Kars işgalinden sonra Oltu'ya da asker göndermişlerdi. Nisan ayının sonuna doğru Oltu'ya gelen Yüzbaşı Farel, Oltu İslam Komitesi'ne başvurarak, Oltu bölgesine Ermenilerin geri dönüşlerine izin verilmesini istemiş ancak bu teklifi kesin bir şekilde reddedilince, Şûrâ yönetimi yerine Oltu Meclis-i İdaresi adında yeni bir yönetimi iş başına getirmişti.⁵⁰ Yüzbaşı Farel, Oltu'da kaldığı süre içerisinde kendisini Oltu Mutasarrıfı olarak görmüş ve kararları bu isimle imzalamıştı. Bir süre sonra burada amacına ulaştığını düşünerek, Kars'a geri dönmüştü. Bu gelişme üzerine Oltulular, meclis-i idarenin varlığını feshederek yeni bir oluşumun başlatılması kararını almışlardı. Bu sürecin sonunda 25 Mayıs 1919'da Yusuf Ziya Bey'in başkanlığında Oltu Şûrâ Hükümeti kurulmuş oldu.⁵¹

Oltu Şûrâ Hükümeti Kuruluş ve Faaliyetleri

Oltu Şûrâ Hükümeti, Oltu tarihi açısından müstesna bir yere sahiptir. Şûrâ Hükümeti, İngilizlerin saldırıları sonrasında İslam Terakki Komitesi'nce 25 Mayıs 1919'da temelleri atılan bir yönetimdir. Yusuf Ziya Bey, Yasin Haşimoğlu, Rüstem Bey, Sefer Efendizâde ve Ahmet Efendi gibi yerel liderler öncülüğünde, önce İslam Terakki Komitesi, ardından İslam Terakki Fırkası ve nihayet Oltu Şûrâ Hükümeti olarak, kırk yıllık esaretten sonra, bölgenin yeniden düşman işgaline uğramaması için şanlı bir direniş sergilenmiştir.

Elviye-i Selâse bölgesindeki kongre ve Şûrâ tipi örgütlenme ve hükümet girişimleri, merkezi Kars olan Cenûb-i Garbî Kafkas Hükümeti'nin⁵² 12 Nisan 1919'da İngilizler tarafından yıkılmasından sonra da devam etmiştir. Batum'dan Nahcivan'a kadar olan bölgedeki Türk İslam ahali, tıpkı Mondros Mütarekesi ertesinde olduğu gibi Milli Şûrâ Hükümetleri şeklinde örgütlenmiştir. Oltu'daki hükümet, Kars'taki bölgesel ve merkezi birliğin dağılmasından sonra ortaya çıkan yerel yönetimlerin en etkileyicisi ve kucaklayıcısı olmuş; milli şûrâlar içerisinde önemli bir merkez durumuna gelmiştir.⁵³ Bu

⁴⁹ Kılıç, “İşgalden Kurtuluşa Oltu”, s. 56.

⁵⁰ Aydoğan, **Oltu Şûrâ Hükümeti Üyeleri**, s. 26.

⁵¹ **Oltu**, Oltu Köylere Hizmet Götürme Vakfı Yayınları, s. 54.

⁵² Konu hakkında geniş bilgi için bkz: M. Fahrettin Kırzıoğlu, Cenub-i Garb-î Kafkas Cumhuriyeti(Kars Milli Şûrâ Hükümeti), **Türk Kültürü**, Sayı 72, 1968,s. 948-968.

⁵³ S.Esin Dayı, “Oltu İslam Terakki Kongresi”, **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu 1-3 Temmuz 1998**, Oltu-Erzurum, s. 66.

yönetimin 13 ay kadar yaşamış olması ayrıca dikkate değer bir olgudur. Oltu Şûrâ Hükümeti⁵⁴ TBMM döneminde bile varlığını sürdürecektir.

Oltu'daki yönetim modelinin özgünlüğü, bir parti (fırka) liderliğine dayalı oluşudur. Bu örgütlenme, adı “Cemiyet” olan ama bütün nüfusu kucakladıklarını tüzüklerinde belirten Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne benzemektedir. Bu organizasyonda örgütsel olarak liderliği yüklenen siyasî güç, Oltu İslam Terakki Komitesi'dir. Ayrıca parti ve hükümetin programı ilan edilmiştir. 12 Kasım 1919'da Makasıt-ı Aliyye (Yüce Amaçlar) Programı adlı belge hazırlanmıştır. Bu belge bütün Türk ve Müslümanların birleştirilmesi, Elviye-i Selâse'de bunların egemenliğinin sağlanması “Anavatan”a bağlanması, halkın dış saldırılara karşı korunması, diğer Şûrâ hükümetleriyle işbirliği gibi hedefler çizmiştir. Bu program, Elviye-i Selâse'yi Anavatan'a katmayı amaçlayan Misak-i Milli ruhundan başka bir şey değildir. Bu program, Oltu İslam Terakki Komitesi'nin 21 Şubat 1920'de yapılan, 63 delege ile üyenin katıldığı ilk genel kongresinin de onayından geçerek kararname haline gelmiştir. Yine bu kongrede “Komite” sözcüğünü kaldırılıp “Fırka” adını almış, partileşmiştir.⁵⁵

Oltu'daki yönetimin özerkleşmesi, çeşitli aşamalardan geçerek olgunlaşmış bir süreçtir. Cenub-i Garbî Kafkas Hükümet-i Muvakkata-i Milliyesi döneminde Oltu, Kars'a bağlı bir şubeydi. Kars'taki merkez İngilizler tarafından dağıtılınca (12 Nisan 1919), İngiliz subayları Oltu'da da “Milli Şûrâ Hükümeti”ni dağıtıp bunun yerine, Oltu Meclis İdaresi'ni⁵⁶ kurdurarak bir Rum üyeyi bu idare heyetine kattılar. Meclis-i İdare 17 Mayıs 1919'da kendini feshedip Oltu Şûrâ Hükümeti'ni kurdu. Bu hükümet, bir başkan ve üyelere oluşuyordu. Sınırlarını belirleyen yeni hükümet, İngilizlerin, Oltu'nun Ermenilere verilmesini istediği 1 Ağustos 1919 tarihli notasına karşı çıktı. Toprakları üzerinde asayiş sağladı, savunma önlemlerini geliştirdi. Eğitim ve benzeri hizmetleri yürüttü. Vergi ve tekâlif tarhını kararlaştırdı. Azerbaycan ve Gürcistan ile dış temaslar kurdu. Rum ve Ermeni çetelerine karşı silahlı mücadele verdi. Paris Barış Konferansı'nda Oltu'yu temsil edecek delegeleri seçti ve bunların vekâletname ve itimatnamelerini düzenlendi. İstanbul'da toplanan Meclis-i Mebusan'a seçilen temsilcilerin intihab

⁵⁴ Konu hakkında geniş bilgi için bkz: **Oltu Şûrâ Hükümeti'nin Ermeni Mücadelesi, Yasin Haşimoğlu'nun Hatıraları**, Hazırlayan: Erdal Aydoğan, Ankara, 2005.

⁵⁵ Bülent Tanör, **Türkiye'de Yerel Kongre İktidarları (1918-1920)**, İstanbul, 1998, s. 126-130.

⁵⁶ **Oltu**, Oltu Köylere Hizmet Götürme Vakfı Yayınları, s. 54-55. Oltu Meclis-i İdaresi 5 Türk ve bir Rum'dan oluşuyordu. Başkan Ramiz Bey olup, diğer üyeler ise Şakiroğlu Ahmed, Tahiroğlu Yusuf Ziya, İzzet Bey ve Mebus Ahmet beyler ile Rumlardan Narmanlı Korkor Papadapula idi.

namelerini onaylamak suretiyle adeta bir “üçüncü seçmen” rolü oynadı. Daha sonrada bunların Ankara meclisine katılmalarını kararlaştırdı.⁵⁷

Bu dönemde Oltu'nun mülkî, askerî ve adlî teşkilatları, Osmanlı idarî sistemine uygun olarak, “mutasarrıflık” makamına bağlıydı. Mutasarrıfın görev ve yetkileri Şûrâ Hükümetinin 27 Aralık 1919 tarihli toplantısında kabul edilen “Nizamname-i Mahalli” ile belirlenmişti. Şakirzâde Ahmet Bey Cenub-i Garbî Kafkas Hükümeti zamanında, Mehmet Ramiz Bey İdare Meclisi zamanında vekâleten, Yusuf Ziya Bey'de hem Şûrâ Hükümeti zamanında, hem de TBMM'ye katıldıktan sonra Oltu Mutasarrıflığı yapmışlardır.⁵⁸

Diğer teşkilatlardaki memurların atanma ve işten çıkarılmaları ise hükümete ait bir yetkiydi. Oltu Şûrâ Hükümeti hukuk işlerine de ayrı bir önem vermekteydi. Yargılama işlerinde Osmanlı (Türk) yasaları esas alınmıyordu. Oltu Şûrâ Hükümetinde yargıçlar kurulu, bir başkan ve iki üye, bir kadı ve oy hakkı bulunmayan bir zabıt kâtibinden oluşuyordu. Adam öldürme davalarına liva mahkemeleri, adi suçlara ise kaymakamlar bakıyordu. Ayrıca kaymakamların yedi, bucak müdürlerinin dört, köy muhtarlarının bir, mutasarrıfın da on beş gün tutuklama yetkileri vardı.⁵⁹

Hükümetin asayiş işleri, Jandarma Komutanlığı tarafından yerine getirilmekteydi. Askerlik işleri, 27 Nisan 1920 tarihli, yani TBMM'nin açılmasından sonraki bir tarihte çıkarılan Ahz-ı Asker Talimatı'na göre yürütülüyordu. Ancak askerî teşkilatlanma işi daha önceden, 6 Ekim 1919'dan itibaren başlamıştı. Vergi işleri de maliye memurlarının eliyle görülüyor, ithalat ve ihracat işlerinden alınan vergilerle Rüsumat Müdürlüğü ilgileniyordu. Esnaftan, kıraathanelerden, kahvehanelerden ve ticaret amacıyla sınır dışına çıkarılan mallardan vergi alınmıyordu. Vergiler ezici olmadığı için halk da vergi borçlarını ödemekte sıkıntı çıkarmıyordu.⁶⁰

Oltu Şûrâ Hükümeti, Ermenilere ve Rumlara karşı mücadelede de çok önemli roller oynadı. İngiliz ve Ermeniler Oltu'yu Ermenistan sınırlarına katmak istiyorlardı. Oltu Şûrâ Hükümeti yetkililerine sık sık mektup yollayarak görüşme talep ediyorlardı. Fakat bu yöndeki teklifleri her seferinde reddediliyordu. Bu tür faaliyetlerinden sonuç alamayan Ermeniler, yayınladıkları beyannamelerle halkı yıldırma ve ümitsizliğe düşürmeyi hedefliyorlardı. Oltu Şûrâ Hükümeti, 20 Haziran 1919'da hükümet reisi Yusuf Ziya Bey

⁵⁷ Tanör, **Türkiye'de Yerel Kongre İktidarları (1918-1920)**, s. 126-130.

⁵⁸ Ömer Korkmaz, “Oltu Şûrâ Hükümeti” **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı 6, 1993, s. 279.

⁵⁹ Tanör, **Türkiye'de Yerel Kongre İktidarları (1918-1920)**, s. 126-130.

⁶⁰ Önal, **Milli Mücadele'de Oltu**, s. 71-75.

imzası ile karşı bildiri yayınlayarak, “*Öz Türk babalarımızın mübarek yadigârı olan, yurdumuzda Ermeni baykuşu ötmez. Hiç birimizin Ermeni buyruğu altına girmeye tahammülü yoktur.*” ifadelerini kullandı. 1 Ağustos 1919 tarihli bir İngiliz notasında Oltu’nun Ermenilere verildiği belirtilince, ilçe merkezi ve köylerden toplanan çok sayıda Oltulu, 6 Ağustos’ta büyük bir protesto mitingi gerçekleştirdi. İngilizler Oltu’yu Ermenilere vermek için çok mücadele etmişlerse de herhangi bir sonuç alamamışlardı.⁶¹

Diğer taraftan, Kars’tan Oltu’ya sık sık gelen İngiliz subayların kışkırttığı Rum çeteleri, Türk köylerini tahrip ediyor ve terör havası estiriyorlardı. Oltu yakınlarına gelen Rumlar, Oltu Şûrâ Hükümeti karşısında fazla ilerleyemedi.⁶²

Oltu Şûrâ Hükümeti, bölgedeki Rum ve Ermeni çeteleri ile şiddetli bir çatışmaya girdiği gibi diplomatik çalışmaları da eksik etmemiştir. Gürcülerle anlaşma yolları aranmış, Kağızman, Batum ve Azerbaycan ile temaslar kurulmuştur.⁶³

25 Mayıs 1919’da kurulan ve 13 ay kadar işleyen bu hükümet, Oltu’nun 17 Mayıs 1920’de anavatanına katılmasıyla son bulmuştur. Şunu ifade etmek gerekir ki gerek 40 yıllık Rus işgali, gerekse Milli Mücadele döneminde kurulan bu teşkilatlar ve siyasî faaliyetler, Cumhuriyet dönemi için güçlü bir altyapı oluşturmuş ve Oltulular, teşkilatlanma ve siyasî tecrübelerini yeni döneme aktarmışlardır.

TBMM’de Oltu Mebusları

Oltu ve çevresini Türk hâkimiyetinde tutmak ve Anavatan’dan kopmamak için şerefli bir direniş sergileyen Oltu Şûrâ Hükümeti, 11 Mart 1920 yılında aldığı karar ile İstanbul’da açılan Osmanlı Mebuslar Meclisine katılmak üzere Oltu temsilcisi olarak Yasin Bey ve Rüstem Beyler seçildi. Yasin Bey aynı zamanda Avrupa’da yapılacak sulh konferansına Türk heyetiyle birlikte katılma ve Oltu Şûrâ Hükümeti’ni temsil etme yetkisi taşıyordu. Ancak, bu sıralarda İstanbul işgal edilmiş ve ardından meclis dağıtılmıştı. Bunun üzerine Ankara’da BMM açılınca, Oltu Şûrâ Hükümetinin seçim tutanaklarını Ankara’ya göndermesi üzerine 17 Mayıs 1920’de Yasin ve Rüstem Bey Oltu milletvekili olarak TBMM’ye katıldı.

⁶¹ Önal, **Milli Mücadele’de Oltu**, s. 53-58.

⁶² Cumhuriyet’in ilanından sonra bu bölgedeki Rumlar, Kars-Batum yoluyla Yunanistan’a gönderilmişlerdir. Bkz: **Oltu**, Oltu Köylere Hizmet Götürme Vakfı Yayınları, s. 58.

⁶³ Sami Önal, “Oltu Şûrâ Hükümeti ve Oltu’nun Anavatan’la Birleşmesi”, **Türk Kültürü**, Sayı, 72, 1968, s. 974.

Son Osmanlı Mebusan Meclisi Oltu Mebusluklarına Yasin ve Rüstem Beylerin intihab olunduklarına dair Oltu Hükümeti Şûrâ Heyetinin tezkeresi ve intihapnamesi, işte bu mecliste okunmuştur. Tezkere ve intihapname metni şöyledir:⁶⁴

“Derseadette Meclis-i Mebusan Riyasett-i Celilesine

Atufetliefendim, hazretleri

Devlet-i âliye-i Osmaniye ile Düvel-i itilâfiye arasında akdedilen mütareke ahkâmına mebni İdare-i hükümetle büyük ordunun çekilmesi üzerine sahipsiz ve hamisiz kalan vatan ve namusunu kurtarmak için istihkarı hayat eden Elviye-i Selâse müslümanları bütün mahrumiyet ve yoksuzlukları iktiham ederek alakaderi’l-imkan mevcudiyet göstermiş ve bilhassa Olti sancağının bu babdaki fedakarlığına binaen memlekete Ermeni şöyle dursun bir ecnebi bile ayağını basamamıştır (Alkışlar ve teessürler). Ecnebi parmağı ile bir siyaset neticesinde dağılan Kars Şûrâ-yı İslamiyesinden sonra Olti Hükümeti oldukça resmî ve bilfiil memleketi idare ettiğini ve (Olti’nin) Elviye-i Selâse merkezi idaresi olduğunu ilan ederek Ermeni idaresine düşen zavallı Kars ve Ardahan’la yerli müslümanları elinde bulunan Batum, Şavşat, Ardauç, Artvin, Ağbaba, Zarşad, Şüregil, Çıldır, Kağızman, Sancak kazaları elyevm idare etmekte olan Şûrâ heyetleriyle icap eden muhaberat yapılarak lazım gelen evamir ve talimat verilmekte bulunmuş ise de kırk iki senelik medit ve ezici bir esaret-i mutlaka altından kurtulan Elviye-i Selâse Müslümanları artık ne yapacaklarını şaşırarak acınacak bir hale gelmişlerdir. Devlet-i Aliyye-i Osmaniyenin yakında sulh konferansına çağrılacağı ceraid-i resmîyelerde işa olunduğuna binaen bivaye kalan zavallı memleketimiz mukadderatının da himemat-ı devletleri sayesinde Türkün ve Türklüğün arzusu dâhilinde bir netice-i haseneye iktiran edeceğini bildiğimiz için seksen bin Müslümanın vekil-i resmîsi sıfatıyla armağan olarak (iki Türk) murahhası izam eyledik, kırk iki seneden beri matemli Elviye-i Selâse Türklerinin serir-i saltanat ve hilafet-i uzmaya karşı olan layetezelzel merbutiyetlerini arz edeceklerdir. Zavallı Elviye-i Selâse Müslümanlarının eşkirizi teessür ve tahassürlerini dindirmek için Türk yatağı olan Elviye-i Selâsemizin de camia-i saltanatı seniyyeye lütfen ithalini himemat-i atufilerinden niyaz eyleriz olbaptaemrû ferman hazret-i menlehül emrindir. 11Mart sene 1336(1920)

“Elviye-i Selâse’den Olti Hükümeti Şûrâ Heyeti Reisi Yusuf Ziya

Aza Ramiz

⁶⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, I/1, 17.5.1336, s. 323-325.

Aza İzzet

Aza Bahri

Aza Ahmed Naci.”

“İntihapname”

Bizler, Elviye-i Selâse'nin merkez-i idare ve faaliyeti olup yetmiş sekiz bin nüfus-ı İslamiyyeyi havi Oltu sancağının Müntehib-i Sanileri bulunduğumuz cihetle, ol babdaki nisbet-i kanuniyye ve idare-i adliye meşrutaya binaen ekseriyet-i ara ile Tahirbeyzade Yasin Beyi mebus intihab eyledik.

İnikad-ı İrade-i seniyeicenab-ı tacidar-ı azamiyye iktiran eden Türkiye Meclis-i Ali-i Teşriîyesinin aza-i asliyesi meyanına kayıt ve kabul buyurulması niyaz ve istirhamatımız. cümlesindedir.

Din, ırk, lisan, ananat-ı milliye-i müslime ve teselsülât-ı tarihiyyenin esasat-ı malumesi itibariyle camiya-ı saltanat-ı Osmaniyeye ve Hevze-i Makam-ı Mualla-i Hazret-i Hilafet-i Penahiden iken doksan üç Osmanlı –Rusya Harbi meşmunda, gaddar ve haksız bir kuvvete istinaden tazminat mukabili gasb olunan aziz memleketimiz Brest-Litowsk muahedesinde Rusya tarafından, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyyeye resmen ve ahden iade ile ve hakkı milli ve mukaddesimiz her nasılsa elimizden gasbedildi ise de milletten doğan metin ve layetezelzel bir azim ve iman milli kuvvet ve sebatımız sayesinde mukadderatı milliye ve idarîyemizi bir seneden beri kendi elimizle idare etmekteyiz.

Anavatana olan irtibat-ı kavimizi teyit ile takviyeye matuf ve idare-i meşrutaya tevfiikan hukuk-ı milliyemizin halelden vikaye ve tedvir ve temşiyetinin atıknüshateyn olarak iş bu vekâlet ve intihapnanemiz mir-i mumaileyhe ita kılındı.

11 Mart 1336(1920)

Oltu sancağının Lisbik nahiyesi Müntahibisani Mehmed Kâmil

Bu dahi İsmail Hakkı

Bu dahi Molla Horum

Nik kazasına merbufAyadir Müntahibisani Receb

Bu dahi Rüstem

Bu dahi Veysel

Pertek kazasının Kosor nahiyesi Müntahibisani Yakup

Bu dahi Süleyman

Bu dahi Hafız

Tavusgert kazasının Penasger nahiyesi Müntahibisani Abdulmecid

Bu dahi Hafız Polat

Tavusgert nahiyesi Müntahibisani Maksud

Oltu kasabası Müntahibisani Süleyman

Akçakale nahiyesinin Kaskanlı aşireti Müntahibisani Hamza Asker

Bu dahi Recep

Göle Kazasının Sinkop nahiyesi Müntahibisani Recep

Oltu Şûrâ Hükümetinin doksan dokuz numaralı olbaptaki emri mucibince icra kılman işbu İntihabadın usulüne muvafık olarak yapıldığını tasdik eyeriz.

11 Mart 1336

Belediye Reisi Hüseyin

Aza Mehmed

Aza Şamil

Aza Şevket

Oltu Belediye Heyeti tarafından tasdik olunan işbu intihapname Şûra Heyeti tarafından Dahi tasdik kılınmıştır.

11 Mart 1336

Oltu sancağı Olti Hükümeti Şûrâ Heyeti Reisi Yusuf Ziya

Heyetten Hakimüşşeri Yakup

Aza Ramiz

Aza İzzet

Aza Bahri

TBMM'nin 17 Mayıs 1920 tarihli oturumunda, Oltu Mebusluklarına Yasin ve Rüstem Beylerin seçildiğine dair Oltu Şûrâ Hükümeti'nin tezkeresi ve intihap nameleri

okunduktan sonra, dönemin Antalya Mebusu Hamdullah Suphi Bey söz alarak şu tarihi konuşmayı yapmıştır:

“Harbi Umumî İptidasında ordularımız Oltu’ya girdiği vakit eşraftan bir zat Rus istilasından beri sandığın içinde sakladığı bir Osmanlı Bayrağını ortaya çıkarmış, onu birkaç defa yüzüne, gözüne sürdükten öptükten sonra onunla dışarı çıkmış ve bir cemi gafiri toplayarak ordumuzu istikbal etmiş idi. Harbin muhtelif cilveleri oldu, talihsiz günlerimiz oldu; ordularımız tekrar oradan çekildiler ve tekrar Rusya’nın inhilalinden sonra içeri girdiler. Bu kardeşlerimizle birleştiler. Burada (Brestlitovsk)muahedesi mevzu bahis edilerek bu toprakların bizle birleşmek hakkı tasdik edildiği yadediliyor. Meclis İstanbul’da toplandığı vakit, Elviye-i Selâse’yi düşünmüş orada halkın aray-ı umumîyesinden çıkan kararı nazarı dikkate almış ve bu kararın infaz edilmesi hususunda gayet kuvvetli bir temenni serdetmişti. Şimdi biz en bedbaht günlerimizde mesut ve canlı bir haber almış olduk. Bize kırk sene evvel kendimizden ayrılmış olan Oltu’dan bir selam yolladılar. Selamların en mübeşşiri, en azizi ve en ziyahatını bize yolladılar. Aramızda mevcut olan emel birliğini tahtimedem, bir hareket vücuda getirdiler. Eğer İstanbul adamları, İstanbul’un hainleri bizi dağıtmakta milletin bu mecliste tecelli eden emeline karşı suikastta muvaffak olsalardı oradaki kardeşlerimizle bizim birleşmemiz mümkün olabilecek mi idi? İstanbul Hükümeti ki en zelilâne bir mutavâtı bugün kabul ve infaz etmeye çalışıyor. Bu kardeşlerimizi kabul etmeyecek ve onlarla birleşmeyecektik. Halbuki Anadolu dâhilinde meydana getirdiğimiz mücellit hareketin ilk büyük muvaffakiyeti olmak üzere bizden ayrı düşmüş bir vatanın bizimle birleşmesine şahid oluyoruz.(Alkışlar) Bunun arkasından diğer kardeşlerimizde gelecek. Harbi umumî arasında uğradığımız felakete mukabil saadetler elde ettik. Azerbaycanlı kardeşlerimiz ihraz-ı istiklal etti. Kendi başına bir hükümet kurdu. Kendimizi ve kendilerini tebrik ederiz. Cenab-ı hakka karşı temenniyatımızı serd ederek deriz ki bu gibi iyi haberler birbirini takip etsin. Diğer kardeşlerimizin de bize geldiklerini ve bizimle birleştiklerini görmekle mesud olalım. Teklif ediyorum; Millet Meclisi muhterem arkadaşlarımızın elini kendi Reisinin eliyle sıksın, onu taziz ve takdis etsin. Oltu’ya tebriklerini ve kendi kardeş selamını yollasın. Bu birleşmeden dolayı duyduğu derin saadeti oraya tebliğ etsin (Hay hay sadaları ve alkışlar)”⁶⁵

Hamdullah Suphi Bey’in bu teklifini Reis Mustafa Kemal Paşa reye sunmuş ve alkışlarla kabul edilmiştir. Meclisin bu kararı üzerine Yasin Bey, BMM kürsüsünden Genel

⁶⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, I/1, 17.5.1336, s. 324.

Kurul'a Oltu Mebusu olarak, Oltu'da yaşanan olayları kapsayan bir konuşma yapmış ve mebuslara teşekkür etmiştir.⁶⁶ Yasin Bey meclis kürsüsünde şu konuşmayı yapmıştır.

“Muhterem Efendiler;

Kırk iki sene Rusya içerisinde kaldığımız için lisanım o kadar Türkçe yoktur. Size arz edeyim, ne fikirde olduğumu Elviye-i Selâse'nin yani affınızı istirham ederim.

Muhterem mebuslar;

Elviye-i Selâse kırk iki senelik esaret günlerinin acıları, yaraları altında bile Rusya istibdadı Ermeni, Rum, Gürcü jandarmaları ve bütün memurların tazyiki altında bile büyük Türk hükümetine karşı ezeli merbutiyetten hiçbir şey kaybettiği yoktur. (Alkışlar)Rusya çarlığı yıkıldıktan sonra, Elviye-i Selâse bilhassa Oltu sancağı, memleketi kurtarmak ve bilhassa ahalisini imhadan muhafaza etmek için Osmanlı ordusu gelinceye kadar her türlü fedakârlıkla kendini idare etti. Şanlı Osmanlı ordusu geldiğinde milletin üzerine nur doğmuş gibi oldu. Ne yapacağını şaşırды. Her tarafta çiftlerle, öküzler, koçlar kurban edildi. Osmanlı askerinin ayak bastığı yerden hayvanının tırnağının altından avuçlarla toprağı şeker gibi yiyordu. İşte onu anlatmaya lisanım dönüyor. Minarelerde ezan okuyan hoca taşlanırken, şimdi ezan sesi işitiliyor. Camiiler de şanlı bayrak asıldı, salâtü selam verildi. Kasabalarda, sokaklarda başı şapkalılardan geçilmiyorken bütün al fesli doldu. Sokaklarda; “drasti veyahut “Yarılos”işitiliyorken şimdi her yerde biri diğerine selam veriyor. (Alkışlar) Şehir dâhilinde çan sesinden kulaklarımız sağır olurken, her taraftan güzel ezan sesi işitildi. Her gün, her vakit canından malından korkuyorken herkes emin olup rahat yatıyordu. Geçirdiğimiz bu safalı günler maatteessüf tam bir sene devam etmedi. Mütareke üzerine ordumuz asker, hududa çekilmek mecburiyetinde kaldı. Ordu çekiliyorken Elviye-i Selâse ahalisi bütün karalar giyindi, yas çekmeğe başladı, gözlerinden kanlı yaşlar akıyordu. Evet, fakat millet yas çekmekle, siyah giymekle gerek hayatının ve gerek memleketinin kurtulamayacağını iyi biliyordu. Elviye-i Selâse ahalisi esaret ve zulüm gördüğünden bir daha esir olmamak için Elviye-i Selâse «Cenubu – Garbi Kafkas Hükümeti», namında ve merkezi Kars olarak bir hükümet tesis etti. Evet, merkezi Kars olarak bu hükümeti İngilizler kahpece işgal edip bâzı adamları tevkif edip Malta'ya gönderdi. (Kahrolsun, sadaları) Kars'ı işgal etti ve Kars ve civar köyleri Ermenilere teslim ettiler. Diğer kazalar, merkezî Oltu olarak bir hükümet teşkil edip hayatını ve hukukunu muhafaza için bütün mevcudiyetleriyle çalışıyordu. İngilizlerin altın parasına

⁶⁶ Aydoğan, *Oltu Şûrâ Hükümeti Üyeleri*, s. 31.

aldanmıyarak kuvvetinden, makineli tüfeklerinden, toplarından, kuvvetlerinden korkmıyarak memleketlerini terketmemişlerdir ve etmezler de. (Bravo... Alkışlar) Her ne kadar Ermeniler, Rumlar, Gürcüler münferiden ve bilâhara müttefikan taarruzda bulundularsa da millet ahdüpeyman etmiş olduğundan muvaffak olamadılar ve olamayacaklardır. (Alkışlar) Ahali yalnız Osmanlı Hükümetinden başka kimseye memleketini vermeyeceğini söylüyor ve hiç kimseye esir olmamak için son derece faaliyetle müdafaa edip esir olmuyor. Oltu tarafında cephelerde öyle zaman olmuştu ki, cephede bulunan her neferin elinde on, ancak on bir tane fişek kaldığı halde bile azminden dönmemiş ve cepheyi terk etmemiştir. Değil bu milletlere karşı, büyük ecnebi kuvvetlerine bile karşı mevcudiyet gösterdi ve göstermektedirler ve kimseyi memleket içerisine bırakmamıştır. Ve iki seneden beri Elviye-i Selâse kendi kendini idare etmektedir. Evet, bütün Elviye-i Selâse ahalisinin âmâli şanlı Osmanlı bayrağının altında yaşamaktır. Ve bunun aksinde âmâli olan hiçbir fert yoktur. Bununla beraber emin olunuz Elviye-i Selâse dünyanın her türlü hâdisesine karşı Türkün saadet ve felâketine iştiraki en büyük ve hayati vazifelerinden birisi tanyor. (Alkışlar)

Evet, muhterem efendiler! Elviye-i Selâse bilhassa Oltu sancağı her ne kadar kendi kendini idare ediyorsa da istikbalini ve hayatını büyük kardeşi olan Türkiye 'nin istiklâl ve saadetinde bulan ve ona bütün mevcudiyetiyle çalışmayı vazife bilen Elviye-i Selâse 'nin bir mebusu sıfatıyla ve küçük kardeşiniz olarak refakatinize kabul olduğundan bütün Elviye-i Selâse ve bilhassa Oltu sancağı namına teşekkür ederim. (Alkışlar)⁶⁷

Oltu Şûrâ Hükümeti Mebusu Yasin Haşimoğlu

Oltu Şûrâ Hükümeti'ni anlatırken Yasin Haşimoğlu'nun ve Rüstem Bey'in hayatından bahsetmek gerekir; zira kendileri Oltu'nun kurtuluşunda ve daha sonraki süreçte tarihi çok önemli roller oynamışlardır.

Yasin Haşimoğlu (Akdağ)⁶⁸ 20 Mayıs 1895'de Oltu'da doğdu. Babası Tahir Bey, annesi Hanife (Hane Hanım) idi. Yasin Bey'in babası bekar zamanında Hamas (Bardız Nahiyesi) köyünde kardeşlerinden ayrılarak Oltu'ya yerleşti. Melotur ağalarından Hacı Kamil Bey'in kızı Sona ile evlendi. Sona Hanım az bir müddet yaşadıktan sonra geriye

⁶⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, I/1, 17.5.1336, s. 325.

⁶⁸ 1934'te Soyadı Kanunu'nun kabulü üzerine Ziya Beyin çocukları, Rıza ve Yasin Bey'de önce "Akdağ" soyadını kullanmışlar ise de 1956'da soyadlarını yeniden Haşimoğlu olarak bir kez daha değiştirdiler. Bu konuda geniş bilgi için bkz: **Oltu Şûrâ Hükümeti'nin Ermeni Mücadelesi, Yasin Haşimoğlu'nun Hatıraları**, Hazırlayan: Erdal Aydoğan, Ankara, 2005.

evlat bırakmadan ölünce o vakit 15 yaşlarında bulunan Hanife Hanım ile evlendi. Bu evlilikten; Zehra, Rıza, Salim, Yusuf Ziya, Nuriye, Fatma ve Yasin isimli yedi çocukları oldu. En küçükleri ve son evladı da Yasin Bey idi. Babası 18 Mayıs 1921’de Oltu’da 65 yaşlarında öldü.

Küçük yaşta hayat mücadelesine atılan Yasin Bey ilk tahsilini medresede yaptı.1904’te girdiği Rus ilkokulunu 1910 yılında bitirdi. Ertesi yıl açılan 4 sınıflı ortaokula gitme isteğine babası karşı çıkmış ise de o evden kovulmayı bile göze alarak öğrenimini sürdürmüştür. Yasin Bey bu okulu da 1914’te birincilikle bitirdi. Rusçayı öğrendi. Ailesinin Rusça öğrenmesine karşı çıkmasının sebebi ise “Gâvur” olur endişesiydi. Okulu bitirdikten sonra da tertip edilen Şimal-i Kafkasya gezisine katılmak isteyen Yasin Bey, bu seferde abisi Yusuf Ziya Bey’in “başına bir hal gelir” engeline takılır. Ancak o bu engeli de atlatarak okulla birlikte geziye katıldı. Gezi sonrası eğitime devam etmek isterse de Ruslar tarafında “Casuslukla” suçlanmış ve Kars’a sürgün olarak gönderilmişti. Yasin Bey üzerindeki bu baskıyı kaldırmak için Rus Hükümetine başvurarak Oltu’da memuriyet aldı. 1917 Ekim ihtilalinden sonra Tiflis hükümeti tarafından açılan pedagoji sınavlarını vererek ilkokul öğretmeni oldu. Bir müddet sonra memuriyetten istifa ederek, Oltu’nun Bahçecik Köyüne öğretmen olarak atandı.

1917 Rus İhtilalinden sonra ağabeyi Ziya Beyle birlikte milli mücadele hazırlıklarına katıldılar. Daha sonra Halit Paşa komutasındaki alayda görev aldı. Bu arada çete kurarak Ermeni ve Rus depolarından baskınla silah ve mühimmat kaçırap orduya yardımcı oldu. Kendisi çok iyi Rusça bildiği için Türkler ile Ruslar arasında casusluk yaparak mücadeleye büyük katkıda bulundu. Oltu halkını milli mücadele ve kurtuluş için örgütlemeye önemli rol oynayan Haşimoğlu, 25 Mart 1918’de Oltu’nun düşman işgalinden kurtarılmasında ağabeyi Ziya Beyle birlikte büyük yararlıklar göstermiş, Kazım Karabekir komutasındaki 15. kolorduda görev almıştır.

Ermenilerin Kars ve Ardahan’dan sürülüp çıkarılmasında başarı gösteren birlikte bulunan ve bu savaşlarda yaralanarak gazi olan Haşimoğlu, Ziya Bey başkanlığında kurulan Şûra Hükümetinde görev aldı. Oltu Şûrâ Hükümeti, 11 Mart 1920 yılında aldığı karar ile İstanbul’da açılan Osmanlı Mebuslar Meclisine katılmak üzere Oltu temsilcisi olarak Yasin Bey ve Rüstem Beyler seçildi. Yasin Bey aynı zamanda Avrupa’da yapılacak sulh konferansına Türk heyetiyle birlikte katılma ve Oltu Şûrâ Hükümeti’ni temsil etme yetkisi taşıyordu. Ancak, bu sıralarda İstanbul işgal edilmiş ve ardından meclis dağıtılmıştı.

Kazım Karabekir Paşa'nın tavsiyesi üzerine Yasin ve Rüstem Bey İstanbul'a gitmekten vazgeçtiler. Ankara'da BMM açılınca, Oltu Şûrâ Hükümeti'nin seçim tutanaklarını Ankara'ya göndermesi üzerine 17 Mayıs 1920'de Yasin ve Rüstem Bey Oltu milletvekili olarak ilk dönem TBMM toplantısına katıldılar.

Yasin Bey, ilk TBMM'de mecliste bulunduğu sıralarda "İktisat, Milli Eğitim ve İrşat komisyonlarında" çalışmıştı. Bu dönemde mecliste birçok kez söz hakkı almış ve kanun teklifi vermiştir. Bunlardan bazıları şunlardır;

1.Öğretmenlerin askerlikten tecili hakkında kanun teklifi

2.Anavatana iltihak eden yerlerde vergi affı hakkında kanun teklifi

Yeni dönemde Oltu Sancağı lağvedilip kaza olarak Ardahan'a bağlanmıştı. Yasin Bey bunun üzerine yeniden seçime girmek istemese de Oltuluların teşvikiyle yeniden seçime girmiş ancak mebusluğa seçilememiştir. Bu dönemden sonra ticaret hayatına atılan Yasin Haşimoğlu, daha sonra Kars ve yöresinde Rusça tercümanlık yaptı. Demokrat Partisi'nden yeniden siyasete giren Yasin Bey, parti ilçe idare heyetinde yer aldı. Bu partiden de daha sonra istediği çalışma ortamını bulamayınca ayrılmıştır. Bir müddet sonra emekliye ayrılarak, hayatının son yıllarını çocukları ile birlikte geçirdi. 15 Nisan 1986'da Manisa'da vefat etti.⁶⁹

Oltu Şûrâ Hükümeti Mebusu Rüstem Bey (Acar-Hamşioğlu)

Elviye-i Selâse coğrafyasının tanınmış ailelerinden Hamşizâlerdendir. 1886'da Oltu'nun Karnavaz köyünde doğdu. Babası Hamşizâde Murat Ağa, annesi Sultan Hanım'dır. İlk ve Ortaöğrenimini Kars ve Ardahan'da tamamladı. Yükseköğrenimini ise o günün şartları ve ailevi nedenlerden dolayı tamamlayamadı. Hayatının bu dönemlerini ise bağ-bahçe ve çiftçilikle sürdürdü.

Oltu'nun işgal yıllarında bölge halkının zinde tutulmasında ve örgütlenmelerinde aktif görevlerde bulundu. Bolşevik Devrimi sonrasında yaşanan gelişmelere paralel olarak gizli İslam komitelerinde ve Oltu Şûra Hükümeti faaliyetlerinde aktif olarak çalıştı. 11 Mart 1920'de Yasin Bey ile birlikte Oltu Şûra Hükümeti'ni temsilen mebus seçilerek Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne gönderildi. Ancak o zamanki ulaşım imkânları yüzünden İstanbul'a gidemedikleri gibi, İstanbul'un işgal edilmesi ve Meclisin dağıtılmasından dolayı Ankara'da Mustafa Kemal Paşa'nın öncülüğünde faaliyetlerine başlayan TBMM'ye katılmak üzere, Kazım Karabekir'in yönlendirilmesiyle Ankara'ya giderek Oltu'yu

⁶⁹ Aydoğan, *Oltu Şûrâ Hükümeti Üyeleri*, s. 41-48.

TBMM’de temsil ettiler. Rüstem Bey Ankara’da yasama faaliyetlerine 18 Ağustos 1920’de katıldı.

Rüstem Bey, Acar soyadını kullanmasına rağmen TBMM’ne verdiği nüfus kayıt örneğinde Hamşioğlu soyadını kullandığı da görülmektedir. TBMM’de Oltu Mebusu olarak çeşitli komisyonlarda görev yaptı. Çeşitli konularda tekliflerde bulundu. Mebusluk süresi bittikten sonra hayatını bağ-bahçe ve çiftçilik yaparak sürdürdü. 23 Aralık 1952’de vefat etti. Mezarı Oltu’da olup, dört çocuk babasıdır.⁷⁰

⁷⁰ Aydoğan, **Oltu Şûrâ Hükümeti Üyeleri**, s.53-54.

BİRİNCİ BÖLÜM

OLTU'DA İDARİ TEŞKİLATLANMA(1923-1950)

1.1.Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Oltu'nun İdarî Yapısı

Bilindiği gibi Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında, 7 Kasım 1864 tarihinde çıkarılan İdare-i Vilâyât Nizamnamesi ile eyaletler yerine vilayetler kurulmuş ve vilayetler de sancak ve kazalara ayrılmıştı. Kaza birimi, bugünkü ilçenin karşılığıydı. Bu birimin idarî amirlerine “kaimmakam/kaymakam” unvanı verilmişti.⁷¹

Cumhuriyet dönemine bakıldığında ise, idarî düzenlemelerin hukuki temelini, 1921 Teşkilât-ı Esasiye Kanunu oluşturmaktadır. 1921 Teşkilât-ı Esasiye Kanun'un 10. maddesine göre, *Türkiye, coğrafi konum ve iktisadî ilişkiler dikkate alınarak vilayetlere, vilayetler kazalara, kazalar da nahiyelere* bölünmüştür. 5 Mayıs 1929'da çıkarılan “Vilâyet İdaresi Kanunu” ile de 1924 Anayasasının öngördüğü idarî taksimat çerçevesinde, *“nahiyelerde kasaba ve köylerden oluşur”* hükmü eklenmek suretiyle, 1921 Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun ilgili maddesi aynen alınmıştır. Bu maddeler dışında da yeni düzenlemeler yapılmıştır. Yine bu kanuna göre, vilâyetin başında vali, kazada kaymakam, nahiyede müdür ve köyde muhtar bulunurdu. İdarî yapıyı düzenleyen ikinci kanun 1949 yılında çıkarılmıştır. Yeni kanunla birlikte hem 1929 tarihli kanun, hem de bu kanunda yapılan değişiklikler yürürlükten kaldırılmıştır. 10 Haziran 1949'da kabul edilen 5442 sayılı “İl İdaresi Kanunu” ile her şeyden önce idari taksimatta yer alan birimlerin adlarında Vilâyet: İl, Kaza: İlçe, Nahiye: Bucak şeklinde değişiklikler yapılmıştır. Nahiyelerin alt birimi olan kasaba ve köy ile bütün idari birimlerin başında bulunan yöneticilerin adları (vali, kaymakam, müdür, muhtar) aynen korunmuştur.⁷²

Oltu ilçesinin bağlı olduğu Erzurum İlinin idarî olarak geçirdiği düzenleme ve değişim sürecine kısaca bakmak gerekirse; 1864 tarihli vilâyet kanununa göre 1865'te yapılan düzenlemeyle Erzurum, sekiz sancak ve kırk sekiz kazadan oluşan bir vilâyet haline getirildi. Erzurum vilâyeti Erzurum, Çıldır, Muş, Kars, Şarkikarahisar, Beyazıt, Erzincan ve Van-Hakkâri sancaklarından oluşuyordu. Şarkikarahisar sancağı 1286'da (1869) Sivas'a bağlandı. 93 Harbi sonunda Erzurum vilâyetinin bir kısım toprakları

⁷¹ Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, MEB Yayınları, İstanbul, 1993, s. 219.

⁷² 1949'da çıkarılan 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'na göre, “Türkiye coğrafya durumu ve ekonomi ilişkileri bakımından illere, iller ilçelere, ilçeler bucaklara bölünmüştür ve bucaklar da kasaba ve köylerden meydana gelir.” Bilgi için bkz: Nejdet Bilgi, “Cumhuriyetin İlk Döneminde Mülki Yapının Gelişimi (1920-1950)”, **Türkler**, Cilt 17, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 334-346.

Rusya'ya terk edildiği için idarî taksimat yeniden düzenlendi. 1299'da (1882) Erzurum vilayeti Erzurum, Bayburt, Beyazıt ve Erzincan sancaklarından; 1317'de (1899) ise Erzurum, Erzincan ve Beyazıt sancaklarından oluşuyordu. 1914'te Erzincan, Erzurum'dan ayrıldığı gibi 1925'te Beyazıt'ın da ayrılmasından sonra vilayetin sınırları tekrar değişti. Cumhuriyet döneminde yapılan idarî düzenlemeden sonra Erzurum Aşkale, İspir, Tortum, Oltu, Pasinler (Hasankale), Hınıs, Tekman (Tatos) ve Karayazı olmak üzere dokuz kazadan oluşan bir vilayet haline getirildi.⁷³

25 Mart 1918'de Ermenilerin ve dolayısıyla Rusların kontrolünden çıkan Oltu, Brest-Litovsk Anlaşmasının 4. maddesi gereği yapılan referandum ile tekrar Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştı. Fakat 30 Ekim 1918 yılında imzalanan Mondros Mütarekesi 11. maddesi gereği Osmanlı ordusunun 1914 yılı yani I. Dünya Savaşı'ndan önceki sınırlara çekilmesi istenmişti. Bu da Oltu'nun da içinde bulunduğu Elviye-i Selâse'nin yeniden işgal edilmesi anlamına geliyordu. Ancak Elviye-i Selâse halkı 1918-1920 yılları arasında yeniden teşkilatlanarak, İngiliz ve Ermenilerin Oltu'yu Ermenistan'a ilhak girişimlerini sonuçsuz bırakacaktır.⁷⁴ Oltu, 17 Mayıs 1920 tarihinde, TBMM'ye ilhak edilerek kaymakamlar tarafından idare edilmeye başlanmıştı

Erzurum Vilayetine bağlı olan Oltu, 7 Temmuz 1921'de Ardahan'ın il olması birlikte, idarî olarak bu vilayete bağlandı.⁷⁵ 1926 yılına kadar Ardahan vilayetine bağlı olduğunu görüyoruz.⁷⁶ 30 Mayıs 1926 yılında Ardahan Vilayeti kaldırılınca⁷⁷, Oltu ilçesi, tekrar Erzurum iline bağlanmıştı. 1926'dan günümüze kadar idarî olarak herhangi bir değişiklik yapılmamış ve Oltu, Erzurum iline bağlı bir ilçe olarak mevcudiyetini devam ettirmiştir.⁷⁸

1.2. Oltu Kaymakamları

Kazalar için idarî amirlik olan kaymakamlığın Oltu'da Türkiye Büyük Millet Meclisinden önce ve sonra olmak üzere iki devresi vardır. Bunlardan ilki Oltu İslam Komitesi ve Oltu Şûrâ Hükümeti devresi, diğeri TBMM Hükümetleri devresidir. Birinci

⁷³ Cevdet Küçük, "Erzurum", Türkiye Diyanet Vakfı, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 11, s. 328.

⁷⁴ Selami Kılıç, "**İşgalden Kurtuluşa Oltu**", s. 55-56.

⁷⁵ 7 Temmuz 1921 tarih ve 133 numaralı kanunla Anavatan'a iltihak eden Artvin, Ardahan ve Kars'ta liva teşkilâtı kurulmuştur. Kanuna göre Ardahan sancağı: Oltu, Göle ve Posof kazalarından oluşmaktadır. Bu konu da geniş bilgi için bkz: Bilgi, "**Cumhuriyetin İlk Döneminde Mülki Yapının Gelişimi (1920-1950)**", s. 334-346.

⁷⁶ Cemil Bey, "Ardahan Vilayeti Ahval-i Ziraiye, İklimiye ve İktisadiyesine Dair Numunesi Vechiyle Tanzim Kılınan Rapordur", **Ziraat Vekâleti Mecmuası**, Sene: 3, Numara: 6, Temmuz 1926, s. 205-210.

⁷⁷ Bilgi, "**Cumhuriyetin İlk Döneminde Mülki Yapının Gelişimi (1920-1950)**", s. 334-346.

⁷⁸ İ.Kürşat Ağca, "Oltu'ya Genel Bir Bakış" **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu 1-3 Temmuz 1998**, Oltu-Erzurum. 1998, s. 2.

devrede, tespit edebildiğimiz kaymakamlar, Oltu'nun meşhur simalarından Yusuf Ziya Bey ve Mehmed Ramiz Bey'dir.⁷⁹ TBMM Hükümetleri döneminde ise yirmi bir kaymakam tespit edilmiştir. 1920-1950 yılları arasında⁸⁰ ilçe de görev yapan kaymakamlar Tablo 1 de verilmiştir:

Tablo 1: Oltu'da Görev Yapan Kaymakamlar(1920-1950)

Sıra No	Adı Soyadı	Görev Zamanı
1	Yusuf Ziya Bey	25 Mart 1918-25 Mayıs 1919
2	Mehmed Ramiz Bey	25 Mayıs 1919-17 Mayıs 1920
3	Yusuf Ziya Bey	17 Mayıs 1920-3 Aralık 1920
4	Hasan Faiz Ergun ⁸¹	25 Ekim 1921-9 Ekim 1922
5	Hasan Hüsnü Çakır ⁸²	Ocak 1924—Nisan 1924
6	Süleyman Memduh Bey ⁸³	28 Ekim 1923-11 Aralık 1926
7	Cemal Bey ⁸⁴	1927-1930
8	Refik Kuzucu ⁸⁵	1931-1933
9	Basri Bey ⁸⁶	12 Teşrin-i evvel(Ekim) 1933
10	Pertev Bey ⁸⁷	3 Ocak 1934-1935
11	İzzettin ÖÇ ⁸⁸	1935-1936
12	A.Fevzi Hamurculu ⁸⁹	31 Aralık-1936-4 Ağustos 1938
13	Ali Fehmi Kayar ⁹⁰	1938-1939
14	Avni Özerkan (Vekil)	1940
15	Azmi Gökçe ⁹¹	16 Mayıs 1940-1942
16	Celal Balkanlı ⁹²	30 Eylül 1943-02 Aralık 1944

⁷⁹ Nazım H.Polat, "Oltu'da Kaymakamlık ve Kaymakamlar" **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu,1-3 Temmuz 1998**, Oltu-Erzurum, s. 133.

⁸⁰ Bu konu hakkında en önemli kaynak bkz: Mücellidoğlu Ali Çankaya, **Son Asır Türk Tarihinin Önemli Olayları ile Birlikte Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Mars Matbaası, Ankara, Cilt 1-8, 1968-1969.

⁸¹ Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 3, s. 1196.

⁸² Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 4,s.1608-1609.

⁸³ CCA, 30.11.1.0.24.19.4. Ayrıca bkz: Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 3, s. 547.

⁸⁴ CCA, 30.11.1.0.24.19.4.

⁸⁵ CCA, 30.11.1.0.82.39.2.

⁸⁶ CCA, 30.11.1.0.82.39.2.

⁸⁷ CCA, 30.11.1.84.1.19.

⁸⁸ CCA, 30.11.1.0.96.17.18. Ayrıca bkz: Murat Küçükuşurlu, **Türk Siyasî Tarihinde Erzurum**, Ankara, 2011, s.110.

⁸⁹ Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 5, s. 1996.

⁹⁰ CCA, 490.01.448.1848.1.

⁹¹ CCA, 30.11.1.138.15.20.

Tablo 1 (Devamı)		
Sıra No	Adı Soyadı	Görev Zamanı
17	Agâh Erozan ⁹³	02 Aralık 1944-18 Ekim 1945
18	Kemaleddin Koray ⁹⁴	18 Ekim 1945
19	Ethem Yetkiner ⁹⁵ (Vekil)	1945-1946
20	Ali Haydar Özkın ⁹⁶ (Vekil)	1947-1949
21	Mustafa Nuri Dinç ⁹⁷	1950-1952

Bu listeden de anlaşılacağı üzere Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren kaza kaymakamlıkları genellikle boş kalmış ve kaymakamlar sürekli yer değiştirmişlerdir. Listede görülen kısa süreli boşluklarda kaymakamlık görevine muhtemelen nahiye müdürleri vekâleten bakmış olmalıdır. Mesela; kadrolu kaymakam Cemal Bey'in batıya tayini çıkınca, 1930 yılının Ekim ayından, 1931 yılına kadar Olur Nahiyesi Müdürü Tahsin Sanın kaymakamlık görevine vekâlet etmiştir. Tahsin Bey vekâleten baktığı bu süre içerisinde çeşitli hizmetlerde bulunmuştur. Kendisine ait hatıratında bu süre zarfında yaptıklarını şöyle anlatmaktadır. *“Buradaki vekâletim sırasında dehşetli bir hırsız olup halkı aşikâre soyan ve gece gündüz sarhoşlukla kazanın asayişini bozan Mustantik Tacettin'in şerrinden kazayı kurtarıp başka yere nakil ettim. Bir belediye intihabında, Oltu'da hiç vukuu görülmeyen dedikodusuz parti namzetleri kazandırdım. Rusların dahi ayaklarını tutturamadığı, Oltu-Olur arasında ve Oltu Çayı üzerinde beton ayaklı saçlı köprüsünü yaptırdım.”*⁹⁸

Cumhuriyet'in ilk yıllarında idari anlamda yaşanan en büyük sıkıntılardan biri yeterli sayıda kaymakam bulunmayışıdır. Temmuz 1935 itibariyle Erzurum'un 8 ilçesinden 6'sında asli kaymakam yoktur ve bu 6 ilçe vekillerle idare edilmektedir. Bu durum idarî ve diğer alanlarda önemli boşluklar oluşturmaktadır.⁹⁹ Uzun süredir kaymakamı bulunmayan Oltu, Tercan ve Çat'a 1935 yılında kaymakam atamaları yapılmıştır.¹⁰⁰

⁹² CCA, 30.11.1.162.20.15. Ayrıca bkz: Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 5, s. 2296.

⁹³ CCA, 30.11.1.171.34.4.

⁹⁴ CCA, 30.11.1.0.178.29.1. Ayrıca bkz: Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler(Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 5, s. 2425.

⁹⁵ Küçükkuşurlu, **Türk Siyasî Tarihinde Erzurum**, s. 114.

⁹⁶ Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 5, s. 2715.

⁹⁷ CCA, 490.01.471.1928.1.

⁹⁸ Tahsin Sanın, **Babamın Hayat Hatırası**, Basım yeri ve tarihi yok, s. 34.

⁹⁹ CCA, 490.01.648.152.1.

¹⁰⁰ CCA, 030.10.65.433.1.

1935 yılı başlarında boş bulunan Oltu Kaymakamlığını, bir süre Erzurum Emniyet Müdürü Şevket Ünal idare etmiştir. Emniyet Müdürü, bu görevi Tahrirat Başkâtibine teslim ederek 2 Mart 1935'te asıl görevine dönmüştür.¹⁰¹

Ayrıca çok önemli bir hususu da burada belirtmek gerekirse, 01 Nisan 1937 yılına ait bir Başvekâlet kararnamesi ile Oltu, Tortum ve Hasankale belediye reislikleri, kaymakamların uhdesine verilmiştir. Bu durum 10 Eylül 1940 yılına kadar devam etmiştir.¹⁰² Yani bu üç yıl sürecinde kaymakamlar aynı zamanda belediye reisi olarak da görev yaparak ilçelerin yerel sorunlarını da çözmeye gayret etmişlerdir. Bu uygulama sadece bu üç ilçe ile sınırlı olmayıp, Erzurum ve Trabzon şehirlerini de kapsamaktadır. Bu uygulamanın nedeni belediye reislerinden beklenen hizmetlerin tam olarak yerine getirilmemiş olmasıdır. Özellikle Oltu kaymakamları köylerin kalkındırılması ve bilinçlendirilmesi hususunda kongreler ve halkevleri öncülüğünde programlar yaparak etkili olmaya çalışmışlardır. Dönemin Kaymakamı Fevzi Hamurcu'nun başkanlığında Oltu kazasına bağlı dört nahiye müdürü 11.2.1938'de başlamak üzere bir kongre akdetmişlerdir. Kongrede bilhassa dâhiliye vekâletinin direktiflerine ve köyün kalkınması esasına göre köy bütçelerinin mahalli ihtiyaçlara nazaran düzenlenmesi planlanmıştır. Ayrıca sene içerisinde tatbik ve tahakkuku için çalışma şekillerini ve bir nahiyenin müteaddit köylerini yahut muhtelif nahiyelerin köylerini alakadar eden müşterek işleri gözden geçirilmiş ve bu müşterek işlerden her nahiyeye düşen kısımlar tespit ve taksim edilerek çalışma programı hazırlanmıştır. Hazırlanan program ve bütçede nazarı dikkate alınan esaslara göre önümüzdeki sene zarfında bilhassa köylerimizin temizlik, sağlık, ağaçlama, tohum ve damızlık işlerine çok ehemmiyet verilmiştir. Her köyde birkaç parça köy namına tarla ekilmesi de temin edilmektedir. Köy odası, meydan, içme ve sulama suyuolları ve kültür işleri de ehemmiyetle nazara alınmıştır. Oltu köylerinde yeniden dört adet beş sınıflı mektep yapılması kararlaştırılmış ve bütçelere tahsisat konulmuştur. Bir taraftan kongre devam ederken diğer taraftan da köy kanunu tatbik edilen 135 köyün bütçesi bu esaslar dâhilinde tanzim edilmiş ve köy muhtarı ve ihtiyar heyetleriyle de istişare edilerek köylerin hususî ihtiyaçları da dikkatle takip edilmiştir. Bu vesile ile kaza merkezinde toplanmış olan muhtarlarımıza halkevi tarafından tertip edilen program dâhilinde, Türk Bayrağına hürmet ve saygı, zehirli gazların tehlikesi ve bunlardan korunma çareleri, hava taarruzları ve sakınma yolları, bulaşıcı hastalıklardan nasıl sakınmalı ve küçükleri nasıl korumalı ve

¹⁰¹ **Varlık Gazetesi**, 4 Mart 1935.

¹⁰² **CCA**, 30.18.1.2.92.87.9.

Türklerde atıcılık ve binicilik konularında konferanslar verilmiştir.¹⁰³ Yine 1937 yılında Belediye Reislikleri vazifesi kaymakamlara verilen ilçelerde görev yapan kaymakamlar - Hasankale, Hınıs, Tercan, Oltu, Tortum Kaymakamları-Erzurum Valisi Haşim İşcan'ın reisliği altında toplanarak, kazalarını alakadar eden meselelerden başka belediye işleri hakkında da izahat vermişler ve önümüzdeki sene zarfındaki faaliyetin ana hatları tespit etmişlerdir.¹⁰⁴

Erzurum ilçelerinde ve özellikle Oltu'da yaşanan huzursuzlukların uzun süre devam etmesinde, ilçe kaymakamlıklarının uzun süre boş kalması veya bu makamlara getirilen kişilerin yetersiz kalması gibi sıkıntılar etkili olmuştur. 1950 öncesinde Oltu Kaymakamı Kemal Koray'ın Avrupa'ya yüksek tahsile gönderilmesi üzerine bu ilçe 1946-1950 yılları arasında yaklaşık dört yıl, kaymakamsız kalmıştır. Bu süre içinde bu ilçeye, stajyer vekil kaymakamlar gönderilmiştir. Gönderilen bu kişiler vekil olduklarından, ne kadar da yetenekli olsalar, ciddi işlere el sürmemişler, bu da işlerin aksamasına neden olmuştur. Bu durumun 26 Temmuz 1949'da Genel Sekreterliğe bir kez daha bildirilmesi üzerine, İçişleri Bakanlığı'nın 9 Mart 1950 tarihli yazısıyla, Oltu İlçesi kaymakamlığına Mustafa Nuri Dinç kadrolu olarak tayin edilmiştir.¹⁰⁵

1.2.1. Oltu Kaymakamlarının Biyografileri

Oltu'da 1918-1950 yılları arasında görev yapan kaymakamlara ait Tablo:1'de 21 isim verilmiş ancak 14 kaymakamın özgeçmişlerine ulaşılmış, diğerlerinin ise tespit edilememiştir. Biyografilerini tespit ettiğimiz kaymakamlar;

1.2.2. Yusuf Ziya Bey:

I. Dünya Savaşı sonlarında Rusya'da çıkan Bolşevik ihtilalinden sonra Oltu İslam Komitesi'nin kurulup Ermenileri tesirsiz hale getirmesinin akabinde 25 Mart 1918'de Yarbay Mürsel Bey komutasındaki Kafkas tümeni Oltu'ya girdi. Aynı tarihte Oltu İslam Komitesi kendisini feshetti ve böylece Oltu tekrar Osmanlı kazası haline geldi. V. Kafkas Tümeni Komutanı Yarbay Mürsel Paşa, Oltu İslam Komitesi Reisi Yusuf Ziya Bey'i hizmetlerinden dolayı 1.200 kuruş maaşla kaymakamlığa tayin etti. Böylece Yusuf Ziya Bey ilk kaymakam oldu.¹⁰⁶

¹⁰³ **Doğu Gazetesi**, 24 Şubat 1938.

¹⁰⁴ **Doğu Gazetesi**, 16 Birinci Kanun 1937.

¹⁰⁵ **CCA**, 490.01.471.1928.1.

¹⁰⁶ Önal, **Milli Mücadele'de Oltu**, s. 84.

Yusuf Ziya Bey 1886 yılında Oltu'da doğdu. Babası Oltu'nun ileri gelenlerinden Haşimoğlu Tahir Bey, Oltu Belediye Başkanlığında bulunmuştur. Dedesi Haşim Bey, 1853 Kırım Savaşı mücahitlerinden olup bu savaşta şehit olmuştur.

Yusuf Ziya Bey, ilkokulu Oltu'daki Rus okulunda tamamladı. Gençlik yıllarında Ruslara ücretli jandarma olarak yazıldı ama ahaliye yapılan baskılar nedeniyle istifa etti. 1917 yılında Oltuluların görevlendirmesiyle Kars Temyiz mahkemesinde, dokuz ay üye olarak görev yaptı. Dönüşünde Oltu İslam Komitesi kurucuları arasında yer aldı. Rus ve Ermenilere karşı halktan bir tabur milis kuvveti oluşturarak, şehrin Ermenilerden temizlenmesinde önemli rol oynadı. 1918'in Ağustos ayında Sultan Vahdettin'in tahta çıkış törenleri için İstanbul'a gitti. Mondros Mütarekesinden sonra Oltu Mal Müdürlüğü görevlerinde bulundu.

Yusuf Ziya Bey, Kars'ta kurulan Cenub-i Garb-î Kafkas Hükümeti sırasında Oltu Şûrâ Şubesi yönetiminde yer aldı. Bu hükümetin İngilizler tarafından dağıtılmasından sonra, Oltu ve çevresini yaklaşık 13 ay kadar yöneten Oltu Şûrâ Hükümeti'nin başkanlığını yaptı. 17 Mayıs 1920'de Şûrâ Hükümeti, TBMM'ye katılınca, Oltu Mutasarrıflığı'na atandı. 1921 yılında bu görevinden ayrıldı. 14 Temmuz 1928 yılında kansızlık (anemi) hastalığından vefat etmiştir.¹⁰⁷

1.2.3. Mehmed Ramiz Bey:

Oltu'nun ikinci kaymakamı Mehmed Ramiz Bey'dir. Etraflı bir biyografisini elde edemediğimiz Mehmed Ramiz Bey'i Kars'ta kurulan İdare Meclisi'nin başkanı olarak tanıyoruz. 25 Mayıs 1919-17 Mayıs 1920 tarihleri arasında kaymakamlık görevinde bulunmuştur. 17 Mayıs 1920'de Oltu, TBMM'ye katılınca, Yusuf Ziya Bey yeniden Oltu Mutasarrıflığına atandı.¹⁰⁸

1.2.4. Hasan Faiz Ergun:

Kadıllardan Ahmet Tayyar Efendi ile Münire Hanım'ın oğludur. 1884'de Bulgaristan'ın Karınabad kasabasında doğdu. Mercan İdadisinde lise öğrenimini tamamladı. Temmuz 1908'de Mülkiye'den "Pekiyi" derecede mezun oldu. 24 Aralık 1908'de tayin edildiği Konya Vilayeti Maiyyet¹⁰⁹ memurluğundaki stajını tamamlayarak kaymakamlığa terfi etti. 11 Mart 1910'da Elmalı, 2 Şubat 1913'de Ereğli (Konya) kazaları kaymakamlıklarına; 13 Nisan 1916'da Bursa Vilayeti Muhacirin Müdürlüğü'ne, 4

¹⁰⁷ Önal, *Milli Mücadele'de Oltu*, s. 83-84.

¹⁰⁸ Polat, "Oltu'da Kaymakamlık ve Kaymakamlar", s. 133.

¹⁰⁹ **Maiyyet:** Bir valinin yanında yönetim stajı yapan kaymakam adayı.

Temmuz 1918’de Yenişehir (Bursa), 8 Nisan 1919’da Gemlik, 29 Nisan 1920’de Lâpseki, 25 Ekim 1921’de Oltu Kaymakamlığına getirildi. 9 Ekim 1922’de 3.sınıf mülkiye müfettişliğine atanarak Oltu’dan ayrıldı.¹¹⁰

1.2.5. Süleyman Memduh:

Mızıka-i Hümayun Binbaşılığında emekli Mehmet Sabit Bey’in oğludur. 1873 yılında İstanbul’da doğdu. Eyüp Sultan Askerî Rüştiyesinde orta, Mülkiye’nin idadi kısmında lise öğrenimini tamamladıktan sonra, Yüksek kısımdan “iyiye yakın” derece ile mezun oldu.

8 Kasım 1893’te Hariciye Nezareti Umur-ı Şehbenderi Kalemî (Konsolosluk İşleri Dairesi) mülazımlığına tayin edilerek devlet hizmetine girdi. 26 Eylül 1894’de aynı yer 3. Kâtipliği’ne, 10 Ocak 1895’de, 1877 Savaşında Rus Çarlığı idaresine geçen, Kars Konsolosluğu Kançılarlığına¹¹¹, 12 Mayıs 1898’de Saduçlak Konsolosluğuna, 12 Kasım 1901’de Hoy Başkonsolosluğuna, 26 Haziran 1909’da Tırhala konsolosluğuna atandı. Son vazifesinden tespit edilemeyen bir nedenle, 28 Kasım 1909’da ayrıldı. Bir süre sonra Dâhiliye Nezaretine geçti. 22 Aralık 1909’da Trabzon, 31 Ocak 1911’de Kastamonu, 4 Aralık 1915’te Halep Vilayeti Hukuk İşleri Müdürlüğü’ne getirildi. Bu arada iki aya kadar Halep Defter-i Hakani (Tapu) Müdürlüğüne vekâlet etti. 19 Mayıs 1916’da Beyrut Vilayeti Hukuk İşleri Müdürlüğüne nakil edildi. Bu görevde iken 2 ay Merciiyyun, 2 ay Beni Saab, 2 ay Sur, 2 ay Saray kazaları kaymakam vekilliklerinde, 4 ay da Akka sancağı mutasarrıflığı vekilliğinde bulundu. 7 Ağustos 1918’de Trabzon Hukuk İşleri Müdürlüğüne getirildi. 1921 yılında Hukuk İşleri Müdürlüklerinin kaldırılmasından sonra Milli Hükümet emrine girdi. 11 Ağustos 1922’de Alanya, 28 Ekim 1923’de Oltu Kaymakamlığına başladı. 11 Aralık 1926’da Gördes Kaymakamlığına atanarak Oltu’dan ayrıldı.¹¹²

1.2.6. Hasan Hüsni Çakır:

Hopa ileri gelenlerinden Çakırzâde Hacı Mustafa Efendi ile Nazife Hanımın oğludur. 1893’de Hopa’da doğdu. Trabzon İdadisinde lise öğrenimini tamamladı. Temmuz 1913’te Mülkiye’den “Pekiyi” derece ile mezun oldu. Ekim 1913’te Maliye Nezareti Varidat Umum Müdürlüğü 4.sınıf Kâtipliği’ne tayin edilerek devlet hizmetine girdi. Daha sonra Trabzon Mektubi Kalemî 2. Mümeyyizliğine nakil edildi. Bu görevde iken kaymakamlığa terfi etti. Ocak 1919’dan Aralık 1923’e kadar Tirebolu, Yusufeli, Bayburt

¹¹⁰ Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 3, s. 1196.

¹¹¹ **Kançılarlık**: Elçiliklerde ve konsolosluklarda yazı ve evrak işlerini yürüten görevli

¹¹² Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 3, s. 547.

Kazaları kaymakamlıklarında görevlendirildi. Oltu kaymakamlığına atanması Ocak 1924'dedir. Nisan 1924'de Ardahan Mutasarrıflığı vekilliklerine getirilince Oltu'daki görevi sona erdi. Daha sonraki süreçte İzmir Mebusu olarak meclise girdi. Şemsettin Günaltay kabinelerinde Milli Savunma Bakanı olarak görev yaptı. 1963 yılında vefat etmiştir.¹¹³

1.2.7. Refik Kuzucu:

Hakkında detaylı bilgi bulamadığımız Refik Kuzucu Kiğı Kaymakamı iken, Kasım 1930'da Oltu'ya atanmış, 1931-1933 yılları arasında Oltu Kaymakamlığı yapmıştır. Ulaşabildiğimiz kaynaklara göre, 1936-1939 yılları arasında Karadeniz Ereğli, 1940-1943 yılları arasında Gemlik, 1948-1950 yılları arasında da Adapazarı ilçelerinde kaymakamlık yapmıştır.¹¹⁴

1.2.8. A.Fevzi Hamurculu:

Nuh Naci Efendi ile Şerife Hanım'ın oğludur. 1901 yılında Kayseri'de doğdu. 1928 yılında Kayseri Lisesi'ni bitirdi. Mülkiye'den mezuniyetini müteakip 31 Ağustos 1931 yılında Maliye Vekâleti Muhasebat Umum Müdürlüğü Tetkik Memurluğuna tayin edilerek devlet hizmetine girdi. Bu görevde altı ay hizmetten sonra idare mesleğine geçip 15 Şubat 1932'de Ankara Maiyyet Memurluğuna nakil edildi. 2 Mayıs 1934'te askerlik hizmetini yapmaya başlayan Hamurculu, 1935'te yedek teğmen olarak terhis edildi. Tekrar Ankara Maiyyet Memurluğuna döndü. Bu görevde stajını bitirerek kaymakamlığa terfi etti. 10 Temmuz 1935'de Çubuk, 5 Şubat 1936'da Savur, 31 Aralık 1936'da Oltu Kaymakamı oldu. 4 Ağustos 1938'de Hasankale'ye Kaymakam olarak tayin edilerek Oltu'dan ayrıldı.¹¹⁵ A.Fevzi Hamurculu Kaymakamlık yaptığı süre içerisinde atanmış belediye başkanı olarak da görev yapmıştır. Belediye Başkanlığına baktığı süre içerisinde Oltu'ya çok hizmet ettiğini, hatta bir keresinde Jandarma komutanı ile birlikte Oltu'da numune bir karakol inşa ettirerek, dokuz ay zarfında 250 kilometrelik telefon hattı çektiğini o güne ait bir gazete büyük bir sitayişle kayıt altına almıştır.¹¹⁶

1.2.9. Ali Fehmi Kayar:

Hayatı hakkında detaylı bilgi bulamadığımız Ali Fehmi Kayar, 1938 yılında Oltu Kaymakamı olmadan önce Vakfikebir Kaymakamıydı. 1939'un sonunda ise Suruç

¹¹³ Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler(Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 4, s.1608-1609.

¹¹⁴ CCA, 30.11.1.0.82.39.2.

¹¹⁵ Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler(Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 5, s. 1996.

¹¹⁶ **Doğu Gazetesi**, 28 Birinci Kanun 1937.

Kaymakamlığına atandı. Oltu'da bulunduğu süre içinde, aynı zamanda atanmış belediye başkanı olarak görev yaptı.¹¹⁷

1.2.10. Azmi Gökçe:

1937 yılında Eğirdir Kaymakamlığı yapan Azmi Gökçe, 16 Mayıs 1940 yılında Oltu Kaymakamlığına atanmadan önce Erzurum Seferlik Müdürü olarak görev yapmaktaydı.¹¹⁸ Daha sonra sırasıyla, 1945-1950 yılları arasında Susurluk, 1960 yılında Ünye Kaymakamlıkları yapmıştır.¹¹⁹ Hayatı hakkında detaylı bilgi bulunamamıştır.

1.2.11. Celal Balkanlı:

Ali Şefik Balkanlı ve İkbâl Melek Hanım'ın oğludur. 1912'de İstanbul'da doğdu. 1935'de İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdi. Siyasal Bilgiler Okulundan mezun olduktan sonra, 1938 yılında askere gitti. 1939 yılında terhis edildi. 22 Mart 1940'da tayin edildiği Dâhiliye Vekâleti İstanbul Stajyer Maiyyet memurluğunda stajını tamamladıktan sonra kaymakamlıkta ilk vazifesi olmak üzere 30 Eylül 1943'de Oltu'ya tayin edildi. 15 Ocak 1945'de Beşiri Kaymakamlığı dolayısıyla Oltu'dan ayrıldı.¹²⁰

1.2.12. Agâh Erozan:

1 Ağustos 1910'da Mudanya'da doğmuştur. Sırasıyla Bursa Erkek Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. Karacabey Maliye Tahsil Müfettişliği, Bursa İli Maiyyet Memurluğu yapan Erozan, Ilgaz, Şirvan, Beşiri ilçeleri kaymakamlıklarından sonra, 2 Aralık 1944 yılında Oltu Kaymakamlığına atanmış 18 Ekim 1945 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür. Daha sonra sırasıyla Gönen, Kartal, Fatih Kaymakamlıkları, İçişleri Bakanlığı Vilayetler İdaresi Şube Müdürlüğü, Tekirdağ Vali Muavinliği görevlerinde bulunmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi IX. X. ve XI. Dönem Bursa Milletvekilliği yapmıştır. Meclis içtüzüğünü ezbere bilecek kadar güçlü hafızası ile tanındı. Demokrat Parti üyesiydi. Parti kapatılınca idamı istenen kişiler arasında bulundu. 1962 yılında serbest bırakıldı. Bu tarihten sonra siyasetle uğraşmadı. 2 Eylül 1993 yılında vefat etmiştir.¹²¹

1.2.13. Kemaleddin Koray:

Emekli subaylardan İbrahim Zühdi Koray ile Tıp Fakültesi 3. sınıfından ayrılma Nesibe Hanımın oğludur. 1916 yılında İstanbul'da doğdu. 1932'de İstanbul Erkek Lisesi'ni

¹¹⁷ CCA, 490.01.448.1848.1.

¹¹⁸ CCA, 30.11.1138.15.20.

¹¹⁹ <http://www.unye.gov.tr/onceki-kaymakamlarimiz/20.06.2018>

¹²⁰ Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 5, s. 2296.

¹²¹ http://www.tbmm.gov.tr:80/TBMM_Album/Cilt2/index.html/15.06.2018

bitirdi. Siyasal Bilgiler Okulundan mezun olduktan sonra, İstanbul Maiyyet Memurluğu'nda, Samatya, Heybeliada, Anadolu Hisarı bucak müdürlüklerinde, Şile Kaymakam vekilliğinde, İstanbul Vilayet Dağıtma Bürosu Şefliğinde görevlendirilip, stajını tamamladı. Askerlik hizmetini yedek teğmen olarak yaptıktan sonra 1943 yılında Ezine, 1945'de Oltu Kaymakamlıklarında bulundu. Oltu Kaymakamı iken doktora yapmak üzere İsviçre'ye gönderildi. Kemaleddin Koray'ın Avrupa'ya yüksek tahsile gönderilmesi üzerine bu ilçe yaklaşık 4 yıl kaymakamsız kalmıştır. Bu süre içinde bu ilçeye, stajyer vekil kaymakamlar olarak gönderilmiştir. Balle Üniversitesinde “Komün İşletmeleri” tezini savunarak “Dr” unvanını, İstanbul Hukuk Fakültesi'nde fark sınavını vererek aldı. Haziran 1950 yılında Kocaeli Emniyet Müdürlüğü'ne atandı.¹²²

1.2.14. Ethem Yetkiner:

1912 doğumlu olup, babası Hüseyin Hüsnü Bey'dir. Kabataş Lisesi ve Hukuk Fakültesi mezunudur. 1945-1946 yılları arasında, Oltu Kaymakamı iken doktora yapmak üzere İsviçre'ye gönderilen Kemaleddin Koray'ın yerine Oltu'da Kaymakam vekilliğinde bulunmuştur. Daha sonraki yıllarda İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde, İstanbul Bölgesi Müfettişliği'nde, çeşitli illerde Valilik görevlerinde bulundu. İçişleri Müsteşarlığı'ndan İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı'na atandı. İstanbul Özel İdaresi'yle Belediye'nin ayrılması üzerine 24.12.1958'de Belediye Başkanlığı'ndan ayrıldı. Valilik görevi 27.05.1960 tarihine kadar devam etti. 1973 yılında İstanbul'da vefat etti.¹²³

1.2.15. Ali Haydar Özkın:

Emekli Baş komiserlerden merhum Cemal Özkın ve Nuriye Hanım'ın oğludur. 1922'de Erzurum'da doğdu. 1939'da Erzurum Lisesi'ni “iyi” derece ile bitirdi. Siyasal Bilgiler Okulundan mezun olduktan sonra, Erzurum Maiyyet Memurluğuna atanarak devlet hizmetine girdi. 1945'te silâh altına alındı. 1947'de yedek teğmen olarak terhis edildi ve Erzurum Maiyyet Memurluğu'na geri döndü. Ali Haydar Özkın'da Ethem Yetkiner gibi Oltu Kaymakamı iken doktora yapmak üzere İsviçre'ye gönderilen Kemaleddin Koray'ın yerine Oltu'da Kaymakam vekilliğinde bulunmuştur. Oltu Kaymakam Vekilliğinde görevlendirildikten ve staj tamamladıktan sonra kaymakamlığa terfi etti. 1949 yılında Darende Kaymakamlığına atanarak Oltu'dan ayrıldı. Daha sonra çeşitli illerde Emniyet

¹²² Mücellidoğlu, *Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)*, Cilt 5, s. 2425.

¹²³ <http://www.istanbul.gov.tr/tr/istanbul-valiligi/tarihce/istanbul-eski-valileri/ethem-yetkiner/15.06.2018>

Müdürlüğü ve Valilik görevlerinde bulunan Özkın, ABD New Jersey Eyaleti, Trenton şehri “Fahri Hemşehriliği” ünvanına sahipti.¹²⁴

1.3.Oltu’ya Bağlı Nahiyeler ve Köyler

Kazalara bağlı idarî birimleri teşkil eden nahiyeler (bucaklar)¹²⁵ çeşitli köy ve mezralardan oluşuyordu. Nahiyelerin sınırlarının genişliliği, bağlı bulunan köy ve mezra sayısına göre değişmekteydi. Oltu kazası da bu idarî yapılanma doğrultusunda kendisine bağlı çeşitli nahiyelerden oluşmaktaydı. Ancak zaman içerisinde iklim şartları, ulaşım yetersizliği, coğrafi konuma göre nahiyelere bağlı köylerde de değişikliğe gidilme gereği duyulmuştur. Yine belli dönemlerde nahiyelerin lağvedildiğini, yeni nahiyeler oluşturulduğunu da görmekteyiz. Yeni nahiyeler oluşturulduğu zamanda, bağlı köyler de değişikliğe uğramış, yönetim bölgesinde daralma olmuştur. Yönetim bölgesi sınırlarının daralması görüldüğü gibi idari bakımdan yapılan değişikliklerden kaynaklanmıştır. 1928 yılında Erzurum İli, Oltu Kazası nahiyelerini ve nahiyelere bağlı köyleri şöyle sıralayabiliriz:¹²⁶

- Merkez Nahiyesi
- Pitkir Nahiyesi
- Olur (Tavusker)Nahiyesi
- Kosor Nahiyesi

Tablo 2: 1928 Yılı İtibariyle Oltu Kazası Nahiyeleri ve Bağlı Köyler

Merkez Nahiyesi		Köy Sayısı:42	
Köy İsimleri	Köy İsimleri	Köy İsimleri	Köy İsimleri
Aros/Ardos	Bahçecik	Çıra Kışla	Sıksor
Anzav	Bahçelikışla	Hanege	Şamhi
Eşci/İnçe	Pestator	Hovak	Şuğut
Eşci Köşki	Pakih	Hosor	Kalaboğazı
İslam Gunki	Böcekli	Dölgah	Kozahor
Orcuk	Tamrut	Zerdenis	Keçek
Örmek/Örük	Toğaç/Tutmaç	Sırdasor	Kenepos
İzinsor	Tertik Sufla	Sananes	Keğik

¹²⁴ Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 5, s. 2715.

¹²⁵ 1945 yılına kadar Nahiyeye adı, devam etti. Ancak anayasanın dilinin değiştirilmesi sonucunda bucak adı ile anılmaya başlandı. Bkz: İlhan Şahin, “Nahiye” TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 32, 2006, s. 306-308.

¹²⁶ T.C Nafia Vekâleti, **Son Teşkilatı Mülkiye’de Köylerimizin Adları**, Mülk Matbaası, 1928, s. 224.

Tablo 2 (Devamı)			
Köy İsimleri	Köy İsimleri	Köy İsimleri	Köy İsimleri
İslam Köşki	Çarzov	Sütkans	Kelgit/ Kelgir
İğdeli	Cücürüs	Sihçek	Havdos
Lisbek	Midtor/Meletor		
Pitkir Nahiyesi		Köy Sayısı:20	
Urut	Canik	Toprakkale	Kürdikan
İpekçayırı	Çanak	Koretis	Lafsor
Pitkir	Süleymanlı	Kompur	Muhker
Tecirek	Sorik	Kamhıs	Narman
Ternik	Dağgir	Kehdik	Nüğürçük
Olur (Tavusker) Nahiyesi		Köy Sayısı:54	
Abos	Bolur	Düzkom	Kaledibi
Ergunsi	Barasor	Sekuret	Kızılköy Sufla
Eğri Kaya	Peneskird Alya	Siyokar Sufla	Kızılköy Alya
Egortis	Peneskird Sufla	Siyokar Alya	Konk
Ori	Pertik	Halaçor	Kakh
Ortis	Pertanos	Tavusker	Kamis
Ürek	Çulakâr	Taylar	Keçikom
Oğdadap	Hafız Aga Begi	Toklikom	Gasmani
Olur	Hükam	Gazihan	Keleşut
Olur Dere	Hanis	Keyık	Köprübaşı
Enit	Khorkıt	Kaban	Kiyos
Haydos	Kirnois	Norpet	Niyakom
Melakis	Hotitab	Masons	Mahoş
Mazgirik	Mehenk		
Kosor Nahiyesi		Köy Sayısı:55	
Arsenik	Berdik	Zadgerek	Kerkiluk
Agondir	Bosik	Zovart	Köşk
Alicık	Pertus	Sımırdon Kışla	Güllük
Armeşin	Penek	Sımırdon Alya	Kötek

Tablo 2 (Devamı)			
Köy İsimleri	Köy İsimleri	Köy İsimleri	Köy İsimleri
Eğrek	Penciro	Şamghas	Kivanik
Eğidkom	Tecirek	Sogomin	Leblebi
Örtülü	Sekhas	Susuz	Merkhil
Ehris	Timur Kışla	Katris	Moşik
İznomi	Cakos	Kalgoş	Moşik Kışla
İgnaki	Cakasor	Karataş	Metzir
İğdeli	Hanımkom	Kanden	Nazirvanmi
Barik	Hoş	Kor	Havcala
Balkaya	Deliklitaş	Kosor	Hekesor
Pertivan	Diğnaskor	Kamhıs	

Daha sonraki yıllarda çeşitli sebeplerle nahiye sayısının arttığı görmekteyiz.

- Penek Nahiyesi
- Örtülü Nahiyesi
- Muşih Nahiyesi
- Dölgah Nahiyesi
- Kömürlü Nahiyesi

1929 yılında Kosor nahiyesi lağvedilerek, Örtülü, Muşih, Dölgah ismiyle üç nahiyeye taksim edilmiştir.¹²⁷ 1932 yılında Oltu Kaymakamlığı tarafından Erzurum Valiliğine müracaat edilerek, Örtülü Nahiyesi yollarının ulaşımına elverişli olmaması, köy nüfuslarının az olması, kışın halkın hükümet işleri için gelip gitmede zorluk çekmesi nedeniyle Örtülü ve Muşih Nahiyelerinin lağvedilmesi istenmiştir. Merkezi Kosor olmak üzere 32 köyden oluşan yeni bir nahiye kurulması talep edilmiş ve bu istek il genel meclisinin 18 Aralık 1932 tarihli toplantısında uygun bulunarak, bu konuda gereken muamelenin yapılması Vilayet makamından talep edilmiştir.¹²⁸ Bunun 1933 yılında Örtülü ve Muşih nahiyeleri lağvedilip, Kosor nahiyesi teşkil ettirilmiş, Örtülü Nahiyesi'nin bir kısım köylerinin Kömürlü, bir kısım köylerinin ise Sarıkamış'a bağlanmasına karar

¹²⁷ Sanın, **Babamın Hayat Hatırası**, s. 33.

¹²⁸ **Erzurum Gazetesi**, 13 Şubat 1933.

verilmiştir.¹²⁹ 1927’de Oltu’ya bağlı 164 köy,¹³⁰ 1928 yılında 171, 1940’ta ise ilçe merkezine bağlı 50 köy ile birlikte, Olur, Kömürlü, Kosor ve Pitkir nahiyelerine bağlı 122 köy mevcuttu.¹³¹

1.4. Oltu’nun İl Olması İçin Yapılan Çalışmalar

Oltu ve çevresinde bulunan bazı etkili kişiler, Cumhuriyet’in ilk dönemlerinden itibaren Oltu’nun il haline getirilmesi için çalışmalarda bulunmuşlardır. Bu kişilerin başında Hüseyin Köycü gelmektedir. Köycü, CHP parti teşkilatında ve idare heyetinde önemli görevlerde bulunduğu gibi, uzun yıllar Erzurum il genel meclisi üyesi olarak da hizmet vermiş bir kişidir. Çok aktif bir kişilik olduğu için, lehinde ve aleyhinde birçok laf söylenmektedir. Köycü’nün isteği, Oltu’nun il haline getirilmesi ve kendisinin yaşadığı yer olan Şenkaya (Örtülü)’nin da kaza yapılmasıdır. Bu isteği dile getirenlerin ileri sürdüğü şey, Oltu Kazası’nın bir zamanlar mutasarrıflık ve daha evvel Çıldır Eyaleti’nin merkezi olması ve çok kalabalık bir nüfusa sahip olmasıdır. Ayrıca, topoğrafik durum dolayısıyla etrafının dağlarla çevrilmiş olması, Erzurum, Kars ve Artvin vilayetlerinden tamamen ayrı bir vaziyette bulunması, maden ve tarım ürünleri bakımından kendine yetecek imkânlarla sahip olması da bu istekte etkili olmaktadır. Yine Oltu-Erzurum yollarının bozuk olması ve Kars’la da düzenli bir bağlantının bulunmamasının idare ve ulaşım anlamında sıkıntılara neden olduğu belirtilmektedir.¹³² Hüseyin Köycü’nün bu teşebbüsleri Oltu adına müspet herhangi bir sonuç vermemiştir. Oltulular Cumhuriyet’ten günümüze her daim il olma arzusunu muhafaza etmişlerdir. Günümüz de Oltu’nun il olması için çeşitli platformlarda faaliyetler yürütülmekte ise de henüz bir sonuç alınamamıştır.

1.5. Oltu İl Genel Meclisi Üyeleri ve Çalışmaları

Şehir yönetiminin önemli organlarından biri de il özel idareleridir. 1913 yılından günümüze kadar eğitim, sağlık, bayındırlık, sosyal yardım, sanayi, ticaret ve tarım alanında pek çok görevlerle donatılmış ve bunları da bir ölçüde başarıyla yürütmüşlerdir. Kentlerin imar edilmesinde önemli bir görevi yerine getiren İl Özel İdareleri, 5302 sayılı “İl Özel İdaresi Kanunu” hükümlerine göre görev yapmaktadırlar. Belirli bir bütçeye hükmeden, kentin eğitim hizmetlerinden, sivil savunmasına kadar birçok alanda görev yapan İl özel idarelerine, valilerin başkanlık yapmakta olduğunu ve vilayet yönetiminde söz sahibi bir

¹²⁹ CCA, 30.11.1.0.77.15.17.

¹³⁰ Özav, *Oltu’nun Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*, s. 48.

¹³¹ CCA, 490.01.271.1081.1; 490.01.612.126.3; 490.01.648.154.1.

¹³² CCA, 490.01.650.162.1.

kurum olduklarını görmekteyiz. Bünyesinde Vali, İl Genel Meclisi ve İl Daimi Encümeni gibi organlar mevcuttur. İl genel meclisi, il özel idaresinin karar organıdır ve ilgili kanunda gösterilen esas ve usullere göre ildeki seçmenler tarafından seçilmiş üyelerden oluşmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında dört yıllığına görevlendirilen il genel meclisleri yılda bir kere toplanır ve bu toplantı kırk gün sürerdi.¹³³ Günümüzde İl Özel idareleri yerine Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı kurulmuştur. Bu komisyonlarda beş yıllığına seçimle belirlenmiş kişiler görev almakta ve ayda dört defa toplantı yapmaktadırlar.¹³⁴

1.5.1. 1930-1950 Yılları Arasında İl Genel Meclisi Oltu Üyeleri

Erzurum il genel meclisindeki Oltu üyelerinin kimler olduğu konusunda, Cumhuriyet'in ilk yıllarına dair elimizde bilgi yoktur. Bu hususta 1930'lara gelindiğinde daha fazla bilgi sahibi olmaktayız. Bu döneme ilişkin olarak resmî vilayet gazetesi olan Erzurum Gazetesi'nin, yani eski Envar-ı Şarkîye'nin çoğu nüshasının elimizde mevcut olması, konuya ilişkin detaylı bilgiler elde etmemizi sağlamaktadır. 1930 yılında Oltu'yu temsilen İl Genel Meclisinde encümen olarak Sait Bey, İbrahim Bey ve Salim Beylerin görev yaptıklarını görüyoruz.¹³⁵ İl genel meclisinin Aralık 1931'deki toplantı döneminde Oltu üyesi Mehmet Bey ise memuriyete başladığı için üyelikten ayrılmıştır.¹³⁶ Yerine Oltu üyeliğine Hüseyin Beyzade İbrahim Bey seçilmiştir.¹³⁷ 1933 yılında ise Erzurum il genel meclisi Oltu üyeleri olarak Salim, Sait, İbrahim Beyler görev yapmışlardır.

Erzurum il genel meclisi seçimleri Kasım 1934'te yapılmıştı. Bu seçimlerden bir müddet sonra kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı verildi. Bunun üzerine kadınların il genel meclislerinde de bulunması amacıyla, Aralık 1934'te il genel meclisi

¹³³ Murat Küçükkuşurlu-Muzaffer Başkaya, **Erzurum Özel İdare Tarihi (1913-2014)**, Erzurum, 2014, s. 22.

¹³⁴ 12.11.2012 tarihinde 6360 sayılı "On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" çıkarılmıştır. Bu kanun ile birlikte Türkiye'de yerel yönetim sistemi idarî yapılanmada, mali kaynakların dağıtımında, siyasal coğrafyada, yerel hizmetlerin sunumunda ve son olarak imar ve planlama düzeni gibi alanlarda köklü değişimlere sahne olmuştur. Bu kapsamda, 6360 sayılı yasa ile birlikte Türkiye'de büyükşehir belediye sayısı 30'a çıkarılmış ve bu alanlarda il özel idareleri kaldırılmış, köyler ve beldeler mahalleye dönüştürülmüştür. Yasa ile 30 büyükşehir belediyesinde il özel idareleri kaldırılmıştır. İl Özel idareleri yerine Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı kurulmuştur, Büyükşehirlerde İl Özel İdarelerinin görevlerini günümüzde bu komisyonlar yerine getirmektedir. Ayrıca bkz: Zühal Önez Çetin, "Türkiye'de İl Özel İdaresi Sisteminin Dönüşümü ve 6360 Sayılı Kanunun Dönüşüme Etkileri" **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Dergisi**, Yıl 2015, Cilt 20, Sayı 2, s. 247-266.

¹³⁵ **Erzurum Gazetesi**, 15 Birinci Kanun 1930.

¹³⁶ **Erzurum Gazetesi**, 28 Birinci Kanun 1931.

¹³⁷ **Erzurum Gazetesi**, 25 İkinci Kanun 1932.

seçimlerinin yenilenmesine karar verildi.¹³⁸ Oltu'yu temsilen Aliye Reşit, Rüstem, Ahmet Yalçın, Hüseyin Köycü seçilmişlerdir. 1935 yılı il genel meclisi, bazı açılardan diğer meclislerden farklı özellikler taşıyordu. Bu meclisin öncekilerden farkı, ilk kez kadın üyelerin yer alması ve üye sayısının 31'e çıkmasıydı. Bu konu meclisin ilk gündemini oluşturmuş ve Tortum üyesi Mesude Hanım, kendilerine bu fırsatı sağlayan başta Atatürk olmak üzere devlet yetkililerine teşekkür telgrafi çekilmesini teklif etmiştir. Bu teklif Oltu üyesi Aliye Reşit Hanım tarafından da tekrarlanmış ve alkışlarla kabul edilmiştir.¹³⁹

1935-1938 yılları arasında ise Aliye Reşit, Ahmet Yalçın, Rüstem Bey, Hüseyin Köycü görev yapmışlardır.¹⁴⁰ Aliye Reşit il genel meclisinde görev yapan ilk kadın üyeler arasında yer almaktadır.

1935 yılında, Oltu Kazası'nın Erzurum'dan alınıp Kars'a bağlanması yolunda Erzurum il genel meclisine bazı teklifler yapılmıştır. Fakat bu teklifler, il genel meclisi Oltu üyeleri tarafından doğru bulunmayıp, Oltu'nun Erzurum'a bağlı kalmasına dair bir karar verilmiştir. Bu karar 28 Şubat 1935'te görüşülerek Teşkilat-ı Mülkiye Encümenine havale edilmiştir.¹⁴¹ Oltu Kazasının Kars'a bağlanmasının doğru olmayacağına dair Teşkilat-ı Mülkiye Encümeninin 3 Mart 1935 tarihli kararı 4 Mart'ta il genel meclisinde okunmuştur. Teşkilat-ı Mülkiye Encümenin konuyla ilgili yaptığı incelemeye göre; Oltu ile Kars arasında yüksek dağ silsilelerinin bulunduğu, iki yer arasında, yalnız bir kısmı şose olan tek bir yol mevcut olduğu, Erzurum ile Oltu arasında ise, devamlı işleyen üç yolun bulunduğu tespit edilmiştir. Oltu halkı Avrupa mallarını ve dâhili ihtiyacını Erzurum'dan temin etmektedir. Ürettiği şeyleri Erzurum'a getirmekte ve ihtiyacını da buradan karşılamaktadır. Ayrıca, Oltu'nun Kars'a bağlanması durumunda, postaları Erzurum üzerinden geçerek Kars'a ulaştıktan sonra tekrar Oltu'ya getirilmek durumunda kalacaktır. Sağlık bakımından da Oltu Erzurum'a bağlı olup, hastaları devamlı Numune Hastanesi'nde tedavi edilmektedir.¹⁴² Teşkilat-ı Mülkiye Encümeninin bu açıklamalarından sonra oylama yapılmış ve Oltu üyesi Hüseyin Köycü dışındaki bütün üyeler, Oltu'nun Erzurum'a bağlı kalması yönünde oy kullanmışlardır.¹⁴³ Sonuç itibarıyla Oltu'nun

¹³⁸ **Varlık Gazetesi**, 24 Birinci Kanun 1934.

¹³⁹ **Erzurum Gazetesi**, 4 Mart 1935.

¹⁴⁰ **Erzurum Gazetesi**, 4 Mart 1935.

¹⁴¹ **Erzurum Gazetesi**, 29 Ağustos 1935.

¹⁴² **Erzurum Gazetesi**, 10 Birinci Teşrin 1935.

¹⁴³ **Erzurum Gazetesi**, 17 Birinci Teşrin 1935.

Erzurum'a bağlı kalmaya devam etmesi yönünde karar alınmıştır. Teşkilat-ı Mülkiye komisyon raporu da bu kararın alınmasında önemli rol oynamıştır.

1938 yılında Oltu'yu temsilen Aliye Reşit Hanım, Rüstem Bey, Hüseyin Köycü, Ahmet Beyler görev yapmışlardır.¹⁴⁴

1939 yılında ise Oltu ilçesini temsilen Salim Şahin, Hüseyin Köycü, Ahmet Yalçın il genel meclisi çalışmalarını yürütmüşlerdir.¹⁴⁵

1939 yılında özellikle Göle halkı tarafından Oltu'ya bağlı Kosor Nahiyesi'nin Göle'ye bağlanması için Dâhiliye Vekâleti'ne müracaat edilmiş ve Vekâlet, bu konuda Erzurum il genel meclisinin fikrini sormuştur. Göle halkı, Kosor'da bulunan maden kömüründen istifade etmek için böyle bir istekte bulunmuştur. Bu konu 27 Mart 1939'da Erzurum il genel meclisinde görüşülmüştür. Oltu üyesi Hüseyin Köycü'nün yaptığı açıklamaya göre, Kosor ile Göle arasında, tipisiyle meşhur Karınca Düzü denilen önemli bir engel vardır. Eski Erzurum Valisi Fevzi Daldal zamanında da bu istek dile getirilmiş ve Fevzi Bey'in bizzat yaptığı incelemede, bunun uygun olmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca, il genel meclisinin 1937 yılı toplantılarında, Kosor, Kömürlü, Bardız Nahiyelerinden oluşan yeni bir kaza kurulmasına karar verilmiş ve bu konuda 24 Mart 1937'de Dâhiliye Vekâleti'ne bir temenni mazbatası yazılmıştır. Bütün bu nedenler dikkate alınarak, Dâhiliye Vekâleti'ne bu şekilde bir cevap verilmesine Kosor civarında kurulması kararlaştırılan kazanın bir kez daha hatırlatılmasına karar verilmiştir.¹⁴⁶

1940 yılında il genel meclisi çalışmalarına Salim Şahin, Ahmet Yalçın, Zeki Acar, Avni Akın katılmışlardır. İstifa etmiş olan Hüseyin Köycü yerine Erzurum'da oturan emekli subay Avni Akın seçilmiştir.

1940 yılında Oltu-Kars yolu üzerindeki Dölgah köprüsünün tamir işi planlamaya alınmıştır.¹⁴⁷ 1941 yılında Erzurum-Tortum-Oltu yolu üzerindeki Ardos Köprüsünün ikmalî inşaatı Vilayet Encümeni tarafından açık eksiltmeye konulmuştur.¹⁴⁸

1943 yılında il genel meclisi çalışmalarına Salim Şahin, Nazım Önder, Zeki Acar, Şevket Kocabalkan katılmışlardır.¹⁴⁹

¹⁴⁴ **Erzurum Vilayeti 1938 Senesi Meclis Zabıtları**, Erzurum, 1938, s.1.

¹⁴⁵ **Erzurum Gazetesi**, 27 Şubat 1939.

¹⁴⁶ **Erzurum Gazetesi**, 9 Birinci Teşrin 1939.

¹⁴⁷ **Erzurum Vilayeti 1940 Senesi Meclis Zabıtları**, s1.

¹⁴⁸ **Erzurum Gazetesi**, 8 Mayıs 1941.

¹⁴⁹ **Erzurum Gazetesi**, 6 Mayıs 1944.

Tek parti iktidarının son dönemine gelindiğinde Erzurum il genel meclisi 8. döneminin son toplantısı Aralık 1949'da başlamış ve 9 Ocak 1950'de sona ermiştir.¹⁵⁰ 1949'da yani tek parti döneminin sonunda Oltu'yu temsilen Bahattin Kaftanoğlu, Mustafa Kömürcü, Ahmet Yalçın il genel meclisinde görev yapmışlardır.¹⁵¹ İl genel meclisinin 22.12.1949 tarihli oturumunda, Tortum-Oltu yolunun kar temizleme makinesi ile temizletilmesi için İl Makamına yazı yazılması, yine Tortum-Oltu-Şenkaya yollarının doğu illerine yapılacak Marshall yardımı¹⁵² ile yaptırılması için Bayındırlık Bakanlığı nezdinde girişimde bulunulması kararlaştırılmıştır.¹⁵³ Bahattin Kaftanoğlu, Oltu Halkevine bir sinema makinesi alınması bütçe talebinde bulunmuş bu talebi mecliste uygun bulunarak Bütçe Encümenine sevk edilmiştir.¹⁵⁴ İl genel meclisi üyelerinin girişimleri ile Tortum – Oltu ve Ahpisor – Şelale yolları üzerinde Mayıs ayından itibaren 20 kişilik bir bakım postasının çalıştırılmasına başlanılmış ve bu yolların geneli üzerinde yağmurların yaptığı tahribatın ıslahı ve temizlenme işi ikmal edilmiştir. Bilhassa Ahpisor – Şelale arasının Üngüzek kapısı mevkiinde 620 metre uzunluğunda ve beş metre genişliğinde baştanbaşa kayalık olan bir kısım yol gidiş gelişe açılmıştır. 60 Kilometreden ibaret olan Tortum-Narman, Pitkir-Oltu ve Oltu-Olur arasındaki yol üç parçadan ibaret olup bu yollar üzerinde bakım ve onarım yaptırılmıştır. Narman-Pitkir ve Olur Bucakları için motorlu vasıtaların gidiş gelişi temin edilmiştir. Oltu – Olur yolunun 30.kilometresindeki iki metre açıklığında ve 3.010 lira keşif bedelli ahşap saçlı oğlu köprüsünün inşasına devam olunmaktadır.¹⁵⁵

1950 yılında Olur bucağının kaza yapılması için başvuru yapılmıştır. Şenkaya ve Oltu Kaymakamlıklarının birlikte yaptığı tetkikata göre Oltu'ya bağlı Olur Bucağının kaza olmaya müsait olduğu belirtilmiş, teklifin Teşkilat-ı Mülkiye Encümenine gönderilmesine karar verilmiştir.¹⁵⁶ Olur Bucağı, 1958 yılına kadar Oltu ilçesine bağlı bucak olarak kalmış, 1958 yılında ise ilçe olarak Oltu'dan ayrılarak Erzurum iline bağlanmıştır. Oltu'ya yakın ilçelerden biri olan Şenkaya (Örtülü) kazasının 13 Şubat 1946 yılında, Narman kazasının

¹⁵⁰ **Erzurum Gazetesi**, 12 Ocak 1950.

¹⁵¹ **Erzurum Gazetesi**, 14 Eylül 1950.

¹⁵² Marshall Planı II. Dünya Savaşı sonrasında 1947 yılında önerilen ve 1948-1951 yılları arasında yürürlüğe konmuş ABD kaynaklı, antikomünist hedefleri olan bir ekonomik yardım paketidir. 16 ülke, bu plan uyarınca ABD'den ekonomik kalkınma yardımı almıştır. Bu konu hakkında bkz: Fahir Armaoğlu, **20 Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Cilt 1-2, 1914-1995, s. 436-447.

¹⁵³ **Erzurum Gazetesi**, 9 Kasım 1950.

¹⁵⁴ **Erzurum Gazetesi**, 9 Kasım 1950.

¹⁵⁵ **Erzurum Gazetesi**, 21 Aralık 1950.

¹⁵⁶ **Erzurum Gazetesi**, 19 Ekim 1950.

1954 yılında, ilçe statüsüne kavuştuğunu görüyoruz. Oltu çevresindeki ilçelere nazaran hem bulunduğu konum itibarıyla ve hem de sosyo-ekonomik potansiyeline göre daha önemli bir noktada olduğundan daha önce ilçe olmuştur.

15 Ekim 1950’de yapılan il genel meclisi seçimlerini şehir merkezinde olduğu gibi ilçelerde de genelde Demokrat Parti adayları kazandı. Mustafa Kamacı, Yusuf Önder, Nurettin Özlütürk il genel meclisinde görev almışlardır.¹⁵⁷ İl Genel Meclisinde görev yapan üyelere bakacak olursak;

Tablo 3: 1930-1950 Yılları Arasında Görev Yapan İl Genel Meclisi Üyeleri¹⁵⁸

Sıra No	Adı Soyadı	Görev Zamanı
1	Sait Bey, Salim Bey, İbrahim Bey	1930
2	Sait Bey, Salim Bey, İbrahim Bey	1933
3	Aliye Reşit, Rüstem Haşimoğlu, Ahmet Yalçın, Hüseyin Köycü	1935
4	Aliye Reşit, Rüstem Haşimoğlu, Ahmet Yalçın, Hüseyin Köycü	1938
5	Salim Şahin, Hüseyin Köycü, Ahmet Yalçın	1939
6	Salim Şahin, Ahmet Yalçın, Zeki Acar, Avni Akın. ¹⁵⁹	1940
7	Zeki Acar, Salim Şahin, Şevket Kocabalkan, Nazım Önder.	1943
8	Bahattin Kaftanoğlu, Mustafa Kömürcü, Ahmet Yalçın	1949-50
9	Mustafa Kamacı, Yusuf Önder, Nurettin Özlütürk	1950

¹⁵⁷ **Erzurum Gazetesi**, 21 Aralık 1950.

¹⁵⁸ Küçükkuşurlu-Başkaya, **Erzurum Özel İdare Tarihi**, s. 71-81.

¹⁵⁹ İstifa etmiş olan Hüseyin Köycü yerine Erzurum’da oturan emekli subay Avni Akın seçilmiştir.

1.5.2. Bazı İl Genel Meclisi Üyelerinin Biyografileri

İl genel meclisinde görev yapmış encümenler ve yaptıkları çalışmalar yukarıda anlatılmaya çalışılmıştır. İl genel meclisi üyeliği yapmış, hayatları hakkında bilgi sahibi olduğumuz kişilerin özgeçmişleri aşağıda verilmiştir.

1-Hüseyin Köycü

1935-1940 döneminde il genel meclisi üyeliği yapan Hüseyin Köycü, 1895 yılında Erzurum'un Örtülü Köyü'nde (Şenkaya) dünyaya gelmişti. Hayatı boyunca, başta Şenkaya olmak üzere, Erzurum'a büyük hizmetlerde bulundu.¹⁶⁰ Babası Örtülü İmamı Sait Mehmet Hıfzı, annesi, Şenkaya'da Fidan oğullarından Himmet Ağa'nın kızı Hadise'dir. 5 yaşında eğitime başlayan Hüseyin Bey, sırasıyla Oltu Milli Komitesi'nde ve Kars Şûrâsı'nda azalık, Şûrâ'nın Kars mevki-i müstahkem komutanlığı yapmıştır. Şûrâ yıkıldıktan sonra Allahuekber Cephesi Kumandanlığı görevinde bulundu. Barıştan sonra Oltu kaza idare heyeti azalığı, köy muhtarlığı ve il genel meclisi azalığı gibi vazifelerde bulunmuştur. Halkevi, Şenkaya Yükseliş Cemiyeti, Hava Kurumu gibi sosyal cemiyetlerde de görev yapan Köycü, Cumhuriyetin ilk yıllarında değişik dergi ve gazetelerde yazılar kaleme almıştır. 1946'da Şenkaya'nın ilçe olmasından sonra, uzun yıllar bu ilçeye belediye başkanlığını yapmıştır. 1950-55 yılları arasında Şenkaya Gazetesi'ni çıkarmıştır. 1954'te bağımsız milletvekili aday olmuştur. 12 oyla seçimi kaybeder ama üzülmez "*Benim asil görevim milletimi mecanni avukatlığıdır.*" diyerek çalışmalarını sürdürmüştür. Maddi her imkânını köyü için harcadığından maddi sıkıntıların yanında şeker hastalığı da yakasını bırakmaz. Bacağı kesilir ama yine boş durmaz, 1957 yılında Türkiye Ufak Partisi'ni kurar, genel merkezi il dışında olan ilk partidir ve amblemi kurşun kalemdir. Asıl mesleği ticaret olan Köycü, 1958 yılında bacağına protez yaptırmak için geldiği İstanbul'da 31 Aralık 1958 günü İstanbul'da vefat etmiştir. Mezarı İstanbul Kozlu Mezarlığı'ndadır.¹⁶¹

Köycü hakkında, Erzurum'un ileri gelenlerinden Süreyya Şehidoğlu tarafından şu ifadeler kullanılmıştır: "*Eğer yurdumuzun her kasabasında bir Hüseyin Köycü çıksaydı bu memleket çağdaş uygarlık düzeyinin eşliğindeydi diyebiliriz. Dürüstlüğü, medeni cesareti ile onu, köylerine okul yaptırabilmek için o devrin genel müfettiş ve valileriyle bir genel meclis üyesi olarak mücadelede gördük. Dedi ve yaptırdı. Örtülü'yü bucak, bucağı Şenkaya adı ile ilçe haline getirdi. Yolunu kendi parası ile yaptırarak köye otomobili soktu.*

¹⁶⁰ Köycü hakkında geniş bilgi için bkz: Koptagel İlgün, **Toplum Kalkınmasında Örnek Lider Hüseyin Köycü**, İstanbul, 2005.

¹⁶¹ Süreyya Şehidoğlu, **Erzurum'dan Çizgiler**, Millet Basımevi, Bursa, 1965, s. 22-25.

Resmî daire olmak üzere bütün emlakini hükümet emrine verdi. Sıra zihniyete, çarşafa geldi. Diyebiliriz ki bu büyük dava, bütün yurttta yalnız Köycü tarafından başarıldı. Ölümünden bir yıl evvel kurduğu Ufak Parti adıyla siyasî partinin tüzüğü gözden geçirilirse, o zamanki iktidarın gerçek mahiyet ve niyeti ile bu kadar güzel ve ince istihzada bulunan tarihi bir vesika ender görülecektir.”¹⁶²

2-Nazım Önder

1319 (1903) Oltu doğumludur. Manifatura ve tuhafîye üzerine ticaret yapmaktaydı. 1334(1918) tarihinde Oltu’da kurulan Milli İslam Şûrâsı silahlı kuvvetlerine genç yaşta katılarak Oltu, Göle, Sarıkamış ve Tortum taraflarında Ermenilerle mücadele etti. Türk Ordusunun Kafkasya’dan çekilmesini müteakip milis subayı olarak Oltu Müfrezesinde ve Türk Ordusu’nun Ermeni Harekâtı sırasında 8. Kafkas Alayı’nda takım başı olarak görev yaptı. Babası Ahmet Şakiroğlu Türkçülüğüyle Oltu havalisinde tanınmış olup, 1334’te (1918) Oltu mutasarrıflığında, Şûrâ-yı Milli Reisliğinde, Müdafaa-i Hukuk Reisliğinde hizmetlerde bulunmuştu. İstiklal Madalyasını almış olan Nazım Bey, 1942’de vefat etmiştir.¹⁶³ Bir süre il genel meclisi üyeliği yapmıştır.¹⁶⁴

3- Zeki Hamşioğlu(Acar)

1321 (1905) Oltu doğumludur. Oltu İlçesi Olur Bucağına kayıtlıdır. Babası Hüseyin Hüsnü, annesi Yıldız Hanımdır. Üsküdar Sokulu Mehmet Paşa Numune Mektebi mezunu olup Oltu Devlet Orman İşletmesi’nde görev yapmıştır. Esas mesleği dava vekilliği olan Zeki Bey, 1934’te CHP Oltu merkez ocağına kaydolmuştur. Oltu CHP İlçe İdare Kurulu Başkanlığı yapmış, 1924-1928 arası Ardahan Defterdarlığı muhasebeciliği Ardahan Ağır Ceza Zabıt Kâtipliği, 1929-1932 arası Oltu Asliye Mahkemesi Zabıt Kâtipliği yapmıştır. Buradan istifa ederek vekillik icra etmeye başlayan Hamşioğlu, uzun süre Oltu Türk Hava Kurumu Başkanlığı yapmış, 1938-1946 arası il genel meclisi üyeliğine seçilmiştir. 1946 Mayıs ayında Ankara’da Büyük Kurultay’a Erzurum delegesi olarak katılan Zeki Bey, uzun süre Oltu CHP Parti Başkanlığı görevini yürütmüştür. ¹⁶⁵

4-Aliye Reşit

Hayatı hakkında detaylı bir bilgiye sahip olamadığımız Aliye Reşit,1935-1938 yılları arasında il genel meclisinde Oltu’yu temsilen görev yapmıştır. Aliye Reşit, 5 Aralık

¹⁶² Şehidoğlu, **Erzurum’dan Çizgiler**, s. 22-25.

¹⁶³ CCA, 490.01.299.1207.1.

¹⁶⁴ Küçükkuşurlu- Başkaya, **Erzurum Özel İdare Tarihi**, s. 86-87.

¹⁶⁵ Küçükkuşurlu-Başkaya, **Erzurum Özel İdare Tarihi**, s. 87.

1934'te Anayasa değişikliği ile kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmesinden sonra yapılan ilk seğimlerde, Oltu adına seçilerek Erzurum İl Genel Meclisi ilk kadın üyelerinden birisi olmuştur. Bu konu meclisin ilk gündemini oluşturmuş ve Tortum üyesi Mesude Hanım, kendilerine bu fırsatı sağlayan başta Atatürk olmak üzere devlet yetkililerine teşekkür telgrafı çekilmesini teklif etmiştir. Bu teklif Oltu üyesi Aliye Reşit Hanım tarafından da tekrarlanmış ve alkışlarla kabul edilmiştir.¹⁶⁶

1.6. Oltu'da Belediye Teşkilatı

1.6.1. Türk Belediyecilik Tarihine Kısa Bir Bakış

Oltu Belediye teşkilatını anlatmadan önce Türk Belediyecilik tarihine kısa bir bakış atmak gerekirse; klasik Osmanlı döneminde temel olarak kadı ve sorumluluğu altındaki birtakım yetkililer¹⁶⁷ tarafından idare edilen belediye işleri, Tanzimat devrinde ve özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren batı tarzı örgütler, yani belediye daireleri tarafından yürütölmeye başlandı. Zaman içerisinde belediye teşkilatının modernize edilmesi zaruret olmuştu. Modern belediye teşkilatı konusunda örnek alınan sistem ise Fransız sistemiydi.¹⁶⁸ Tanzimat döneminde Fransız örneğinden hareketle yeni belediye teşkilatları kurulurken asıl amaç; Avrupa şehirleri örnek alınarak; Osmanlı şehirlerinin belli standartlara kavuşturulması; yani modern hale getirilmesiydi. Belediyeler mahalli bir idare birimi olarak düşünölmemişti. Bu nedenle Fransız sistemindeki gibi köy idareleri ve şehir belediyeleri aynı muhtar statüye sokulmamış, ikisi birbirinden ayrı tutulmuştur.¹⁶⁹ Belediyelerin anlamı ve gayesi ile ilgili bir layihada, yeni anlayışa göre belediyenin tarifi özetle şu şekilde yapılmıştır:

“Her şehir, sakinlerinin müşterek mülküdür. Belde sakinleri yaşadıkları yerin ümranı için ve hükümetle münasebetlerinde beldenin manevi şahsiyetinin temsilcisi olarak bir heyeti vekil yaparlar ki, bunun adına belediye denilir.”¹⁷⁰

Öncelikle İstanbul'da kurulmaya başlanan belediye teşkilatları,¹⁷¹ 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi'nden sonra taşradaki bazı büyük şehirlerde de oluşturulmaya

¹⁶⁶ **Erzurum Gazetesi**, 4 Mart 1935.

¹⁶⁷ Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz: Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Devletinde Belediye Teşkilatı ve Belediye Kanunları**, İstanbul, 2005, s. 44-104. ; Ziya Kazıcı, **Osmanlı Şehir İdaresinde İhtisap Müessesesi**”, **İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler, I**, İstanbul, 1996, s. 299-329. Murat Küçükkuęurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi, I**, İstanbul, 2008, s. 11-19.

¹⁶⁸ Osman Nuri Ergin, **Beledi Bilgiler**, İstanbul, 1932, s. 165.

¹⁶⁹ Bu konuda bkz: İlber Ortaylı, **“Tanzimat Devri ve Sonrası İdarî Teşkilat”**, **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi**, Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul, 1994, s. 315.

¹⁷⁰ Refet Müeyyid, **Şehremaneti Celilesine, İstanbul Şehri Umûr-ı Belediyesine Dair Layiha**, İstanbul, 1330, s. 2.

başlanmıştır.¹⁷² İstanbul dışındaki Osmanlı ülkesinin diğer yerlerinde belediye teşkilatı meydana getirilmesi, ilk önce 1281 (1864) tarihli İdâre-i Vilâyât Nizamnâmesi'nde ele alınmıştır. Vilâyet Nizamnâmesi, aslında şehir ve kasabalardaki belediye idarelerinin nasıl kurulacağı hakkında açık bir hüküm içermemekteydi. Bu nizamnameyi takiben bazı şehirlerde belediye idarelerinin kurulmak istenmesi üzerine, 1867'de vilayet belediye meclislerinin kuruluş ve görevleri hakkında bazı talimatnameler yayınlandı. Bu talimatnamelerden vilayetlerin genel yönetimleri ile ilgili olan ilkinde; şehir ve kasabaların temizlik ve intizamını sağlamak ve her mevkinin ihtiyacını yerinde halletmek üzere, Tuna Vilayeti'nde uygulanan belediye meclisinin diğer yerlerde de açılması lüzumundan bahsedilmekteydi.¹⁷³ Bu talimatname ile birlikte yayınlanan diğer iki talimatname ise doğrudan belediyelerle ilgiliydi. Bu talimatnamelere göre; belediye meclisleri bir reis ve 6 azadan oluşacak; ayrıca bir mühendis ve memleket tabibi de mecliste görev yapacaktı. Meclisin başkanı atanmış bir devlet memuru olup, azalar arasında gayrimüslim temsilcilerin de bulunmasına dikkat edilecekti.

Başlangıçta sadece birkaç önemli merkezde uygulanmaya başlanan bu talimatnameler belediyelere bir özerklik vermemekte; onları sadece bir idarî varlık olarak kabul etmekteydi. Bu talimatnamelere göre şehrin birtakım imar işleriyle görevlendirilen belediye meclisinin başında, vali veya mutasarrıfın görevlendirdiği atanmış bir kişi bulunacaktı.¹⁷⁴

Taşradaki belediye teşkilatlarıyla ilgili en önemli düzenlemelerden birisi, 29 Şevval 1287 (22 Ocak 1871) tarihli İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Nizamnâmesi idi. Bu nizamname ile belediye örgütü vilayet idaresi içinde idarî bir varlık kazanmıştı. Nizamname ile belediyelere birtakım görevler yüklenmiş ve karşılığında az da olsa bazı gelirler sağlanmıştı.

¹⁷¹ Bu konuda bkz: Musa Çadırcı, **Tanzimat Dönemi'nde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Ankara, 1997, s. 273.

¹⁷² İstanbul dışındaki yerlerde belediye teşkilatı meydana getirilmesi, ilk önce 1864 tarihli İdare-i Vilayet Nizamnamesi'nde ele alınmıştı. **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: VI/ Cilt: 30, s. 226. Nizamnamenin 4. maddesinde her karyede bir belediye dairesi olacağı belirtilmişti. Nizamnamenin geneline bakıldığında, belediye dairelerinin köylerin muhtar ve ihtiyar heyetleri ile bir görüldüğü, yani ayrı belediye dairelerinin öngörülmediği anlaşılmaktadır. Örneğin 56. maddede; karyelerdeki belediye işlerinin muhtarlara ait olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte bu nizamname, taşra belediyelerinin kuruluşu için ilk adım olma özelliği taşımaktadır.

¹⁷³ **Vilayetlerin İdare-i Mahsusesi ve Nizamâtının Sureti İcrâiyesi Hakkında Talimat-ı Umumîyedir**, 23 Rebiülevvel 1284, s. 16-17.

¹⁷⁴ Osman Nuri Ergin, **Mecelle-i Umûr-ı Belediye**, III, İstanbul, 1995, s. 1521; İlber Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)**, Ankara, 2000, s. 31, 173-174; Veysel Atasoy, **Türkiye'de Mahalli İdarelerin Yapısı ve Yeniden Düzenlenmesi**, İstanbul, 1992, s. 35.

Osmanlı devrinde belediye teşkilatları ile ilgili olarak hazırlanmış olan en kapsamlı ve uzun soluklu düzenleme ise, Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte Meclis-i Mebusân'ın açılmasından hemen sonra çıkarılan 1877 tarihli Belediye Kanunu idi.¹⁷⁵ Bu kanuna göre her şehir ve kasabada 6 ila 12 kişiden oluşacak birer belediye meclisi teşkil olunacaktı. Temel itibarıyla nahiye meclisleri hükmünde olan belediye meclis üyelerinin “*eshâb-ı emlak*” yani emlak ve arazi sahibi olması ve halk tarafından seçilmesi, bunların dört yıl fahri olarak hizmet etmeleri ve her iki yılda bir yarısının değişmesi hükmü getirilmişti. Meclis başkanının devlet tarafından atanmış olması karara bağlanmıştı.

Cumhuriyet döneminin ilk belediye kanunu 1930'da yayınlandı. Bu kanuna kadar belediyecilikte Osmanlı dönemi uygulamaları geçerliken, bundan sonra çok farklı ve modern bir belediyecilik anlayışı ortaya çıktı. Tarihsel süreç içerisinde getirilen düzenlemeler, yerel yönetimler kapsamında özellikle de belediyeler adına önemli adımlardır.

1.6.2.Oltu Belediyesi'nin Kuruluşu ve Başkanları

, Yusuf Ziya Bey'in babası Haşimoğlu Tahir Bey'in Osmanlı döneminde Oltu Belediye Başkanlığı görevinde bulunduğunu Yusuf Ziya Bey'in hayatını anlattığımız kısımda belirtmiştik. Bu bilgiye dayanarak Oltu Belediyesi'nin Cumhuriyet'ten önce kurulmuş olduğunu söyleyebiliriz.¹⁷⁶ 1918'deki kurtuluştan sonra Oltu Belediyesinin ilk başkanı ve kurucusu olarak Hüseyin Özden'i görmekteyiz. 1920-1950 yılları arasında görev yapan belediye başkanlarının isimleri ve görev yaptıkları yıllar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4: 1920-1950 Yılları Arasında Oltu'da Görev Yapan Belediye Başkanları

Sıra No	Adı Soyadı	Görev Zamanı
1	Hüseyin Özden ¹⁷⁷	1918-1920
2	Salim Haşimoğlu	1920-1926
3	Şakiroğlu Ahmet Bey ¹⁷⁸	1926
4	Sait Özlütürk	1926-1928
5	Salim Haşimoğlu	1928-1932
6	Ahmet Yalçın	1932-1936

¹⁷⁵ Bu kanunun çıkarılmasından önce kabul edilen Osmanlı Kanuni Esasisinde, İstanbul ve taşradaki belediye daireleri konusuna değinilmiş ve bunun için ayrı bir kanun çıkarılacağı belirtilmiştir. İşte bahsedilen Belediye Kanunu, anayasanın 112. maddesine dayanılarak çıkarılmıştır. Bkz: Mefahir Behlülgil, **İmparatorluk ve Cumhuriyet Döneminde İllerimiz**, İstanbul, 1992, s. 155.

¹⁷⁶ **Yurt Ansiklopedisi**, Cilt 4, İstanbul, 1982, s. 2752.

¹⁷⁷ **TBMM Zabıt Ceridesi**, I/1,17.5.1336, s. 324.

¹⁷⁸ **CCA**, 490.01.156.624.2.

Tablo 4 (Devamı)		
Sıra No	Adı Soyadı	Görev Zamanı
7	A.Fevzi Hamurculu (Kaymakam) ¹⁷⁹	1937-1938
8	Ali Fehmi Kayar (Kaymakam) ¹⁸⁰	1938-1939
9	Mehmet Coşkun ¹⁸¹	1940-1950
10	Mustafa Kamacı	1950-1951
11	Nazım Karabulut	1951-1955

1.6.3. Atanmış Belediye Başkanları Dönemi

1 Nisan 1937 tarih ve 2/6295 sayılı Bakanlar Kurulu kararnamesiyle, idarî lüzum ve zarurete binaen Erzurum vilayetinin Hasankale, Oltu ve Tortum belediye başkanlarının atanmış kişiler olmasına karar verilmişti.¹⁸² Bu kararname gereğince, aralarında Oltu'nun da bulunduğu bazı ilçelerinin Belediye reislikleri kaymakamların uhdesine geçmişti.¹⁸³ Mevcut belediye başkanlarının görevlerini tam olarak yerine getiremedikleri ve hizmet noktasında başarılı olmadıkları için görevlerinden alındıkları düşünülmektedir.

10 Eylül 1940 tarihli kararname ile belediye başkanlarının atanmış kişilerden olmasını gerektiren sebep ve zaruretin ortadan kalkmasına binaen, başkanın yeniden seçimle iş başına getirilmesi kabul edildi.¹⁸⁴ Bununla birlikte Oltu belediye başkanlığının bir süre daha kaymakamlar uhdesinde kaldığı anlaşılmaktadır. 1941 yılında yapılan seçimle Oltu Belediye Başkanı Ahmet Yalçın olmuş ve böylece bu ilçede de belediye başkanlığı kaymakamlıkların sorumluluğundan alınmıştır.¹⁸⁵ Bu şekilde Oltu'da belediye başkanlığı açısından yeni dönem başlamıştır.

Belediye başkanlığı görevinin atanmış kişilerin elinde, yani kaymakamların uhdesinde bulunduğu dönemde, daha önce yapılmamış olan bazı hizmetlerin gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bunun temel nedeni, Erzurum ve çevresini içine alan III. Genel Müfettişliğin kurulmuş olması ve bölgedeki imar işlerinin belli bir

¹⁷⁹ İlçe Kaymakamı olarak Belediye Başkanlığı yapmıştır.

¹⁸⁰ CCA, 490.01.448.1848.1. İlçe Kaymakamı olarak Belediye Başkanlığı yapmıştır.

¹⁸¹ 1945-1950 yılları arasında belediye başkanlığı yapmış kişi hakkında resmi bir belgeye rastlayamadık. Bu konuyla ilgili bilgiyi, **Ramiz Yıldız** adlı kişiden 01.07.2018 tarihinde yaptığımız mülakatta aldık.

¹⁸² CCA, 030.18.1.2.87.70.1;030.18.1.2.71.9.12; **Erzurum Belediye Arşivi, Meclis Zabıtları**, 1 Nisan 1937.

¹⁸³ CCA, 30.18.01.02.92.87.9.

¹⁸⁴ CCA, 030.18.1.2.87.70.1.

¹⁸⁵ CCA, 490.01.649.156.1; BCA, 490.01.648.154.1.

disiplin ve program içinde ve devlet yardımıyla yapılmaya başlanmış olmasıdır. Aşağıda, bu dönemde yapılmak istenen faaliyetler hakkında kısaca bilgi verilecektir:

1930'ların ortalarında Oltu'da imar işlerinin istenilen düzeyde olmadığını görmekteyiz. Doğu gazetesinin 1937 yılında yayımlanan Oltu ile ilgili bir haberinden öğrendiğimiz kadarıyla; *ne kadar fedakârlıkta yapılırsa, gayretler gösterilse, para az olunca imar işleri ağır gidiyor. Yollar bozuktur, belediye ise daracık bütçesiyle bu işleri başaramıyor. Bu sene belediye işleri kaymakamlığa devredildiğinden imar faaliyetinde nispeten bir canlılık görünmeye başlamıştır. Bir defa kasabanın ortasından geçen umumî şosenin tamirine başlanmış, kenarlara yaya kaldırımları yapılmıştır. Kasabayı ayıran çayın üzerindeki ahşap köprüde tamir edilecektir. İdare-i hususîye ye ait Penek demir asma köprüsünün döşemeleri de döşenmek üzeredir.*¹⁸⁶

Oltu belediyesi 1938 mali yılı zarfında yapacağı işleri sıraya koymuş ve bütçesini tanzim ederek vilayete yollamıştır. 1938 mali yılı zarfında şu işler yapılacaktır: *Kasabaya sekiz kilometre uzaklığındaki Cücürüs¹⁸⁷ mevkiindeki içme suyu kasabaya isale edilecektir. Bu suretle Oltu gayet mühim bir dertten kurtulmuş olacaktır. Şehir içinde ve Oltu Çayı üzerinde bulunan köhne, ahşap köprü yeniden yaptırılacaktır. Kasaba dâhilinde fenni bir pazar yeri ve hal binası inşa edilecektir. Bugün ihmal edilmiş halde bulunan belediye parkı imar edilecek ve bir fidanlık kurularak oraya ağaç dikilecektir. Bunlardan başka mevcut mezarlığın tanzimi ve yeniden fenni bir mezarlık ihdas edilmesi de programa dâhil edilmiştir. Ayrıca kasabanın bir imar planı da tanzim ettirilecek ve kasaba dâhilindeki umumî caddeler tanzim ettirilecektir. Bu sene zarfında kasabanın ağaçlandırılması da kararlaştırılmış bulunmaktadır.*¹⁸⁸

Belediye işlerinin kaymakamlara verilmesi kararı o dönem çıkarılan bir gazeteye göre oldukça müspet karşılanmıştır. Bu karar gazetede şöyle nakledilmiştir. *“Oltu kazasında belediye reisliği bundan bir müddet evvel kaymakamın uhdesine verilmişti. Bu isabetli kararın ilk semeresi olarak kaza merkezi dâhilindeki yaya kaldırımlarının esaslı bir surette tamir edilmesi ve bir kısmının da yeniden inşa edilmesi suretinde tecelli etmiştir. Oltu belediyesi gelecek sene bir hal yaptırmayı, şehre su getirmeyi ve bir numune fidanlığı kurmayı düşünmektedir. Bu fikirlerin fiil sahasına çıkabilmeleri için şimdiden tetkikata*

¹⁸⁶ **Doğu Gazetesi**, 28 Birinci Kanun 1937.

¹⁸⁷ Günümüzde **Subatık köyü** olarak anılmaktadır.

¹⁸⁸ **Doğu Gazetesi**, 1 Şubat 1938.

*girişilmiştir.*¹⁸⁹ Yine Oltu’da 1938 yılında fakir ve kimsesizlere yardım mevzuunda, Kaymakamlık öncülüğünde Kızılay ve çocuk esirgeme kurumları mükemmel bir şekilde teşrik-i mesai etmişlerdir. Bu birleşme şimdiye kadar otuz üç fakir talebeyi himayesi altına almıştır. Bunlara mektep levazımı ve giyecek temin edilmiş, gıda verilmeye de başlanmıştır. Mektep talebesi olmayan diğer otuz çocuğa da aynı şekilde bakılmaktadır. Bunlardan başka fakir ve hasta beş köylü çocuğu kaza merkezine getirilerek tedavi edilmiş, ilaçları temin edilmiştir.¹⁹⁰ Genel anlamda kaymakamlar belediye başkanlıklarına vekâlet ettikleri süre zarfında ilçenin sorunlarına duyarsız kalmamış ve sorunların çözümünde bizzat rol almaya çalışmışlardır.

1.6.4. Belediyenin Gelir – Gider Durumu

25 Mart 1918 Oltu’nun Kurtuluşu’ndan kısa bir süre sonra kurulduğunu tahmin ettiğimiz Oltu Belediyesinin teşkilatlanıp, gerçek anlamda belediyecilik hizmeti vermeye başlaması daha sonraki yıllarla birlikte mümkün olmuştur. Cumhuriyet’in ilk yıllarında Oltu’da belediye faaliyetlerine dair herhangi bir belgeye rastlamadık. Bununla birlikte 1925 ile 1928 yılları arasında Oltu Belediyesi’ne dair bazı istatistikler elimizde mevcuttur. Belirtilen tarihlerde Erzurum Vilayeti merkez ve ilçe belediyelerine ait gelir durumu aşağıdaki tabloda verilmiştir.¹⁹¹

Tablo 5:Erzurum Belediyelerine Ait Gelir Listesi(1925-1928)

Belediyeler	1925	1926	1927	1928	Nüfusu	Nüfusa nispeti
Erzurum Belediyesi	134.959,32	150.781,17	112.189,32	146.582,62	30.807	4,75
Tortum Belediyesi	-	211	961	393	1.107	0,35
İspir Belediyesi	1.200	2.918,50	4.131	3.516	1.198	2,93
Tercan Belediyesi	1.076	1.502	1.794	1.417	1.098	1,28
Hınıs Belediyesi	1.018	1 509	1 580	1 714	1.594	1,07
Oltu Belediyesi	345	247,50	285,50	1.122	1.202	0,93
Aşkale Belediyesi	440,25	824 17	1.037,50	909	1.220	0,74
Hasankale Belediyesi	5.089	6.714	10,730	9.695	3.166	3,06
Toplam	144. 271,33	164.985,11	133.237,57	165. 472,71	41. 392	

¹⁸⁹ **Doğu Gazetesi**, 28 Birinci Kanun 1937.

¹⁹⁰ **Doğu Gazetesi**, 17 Şubat 1938.

¹⁹¹ **Belediyelerin 1925, 1926, 1927 ve 1928 Senelerine Ait Hesap Hulâsaları**, T.C Dâhiliye Vekâleti, Mahalli İşler Umum Müdürlüğü, Hamit Matbaası, İstanbul, 1930, s.12.

Erzurum Vilayetindeki belediyelerin gelir istatistiklerine bakıldığında bazı sonuçlar çıkarmamız mümkündür. Oltu Belediyesinin gelirlerine bakıldığında 1925 yılında 345 Lira oluğunu 1926 yılında 247,50 Liraya düştüğünü ancak daha sonraki yıllarda 1927 yılında 285,50 Lira, 1928 yılında ise 1.122 Liraya yükselerek artış gösterdiğini görmekteyiz. 1925-1927 yılları arasındaki geliri durumunu çevre belediyeler ile karşılaştırdığımızda, arada önemli farklılıklar gözükmemektedir. Mesela nüfusu kısmen Oltu'dan fazla olan Hınıs Belediyesinin 1925'de geliri 1.018 Lira iken Oltu Belediyesinin geliri 345 lira olarak kayıtlara geçmiştir. 1926 yılında Tercan Belediyesinin gelirleri 1.502 lira iken aynı yıla ait Oltu belediyesi gelirleri 247,50 lira olduğu, görülmektedir. Yine ortalama olarak aynı nüfusa sahip Aşkale ilçesi ile mukayese edildiği zaman Aşkale Belediyesinin gelirlerinin 1925, 1926 ve 1927 yıllarında Oltu'dan yüksek olduğu, 1928 yılında ise Oltu Belediyesinin gelirlerinde bir artış olduğunu ve bu yıla mahsus olmak üzere Aşkale Belediyesinden daha yüksek gelire sahip olduğu tespit edilmiştir. O yıllara ait Oltu ilçe nüfusunun da 1202 kişiden ibaret olduğunu ve gelirin nüfusa oranında 0,93 Lira olduğunu müşahade etmekteyiz. 1925-1927 yılları arasında belediye bütçesinin yetersizliğinin en önemli nedenlerinden biriside bir belediye tahsildarının mevcut olmaması idi. Daha sonraki yıllarda tahsildarın göreve başlaması ile birlikte belediye gelirlerinin artış göstermeye başladığını görüyoruz. Oltu Belediyesinin 1925 ve 1928 yıllarına ait gelirlerinin enva ve müfredatını mukayeseli olarak vermek gerekirse;

Tablo 6: Oltu Belediyesine ait Gelirlerin Enva ve Müfredatı¹⁹² (1925-1928)

Oltu Belediyesi	Devletin vergileri ile beraber tahsil olunan kesir ve hisseler	Oktruva resmi ¹⁹³	Kanunda yazılı olmayan taâmüli vergi ve resimler	2,3 ve 4.sütunlarda yazılı olanlardan maada belediye vergi ve resimleri	İstikrazat,ianat ve teberrüat ¹⁹⁴	Toplam
1925	-	-	15	330	-	345
1926	-	-	-	247,50	-	247,50
1927	9,50		45	231	-	285,50
1928	210	500	115	297	-	1.122

¹⁹² **Belediyelerin 1925, 1926, 1927 ve 1928 Senelerine Ait Hesap Hulâsaları**, s. 42-133.

¹⁹³ **Oktruva vergisi**: Ticaret amacıyla şehirlere dışarıdan getirilen mallardan alınan giriş vergisidir.

¹⁹⁴ **İstikrazat, ianat ve teberrüat**: Borçlanma, yardımlar ve bağışlar.

1925 yılında belediye gelirlerinin sadece kanunda yazılı olmayan taâmüli vergi ve resimler ile 2, 3 ve 4.sütunlarda yazılı olanlardan maada belediye vergi ve resimlerden oluşmakta olduğunu ve 345 Lira olduğunu görüyoruz. 1928 yılında ise diğer saydığımız gelirlere ek olarak Oktruva resmî ve devletin vergileri ile beraber tahsil olunan kesir ve hisseler den de gelen gelirlere birlikte belediyenin gelirlerinin artış göstermiş olduğunu ve 1.122 Lira'ya yükseldiğini tespit etmekteyiz.

Tablo 7: 1929-1938 tarihleri arası Oltu belediyesine ait gelir ve gider durumu aşağıdaki tabloda verilmiştir:¹⁹⁵

Seneler	Muhammenat	Tahakkukat	Tahsilât	Masarifat
1929	2.190	1.870	1.071	1.257
1930	4.325	1.961	1.420	1.474
1931	4.985	4.282	3.586	3.806
1932	3.862	2.190	1.690	1.690
1933	3.250	1.822	1.822	1.798
1934	3.513	2.920	2.036	2.036
1935	2.700	4.306	2.262	2.256
1936	3.200	3.355	2.633	2.633
1937	4.011	5.637	3.383	2.860
1938	8.888	5.280	5.051	5.051

Oltu belediyesi gelirlerinin 1929 Dünya Ekonomik Buhranı sırasında bir miktar düştüğü, fakat çok geçmeden toparlanarak artışa geçtiği görülmektedir. Nitekim 1929'da belediye gelirleri 1.071 Liraya kadar düşmüşken, 1930'da 1.420 Lira olmuştur. 1931'de ciddi bir artış yaşanmış ve gelirler 3.856 Liraya çıkmıştır. Bun artışta belediyenin vergi gelirlerinin toplanmasında tahsildar görevlendirmesinin önemli etkisi olmuştur. Fakat bu aşırı yükselişin geçici olduğu anlaşılmıştır. Çünkü 1932'de 1.690 Lira olan toplam gelir, 1933'de 1.822 Lira, 1934'te 2.036 Lira, 1935'te ise 2.262 Lira olmuştur. Bu şekilde devam eden gelirler, asıl 1938'de yükselmiş ve 5.051 Liraya çıkmıştır.¹⁹⁶

¹⁹⁵ **Belediyeler İstatistiği, 1929-1938**, Ankara, 1941, s. 29.

¹⁹⁶ **Belediyeler İstatistiği, 1929-1938**, s. 29.

İKİNCİ BÖLÜM

BAYINDIRLIK VE İKTİSADÎ HAYAT

2.1. Bayındırlık Alanındaki Gelişmeler

2.1.1. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Oltu'nun Genel Durumu

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Oltu'nun genel durumu aşağıdaki gibidir:¹⁹⁷

Nüfus: Kasaba 1.855 nüfuslu ve 360 haneli olup, belediye bütçesi 4.985 liradır.

Yollar: Kasaba dâhilinde 6 kilometre kaldırım mevcuttur.

Sular: Kasabanın suyunu temin eden kaynaklarından birisi 5 km uzakta olup, ağaç borularla isale edilmekte olup, 24 saatte 100 metre mikâbı su elde edilmektedir. Diğer kaynak kasabaya 1,5 km uzakta olup, 24 saatte 80 metre mikâbı su elde etmektedir. Bu tesis Oltu Belediyesi'ne aittir.

Kanalizasyon: Lağım ve kanalizasyon yoktur.

Aydınlatma: Lüks ve adi lamba ile temin olunmaktadır.

Temizlik işi: Dört amele ve bir araba ile temin olunuyordu. Bu dönemde belediyenin az miktarda çöp arabası vardı.¹⁹⁸

Belediye çalışanları: 1932 yılında belediyenin 2 memur ve 1 müstahdemi bulunmaktaydı.¹⁹⁹

Mezbaha: Belediye tarafından işletilen mezbahada günde 3 koyun, 4 günde 1 de Sığır kesimi yapılmaktadır.

İtfaiye: İtfaiye teşkilatı yoktur.

Umumî binalar ve müesseseler: Kasabada 1 mektep, 1 hamam, 1 dispanser, 65 dükkân, 1 lokanta, 7 kahve, 4 han, 1 otel, 4 fırın vardır.

Nakil vasıtaları: Nakliye at arabaları ile temin olunur

Pazar ve panayır: Kasabada haftada bir Salı günleri pazar kurulur.

Eski eserler: Kasabanın ortasında bir kale vardır.

Yerli mahsulât ve yerli işler: Kasabada fasulye, buğday, arpa gibi hububat yetişir ve civar köylerde şal ve kumaşlar dokunur.

Harita işleri: Oltu ilçesinin haritasının yapılması için 27.07.1949 yılında ihale yapılmış,²⁰⁰ 1950 yılında da Oltu haritasının 21.000 Lira bedelle yaptırıldığı görülmektedir.²⁰¹

¹⁹⁷ **Belediyeler**, TC Dâhiliye Vekâleti, Holivut Matbaası, İstanbul, 1933, s. 333.

¹⁹⁸ Abdurrahim Şerif Beygu, **Şimendiferin Kavuştuğu Gün Erzurum**, İstanbul, 1939, s. 118.

¹⁹⁹ Beygu, **Şimendiferin Kavuştuğu Gün Erzurum**, s. 119.

2.1.2. Bayındırlık

Bir ülkenin kalkınmışlık düzeyini belirleyen unsurlar arasında, ekonomik durumu ve bayındırlık çalışmaları önemli yer tutar. Bayındırlık çalışmaları içerisinde ulaşım, içme suyu gibi çalışmalar halkın gündelik yaşamını doğrudan etkilemektedir. Ulaştırma sistemi insanların ihtiyaçlarının karşılanmasını sağladığı gibi, üretimden tüketime kadar diğer ekonomik faaliyetlerin işleyişini, bazı hallerde vücut bulmasını büyük oranda etkilemektedir. Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren, en sıkıntılı ve yokluk dönemlerinde bile, ulaşım sistemini geliştirmeye özel bir önem vermiştir. Osmanlı Devleti'nden miktar bakımından çok yetersiz, kalite bakımından da çok geri bir ulaşım sistemi devralınmıştır. Ülkenin eksik ve yetersiz olan ulaşım şebekesi, uzun süren savaşların getirdiği yıpranma bozulmaya karşı koyamamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin bayındırlık politikasında öncelik ulaşım yollarının yenilenmesi ve artırılması olmuştur. Oltu'da bu süreçte bayındırlık alanında çok fazla etkinlik yapılmamış olsa da, 1923-1930 yılları arasında Özel İdare kanalıyla yol yapımı ve içme suyu getirilmesi başlıklarında girişimler yapıldığını görmekteyiz.

2.1.3. Umumî- Hususî yollar

1923-1950 yılları arasında Oltu-Erzurum arası ve Oltu'nun diğer il ve ilçeler ile olan yol durumunu aktarmadan önce şunu ifade etmek gerekir ki, yol durumu çok gelişmiş ileri düzeyde değildi. Geneli itibariyle yolları, toprak, düzleştirilmiş veya bozuktu. Bakımsızlık özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında çok ileri düzeyde idi. 1926 yılında Erzurum ile Oltu arasındaki mevcut devlet yolları ve Özel İdareye ait yolların durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.²⁰²

Tablo 8: 1926 Yılı İtibarıyla Erzurum Özel İdaresine Ait Yollar

Yol	Uzunluğu
Erzurum-Kars yolu	35 km
Erzurum-Tortum-Narman-Oltu-Ardahan	95 km

Buna göre 1926 yılında Erzurum-Oltu arasında toplam da kullanılan 130 km vardır. Fakat bu yolların çok az bir kısmı düzenli şose halindedir.

²⁰⁰ İller Bankası Çalışmaları,1945-1953, s. 11.

²⁰¹ Devrim Gazetesi, 31 Temmuz 1963.

²⁰² 1926-1927 Devlet Salnamesi, s. 594.

1927 yılında Erzurum Vilayeti dâhilindeki mevcut yollar, başlangıç ve bitiş noktaları ve durumları hakkında şu bilgiler verilebilir:

Tortum-Narman-Oltu Yolu: Tortum ile Oltu arasında bulunmakta ve aynı zamanda Narman'a uğramaktadır. 55 km uzunluğundaki yolun 30 km'si yeniden yapılması gerekecek şekilde bozuktur.

Oltu-Ahbisor Yolu: Oltu ile Ahbisor arasındaki bu yolun uzunluğu 40 km'dir. Sadece 5 km.si sağlamdır. Tamire muhtaç 35 km.lik kısmında ise tamirat yapılmaktadır.

Oltu-Artvin Yolu: Oltu ile Artvin sınırı arasındaki bu yolun uzunluğu 175 km.dir. 45 km'si sağlamdır. Tamire muhtaç olan 75 km.lik kısımda tamirat yapılmaktadır. 30 km.si ise tam olarak bozuk olduğu için yeniden yapılması gerekmektedir.

Buna göre Oltu özelinde değerlendirme yapacak olursak; 1927 yılında Erzurum Vilayeti dâhilindeki toplam yol uzunluğu 1.475 km'dir. Bunun yaklaşık 370 km.si düzenli şose halindedir. 718 km'lik önemli bir kısmı tamamen bozuk olup yeniden inşa edilmesi gereken bir haldedir. Geri kalan kısmı ise tamire muhtaç haldedir.

1930'ların ilk yarısında Erzurum özel idaresi tarafından Karabıyık-Tercan-Erzincan, Erzurum-Tortum, Tortum-Yusufeli ve Ahbisor-Oltu ve Kars şoseleri yapılmıştır.²⁰³

1927 yılında Erzurum Vilayeti dâhilindeki Oltu dahil mevcut yollar, başlangıç ve bitiş noktaları ve durumları hakkında şu bilgiler verilebilir:

Tortum-Narman-Oltu Yolu: Tortum ile Oltu arasında bulunmakta ve aynı zamanda Narman'a uğramaktadır. 55 km uzunluğundaki yolun 30 km.si yeniden yapılması gerekecek şekilde bozuktur.

Oltu-Ahbisor Yolu: Oltu ile Ahbisor arasındaki bu yolun uzunluğu 40 km'dir. Sadece 5 km.si sağlamdır. Tamire muhtaç 35 km.lik kısmında ise tamirat yapılmaktadır.

Oltu-Artvin Yolu: Oltu ile Artvin sınırı arasındaki bu yolun uzunluğu 175 km.dir. 45 km'si sağlamdır. Tamire muhtaç olan 75 km.lik kısımda tamirat yapılmaktadır. 30 km.si ise tam olarak bozuk olduğu için yeniden yapılmaması gerekmektedir.

Horasan-Horum Yolu: Horasan ile Kars arasında bulunan bu yol 87 km.dir. 50 km.si sağlam olup, diğer kısmı tamire muhtaç bir haldedir. Bu yol asıl Erzurum-Kars yolunun bir kısmı olup, Erzurum-Bayezit-Oltu yolunun 87. Km.sinde bulunan Horasan civarından ayrılarak Kars yoluna kavuşmaktadır.

²⁰³ Erzurum Gazetesi, 28 Mayıs 1934.

1927 yılında Erzurum Vilayeti dâhilindeki toplam yol uzunluğu 1.475 km'dir. Bunun yaklaşık 370 km.si düzenli şose halindedir. 718 km'lik önemli bir kısmı tamamen bozuk olup yeniden inşa edilmesi gereken bir haldedir. Geri kalan kısmı ise tamire muhtaç haldedir. 1935 yılı itibarıyla vilayetteki yolların durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.²⁰⁴

Tablo:9 1935 Yılında Oltu Erzurum Arası Yol Durumu

Yol Adı	Km	Genel Durumu
Erzurum-Tortum-Ahbisor	104	Muntazam şose 30, imalatı sınıyeyesi yapılmış tesviye-i turabiyeli 74, Ham yol yok.
Ahbisor-Oltu-Kars	117	Muntazam şose 74, imalat-ı sınıyeyesi yapılmış tesviye-i turabiyeli yol 40

Yukarıdaki tabloya bakıldığında Erzurum-Oltu arasında toplam 221 km yol olduğu görülür. Bunun 104 km'si muntazam şose, 114 km'si tamire muhtaç şose, imalat-ı sınıyeyesi yapılmış tesviye-i turabiyeli, ham yoldur.²⁰⁵

1937 yılı itibarıyla, Özdemir Akagün isimli yazar Doğu Gazetesinde Oltu'nun mevcut yol durumunun şöyle tasvir etmektedir.

“Erzurum – Oltu şosesinde senelerden beri yapılan tamir ve tesviyelere rağmen, kış mevsiminde fevkalade zorluklar çekiliyor. Motorlu vesait geçemiyor. İlçe Kaymakamının gayret ve himmeti ve sık sık kontrolü sayesinde Melator köyünden, Azort yaylası boyun noktasına kadar üç saatlik tehlikeli ve heyecanlı araziden geçmekte olan şose yeniden söktürülmüş ve altı doldurularak sağlamlaştırılmıştır. Bu suretle üç saatlik çamur deryası ortadan kaldırılmıştır. Oltu – Ardahan şosesi üzerinde köy kanunu mucibince icap eden tamirat yapılmıştır. Bardız suyu üzerindeki demir asma köprüünün dösenmesine başlanmıştır.”²⁰⁶

2.1.4. Erzurum-Tortum-Oltu Yolu

1924 yılı itibarıyla Erzurum-Tortum yolunun Erzurum-Kızılkilise (Güzelyayla)²⁰⁷ kısmı şose, geri kalan kısmı ise tesviye-i turabiye halindeydi. Köprüler harap durumdaydı.²⁰⁸ Yolun Tortum-Oltu arasındaki kısmının yapımına 1927'de başlanmıştı ve 1930'ların sonlarında bile yol yapımı bitirilememişti.²⁰⁹ 1933 yılında Çağıl Dağı'ndan

²⁰⁴ CCA, 030.10.65.433.1.

²⁰⁵ CCA, 030.10.65.433.1.

²⁰⁶ Doğu Gazetesi, 28 Birinci Kanun 1937.

²⁰⁷ Kızılkilise ismi 1948'de Güzelyayla olarak değiştirilmiştir. Özel İdare Arşivi, 1946 Yılı Sadire Defteri.

²⁰⁸ Karayolları Rehberi Zeyli, Erkan-ı Harbiye-i Umumîye Reisliği Yayını, İstanbul, 1341, s. 55-56.

²⁰⁹ Erzurum Gazetesi, 3 Temmuz 1939.

Taşlı Boğaz deresine kadar olan zikzaklı ve ulaşım elverişli olmayan kısmın güzergâhı değiştirilerek kısaltılmıştır.²¹⁰

1935 yılında Erzurum-Tortum yolunun gerekli güzergâh değişiklikleriyle birlikte yapılması il genel meclisi tarafından ciddiyle ele alındı. Bu tarihte Erzurum-Tortum yolunun durumu şu şekildeydi:

Erzurum'da Gürcü Boğazı istikametiyle Tortum, Oltu, Yusufeli, İspir Kazalarına giden bir şose vardı. Bu yol Dumlu Nahiyesi'nin Kızılkilise Köyünde ikiye ayrılıyordu. Birisi Çaler Dağı'ndan ve Dumlu Dağı eteklerinden ve ıssız yerlerden birçok dolambaçlarla Os Hanlarına inmekte ve kışın kesinlikle işlememekteydi. Diğer de Tuzla'dan ve kaza merkezi olan Nihah'tan yine Os Hanlarına kavuşuyordu. Ancak bu yol, fen memurları tarafından keşif ile güzergâhı tayin edilmeyip, savaş zamanında askerler tarafından özentsiz bir şekilde yapılmıştı. Tuzla ile kaza merkezi arasında 5 km.lik bir kısım, diğer bir ifadeyle, Pitkir Köyü önünden itibaren 6 km.lik kısım, oynak ve güneşsiz bir zeminde olması dolayısıyla, devamlı toprak kayması yaşanmakta ve yol kapanmaktaydı. Kışın ise sonbahardan mayıs sonuna kadar karla kaplıydı. 200 parça köyden ibaret Narman, Oltu, Sivri Deresi ve kazanın bazı köylerinin Erzurum'la olan ilişkisi devamlı olarak kesiliyordu. Bu yüzden köylüler mahsullerini zamanında Erzurum'a götüremiyordu.²¹¹

Tortum ile Erzurum arasındaki ulaşımın düzenli olarak sağlanabilmesi için, çürük olan Pitkir Köyü önünden geçen yolun güzergâhı değiştirilerek, karşısındaki Kazaris Köyü'nün altından yani güneyden geçirilmesi, il genel meclisi Nafia encümeni tarafından kararlaştırılmış ve bu rapor, onaylanmak üzere 7 Mart 1935 tarihli meclis toplantısında görüşülmüştür. Teklif edilen bu yolun inşası için tahsisat konulmak üzere, evrak bütçe encümenine havale edilmiştir.²¹² 11 Mart 1935 tarihli toplantıda, Tortum'a giden Eğriler yolunun Kazaris Köyü karşısındaki güneyden geçirilmesi için, Şipek'ten Pitkir Köyü önüne kadar olan bu yolun bir an önce yaptırılması kararlaştırılmıştır.²¹³ Bu karar rağmen uygulamaya geçilmediği anlaşılmaktadır. Nitekim Tortum'un Eğriler yolunun Kazaris Köyü altındaki güneyden geçirilmesi ve ayakları bozulmuş olan Kireçli Köprü'nün tamir edilmesi meselesi 17 Şubat 1938 tarihli il genel meclisinde yeniden ele alınmıştır. Bu

²¹⁰ **Erzurum Gazetesi**, 5 Şubat 1934.

²¹¹ **Erzurum Gazetesi**, 14 İkinci Teşrin 1935.

²¹² **Erzurum Gazetesi**, 14 İkinci Teşrin 1935.

²¹³ **Erzurum Gazetesi**, 28 İkinci Teşrin 1935.

konuda Tortum üyeleri tarafından iki ayrı taktir verilmiştir.²¹⁴ Sonuç olarak Tortum, Oltu, İspir, Yusufeli halkının her yıl kış mevsiminde maruz kaldıkları sıkıntıya son verilmesi amacıyla bir takım çalışmaların yapılması planlanmıştır. Tortum merkezinden itibaren 1,5-2 saat mesafedeki tuzlaya kadar olan Eğriler yolunun Kazaris Köyü'nün altındaki güneyden geçirilmesi ve buradan Kızılkilise'den ayrılan yola kavuşturulması kabul edilmiştir. 1938 ilkbaharında gereken incelemenin yapılmasına karar verilmiştir.²¹⁵

1939 özel idare bütçesine, Tortum-Erzurum yolunun yapılması; Eğriler yolunda yapılacak değişiklik ve Tortum kaza merkezinden Os Hanlarına yol yapılması için tahsisat konulmuştur. Ayrıca Tortum-Ahbisor-Şelale-Üngüzek Kapı yolu için de belli bir miktar para ayrılmıştır.²¹⁶

1940 yılı itibariyle Tortum, Erzurum'dan başlayan ve Kızılkilise (Güzelyayla) Hanı'na kadar devam eden bozuk bir şose ve bundan sonra yalnız düzeltilmiş toprak bir yol ile Erzurum'a bağlıydı. Bu yolun birçok kısmında yağmurlu mevsimlerde otomobil ve hatta araba ile seyahat imkânı yoktu.²¹⁷

1939 yılının en iyi havalarda ve yolların temiz olduğu dönemlerde, Erzurum'dan Tortum ilçe merkezine arabayla 3,5-4 saate yolculuk yapılmaktaydı.²¹⁸ Erzurum'dan Tortum Şelalesine ve Gölbaşına kamyon ve diğer vesaitlerin geliş gidişi, ancak 1950 yılında düzenli hale getirilmiştir.²¹⁹

1952 yılında Oltu'nun devlet karayolları tarafından yapılmış transit yolu, her türlü taşıt vasıtalarına uygun bir şekilde kullanılmıştır.²²⁰ 1956 yılı itibariyle Oltu, Erzurum'a 120 km, Göle'ye 68 km, Şenkaya'ya 41 km ile bağlıdır. Ancak Erzurum-Oltu yolunun, Erzurum Tortum kısmı 55 km ile daha ötede 14 km'lik bölümü muntazam devlet yolu olup, 54 km'lik kısmı tamire muhtaç durumdadır. Erzurum ile Oltu arasında yaz ve sonbahar mevsimlerinde her çeşit nakil vasıtası işlerse de ilkbaharda ve kışta ancak hayvanlarla gidiş geliş mümkün olmaktadır.²²¹ Genel anlamda hem il hem de köy yollarının topraktan ve bakımsız olduğunu görüyoruz. Bu yolların bakım ve onarımı için il genel meclisi onayı ile ödenek tahsis edilerek çözüm üretilmeye çalışılmıştır.

²¹⁴ **Erzurum Vilayeti 1938 Senesi Meclis Zabıtları**, Erzurum, 1938, s. 31

²¹⁵ **Erzurum Vilayeti 1938 Senesi Meclis Zabıtları**, s. 52.

²¹⁶ **Erzurum Gazetesi**, 11 İkinci Teşrin 1939.

²¹⁷ **CCA**, 490.01.271.1081.1; **CCA**, 490.01.612.126.3; **CCA**, 490.01.648.154.1.

²¹⁸ Rasim Adasal, "Doğu İntibaları I", **Erzurum Gazetesi**, 19 Birinci Teşrin 1939.

²¹⁹ **Erzurum Gazetesi**, 7 Aralık 1950.

²²⁰ **Vatan Gazetesi Erzurum İlavesi**, 1953, s. 5

²²¹ **Belediyelerimiz I**, İller Bankası Neşriyatı, Ankara, 1956, s. 390.

2.1.5. İçme suları

1937 yılı itibariyle, Oltu'nun içme suyu halkın ihtiyacına cevap verecek nispette değildi. Ekseri köylerde iyi içme suyu vardır. Yalnız dere köyleri bu cihetten sıkıntı çekiyorlar. Çok zaman dere suyun içiyorlar. Onun için Oltu'nun hastalık mıntıkası bu köylerdir. Merkezin güney kısmı su yönünden rahattır. İyi sular bilhassa bu tarafta bulunuyor. Kuzey tarafı ise sudan sıkıntı çeker, 1927'de üç bin liraya yakın masrafla getirtilen Cücürüs suyunun kaynağı heyelan altında sıkışmış olduğundan su kesilmiş ve yapılan iki çeşme de harap olup gitmiştir. Bu suyun getirtilmesi için bu sene yeniden tahsisat istenecektir.²²²

1937 yılında Oltu'ya temiz su getirilmesi çalışmaları artmış, şehrin sekiz kilometre uzağındaki bir kaynaktan su temin edilmesi düşünülmüştür. Ancak belediye bütçesinin yetersizliği nedeniyle, bu planlama ötelenmiştir. Belediye bütçesinin yetersizliğinin en önemli nedenlerinden biriside, belediyede vergi işlerini düzenli şekilde toplayacak bir tahsildarının mevcut olmaması idi.²²³

Oltu'da da içme suyu tesisatı bulunmuyordu. Bunun üzerine Oltu merkezine 8 km. mesafede bulunan Cücürüs isimli içme suyolunun sellerden tahrip olması dolayısıyla bu yolun tamirine karar verilmişti. Suyun kaynağına 1 km mesafede mevcut ve kav yapmaya elverişli kırmızı topraktan kav yapma ve döşeme işi ile kasabanın dört mahalline akıtılması ve mevcut su deposunun tamiri Ocak 1939'da Oltu Belediyesi tarafından eksiltmeye konmuştur.²²⁴ Özellikle İmar Birliğinin kurulmasından sonra, İspir, Tortum, Hınıs, Tercan, Oltu gibi birçok ilçe merkezine düzenli içme suyu alınması için faaliyete geçilmiştir.²²⁵

2.1.6. Bazı İmar Faaliyetleri

1931'de Oltu ilçe merkezindeki kilisede tadilat ve kaymakam konağı yapılması işi planlamaya alınmıştır.²²⁶ Mevcut kilisenin mülkiyeti, İl Daimi encümenin kararlarını içeren defterlerden anlaşıldığına göre 1946-1950 yılları arasında satışa çıkarılmıştır.²²⁷ 1936-1938 arasında genel bütçe tahsilâtı ile Aşkale, Hasankale, Tortum kazalarının hükümet konakları kısmen yapılmış ve Hasankale Cezaevi ile Erzurum ile Oltu Kazası

²²² **Doğu Gazetesi**, 28 Birinci Kanun 1937.

²²³ **Doğu Gazetesi**, 9 İkinci Kanun,1938.

²²⁴ **Erzurum Gazetesi**, 9 İkinci Kanun 1939.

²²⁵ **Varlık Gazetesi**, 16 Temmuz 1934.

²²⁶ **Erzurum Gazetesi**, 9 Mart 1931.

²²⁷ **Özel İdare Arşivi**, 1946 Yılı Sadire Defteri.

Hükümet Konakları tamir olunmuş, Ilıca, Tortum, Hınıs, Oltu, Hasankale, Tercan, İspir Jandarma numune karakolları tamamlanmıştı.²²⁸

1 Temmuz 1934 tarihinde Erzurum Valisinin başkanlığında toplanan Birlik Meclisi 1934 yılı gelir bütçesini 62.000 lira olarak tespit etti.²²⁹ Bir önceki toplantıda ise, Hasankale Belediyesinin de Birliğe dâhil edilmesi kararlaştırılmıştı. Büyük umutlarla kurulan İmar Birliği 1 Haziran 1934'te faaliyete geçti. Birliğin hemen yapmayı tasarladığı işler arasında Oltu Belediyesince bir mezbaha inşa edilmesi de vardı. Yine Oltu'nun içme suyu yolları tamir edilecek; pazar yerinde kapan yaptırılacaktı. Yine planlamada kasaba çevresinde köprü, menfez, yollar tamir edilecek, harabe haline gelen kasaba içindeki köprü esaslı surette tamir edilecek, suyun tahrip etmekte olduğu şose yolun muhtelif yerlerine çatma vurulacak, kasaba ortasındaki park açık bir hale getirilecek ve bir yangın tulumbası alınacaktı.

2.2. İKTİSADÎ HAYAT

2.2.1 Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Oltu'nun İktisadî Durumu

XVII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti Avrupa'ya karşı siyasî üstünlüğünü kaybetmişti. Bunun yanında batıların ekonomik gelişmesine de ayak uyduramadı. Dolayısıyla Avrupa'da meydana gelen bilim ve teknik alanındaki gelişmelerden Osmanlı toplumu habersiz kaldı veya fazla da yararlanamadı. Bunun sonucu olarak Osmanlı toplumu gerilemeye başladı. Avrupa'da Sanayi İnkılâbı ile yeni fabrikalar kurulurken, Osmanlı toplumu Sanayi İnkılâbı'nı yaşayamamış ve ilkel bir tarım toplumu düzeyinde kalmıştı. Yine sanayisi de el sanatları seviyesindeydi. Bu nedenle Osmanlı Devleti son dönemlerinde Avrupa ülkelerinin tarımsal ve sanayi malları için tam bir açık pazar haline geldi. Yeni Türkiye'nin de durumu bu açıdan baktığımızda çok da iç açıcı değildi.

Türkiye birbiri peşi sıra gelen ve uzun süren savaşlar sonucunda başta nüfus olmak üzere büyük ölçüde kaynak kaybına uğramıştı. 1923 Türkiye'sinin 1914'te 16,3 milyon olan nüfusu 1927'de 13,6 milyona düşmüştü. Ayrıca bu düşüşün özellikle 18-35 yaş arası nüfusta meydana gelmesi durumu daha da ağırlaştırmaktaydı. Anadolu'da köylerde sadece kadınlar, çocuklar ve yaşlılar yaşıyorlardı. Hatta bu yüzden kadınlar birçok köyde muhtarlık ve ihtiyar heyeti üyeliği yapıyorlardı. Üretimi önemli ölçüde onlar gerçekleştiriyor, vergiyi de onlar veriyorlardı. Türkiye Avrupa'da bir dullar ve yetimler ülkesi olarak anılıyordu. Karayolları uzun yıllar kullanılagelen güzergâhların kervan ve

²²⁸ **Doğu Cumhuriyet'in 15. Yılında**, 3. Umumî Müfettişlik Neşriyatından, Sayı: 1, 1938, s. 22.

²²⁹ **Varlık Gazetesi**, 9 Temmuz 1934.

tekerlek izlerinden ibaretti. Oltu Mebusu Yasin ve Erzurum Mebusu Durak Beylerin Erzurum-Ankara yolculuğu 19 gün sürmüştü. 1923’lerde İstanbul-Ankara yolculuğu otomobille 80 saatti. Bilgi ve beceri gerektiren tüm etkinlikler gayrimüslimlerin tekelindeydi. Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti’nden modern sanayi ve yetişmiş insan gücü olmayan, tarımı son derece ilkel, ulaşım sistemi yetersiz bir ekonomik miras devraldı. 1923 yılında İzmir’de toplanan İktisat Kongresi alınacak önlemleri ve uygulanacak ekonomik modeli kararlaştırdı. Bu çerçevede, özel sektörün öncülüğünü esas alan bir politika uygulandı. Dönemin olumsuz koşulları nedeniyle ekonomide umulan gelişme sağlanamadı. Bunun üzerine 1930 yılından itibaren devletçilik modelinin uygulanmasına geçildi. Bu modelle ekonomide çok olumlu sonuçlar alındı. Türkiye dünyanın en hızlı sanayileşen ülkeleri arasına katıldı.²³⁰

İşte böyle bir sosyo-ekonomik yapıya sahip bir ülkede Oltu’nun da iktisadî vaziyeti özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında çok parlak değildi. Daha sonraki yıllarda Oltu, gelişen Türkiye’de kendisine düşen payı almaya çalışmış ve yeni kurulan devlet ile birlikte ekonomik durumunu iyileştirmeye çalışmıştır.

2.2.2. 1930-1950 Yılları Arası Oltu’nun İktisadî durumu

Genel olarak ekonomisi tarım, hayvancılık ve madencilğe dayalı Oltu’nun iktisadî vaziyeti hakkında, elimize pek fazla bilgi yoktur. Özdemir Akagün isimli yazar tarafından kaleme alınan ve Doğu Gazetesi’nin 28 Birinci Kanun 1937 tarihli 22. sayısında çıkan “Size Güzel ve Şirin Oltumuzu Tanıtayım” isimli uzunca bir makalede iktisadî yapı hakkında önemli bilgiler verilmiştir.

“Pek geri denecek derecedir. Memleketin başlıca ihracatını koyun ve sığır teşkil eder. Buralarda gayet güzel sığır yetişir. Bu hayvanlar umumiyetle simental, İsviçre, Plevne sığır ırklarının melezleridir. Süt, yağ lezzet itibariyle bu üç ırkın şöhreti vardır. Fakat bizdeki melezleri burma ameliyesi muntazam tatbik edilemediğinden bu güzelim ırk günden güne küçülecektir. Koyun ırklarından başlıcası, Karaman cinsi mor koyunlar teşkil eder, 50 Kilo gelenleri vardır. Kazanın şimal ve şimali garbi muntkasında biricik dedikleri dağlıç koyunları yetişir. Etləri gayet nefistir, keçi çoktur. Buruklarının eti hem yağlı, hem lezzetli olur. Tiftik keçisine halk yeni heves ediyor. Bunların yün ve kıl verimleri de fena değildir.”

²³⁰ Sabahattin Özel, “Atatürk Dönemi Türkiye Ekonomisi”, İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, İstanbul, 2002, s. 235-248.

1930'lu yılların köy yaşamında karşılaşılan en önemli sıkıntılardan biriside sık sık uğranılan sel felaketleri idi. Genel olarak dere kenarlarında kurulmuş olan köyler yağış mevsiminde sel baskınları ile karşı karşıya kalmıştır. 2-3 Ağustos 1934 gecesi Sihsor²³¹ köyünde yağın yağmurlardan gelen sel, bir takım haneleri yıkmış, bir kısmını tahrip etmiş, köylünün arazilerini kullanılmaz hale getirmiştir. Dâhiliye Vekâletince, halkın mağdur olmaması için Hilal-i Ahmer tarafından yardım edilmesi talimatı verilmiştir.²³² Yine 9 Eylül 1938 yılında yağmur nedeniyle oluşan sellerin mühim tahribat yaptığı, telefon hatlarını bozduğundan Erzurum Vilayetince hasar tespiti yapılamadığı Başvekâlete bildirilmiştir.²³³ Oltu, Tortum ve Şenkaya (Örtülü) ilçelerinde vukua gelen heyelânlar yabancı bilim adamlarının da dikkatini çekmiştir. 1952'de Avusturyalı Jeolog Dr. Ervin Lahn ilgili makamlardan izin alarak, heyelânlı bölgelerde inceleme yapmıştır.²³⁴ Köyler de yaşanan diğer sorunları da sıralayacak olursak; köy yollarının ihtiyaca cevap verecek düzeyde olmayışı ve yetersizliği, köylerde eğitim seviyesinin düşüklüğü ki bu durum yeni kurulmakta olan bir Türkiye Cumhuriyeti için zaman içerisinde çözülebilecek bir sorun düzeyindedir. Bunun yanı sıra köylerde içme suyu azlığı ve sağlık personeli yetersizliği de ilgili yıllarda yaşanan önemli sıkıntılardan bazılarıdır.

2.2.3. Tarım

Erzurum il nüfusunun büyük bölümünün geçim kaynağını oluşturan tarımın ilçenin ekonomik yapısında da çok önemli bir yeri vardır. Oltu diğer ilçelere nazaran daha ılıman ve nispeten yağışlı olduğu için bağ-bahçe ziraatı önem kazanmış ilçe nüfusunun en önemli geçim kaynaklarından biri olmuştur.

Özdemir Akagün'ün Doğu Gazetesine yazmış olduğu makalesinde, Oltu'nun tarımsal durumu hakkında şu bilgiler verilmektedir:

“Toprağın kuvvetine nazaran, ziraat pek geridir. Halk hala eski sabanla çift sürer. Dağ köylerinde beyaz yumuşak buğday, arpa, mısır, süpürge darısı, patates yetişir. Bilhassa yonca gayet iyi olur. İhracat olmadığından halk kendi ihtiyacı nispetinde eker, biçer. Civar kaza merkezlerine az miktarda ihracat yapılır. Artvin'in zahire ambarı Oltu'nun ulur nahiyesi köyleridir. Bağ ve bahçelerinde gayet lezzetli meyve yetişir. Bilhassa armut, elma, kiraz, vişne, kayısı, erik gayetle nefis olur. Hükam²³⁵ köyünün

²³¹ Günümüzde **Gökçedere** ismi ile anılmaktadır.

²³² CCA, 030.10.117.821.11.

²³³ CCA, 030.10.118.825.22.

²³⁴ CCA, 030.18.01.129.42.11.

²³⁵ Günümüzde **Taşlıköy** ismi ile anılmaktadır.

keçimemesi üzümü ile ekmek ayvası meşhurdur. Bu meyveler Erzurum, Kars, Sarıkamış pazarlarına kadar gider.” şeklinde anlatmaktadır. Ziraat vekâleti Oltu ve Tortum’da yaptığı araştırmalar sonucunda, bu bölgede üzüm yetiştirilebileceğini ortaya koymuştur. Devlet fidanlıklarından 1000 üzüm fidanının bu bölgeye sevk edildiğini görmekteyiz.²³⁶

1950’li yıllarda İl genel meclisi üyelerinin de katkı ve teşebbüsleri ile Oltu’da tarım sektöründe önemli gelişmeler yaşanmıştır. Erzurum’un meyvecilik bölgelerinden Oltu ve Tortum ilçelerinde Elma, Armut, Erik ve Kayısı ağaçlarına musallat olan iponomut denilen haşaratın zararından korunmak amacıyla 12 kilo 440 gram uranyum sarf edilerek ilaçlama yapılmış ve çiftçinin zararı önlenmiştir. Oltu başta olmak üzere diğer ilçelerde mahsulâta ve hayvanata zarar veren Domuz, Kurt ve Ayı gibi zararlılarla savaş yapılmış olup 1950 yılı içinde 234 adet muzır hayvan öldürülmüştür. Geçen iki yılın çok kurak geçmesi yüzünden bölgenin her tarafından tarla fareleri mahsulâta önemli bir surette zarar verdiklerinden bu zararı önlemek üzere gerekli tedbirler alınmış ve köylüler mağdur edilmemiştir. Oltu, Tortum ilçelerinde meyveciliğin inkişafı ve bu bölgelerin fidan ihtiyacını karşılamak üzere Oltu ilçesinde 18 dönüm genişliğinde bir fidanlık tesis edilmiş, Elazığ ve Erzincan’dan iyi cins meyve ağacı getirtilerek bu fidanlıkta hazırlanmış olan anaç maktalarına dikilmiştir. Bundan başka bilahare aşılı yapılmak üzere muhtelif meyve cinslerinden tohum dikilmiş ve bakım işleri sağlanmıştır.²³⁷

Oltu mıntıkası bölgenin en sıcak yerlerinden birisidir. Burada en fazla bahçivanlık yapılmaktadır. Bahçeler Oltu Çayı vadisinde bulunmaktadır. En fazla dut ağacı bulunmaktadır. Bunun dışında elma, armut, kayısı, erik, kiraz, vişne, ceviz ve çeşitli ayva ağaçları bulunmaktadır. Daha sıcak yerlerde üzüm bağları da bulunmaktadır.²³⁸ Oltu kazasında ziraatın çeşitliliği nedeniyle münavebeye az çok riayet ediliyorsa da, diğer kazalarda arpa ve buğdaydan başka bir şey yetişmediği için, tarlalar bir sene dinlendirilmekte, diğer sene ekilmektedir. Oltu’da son senelerde tütün ziraatı gelişmektedir. Diğer envai meyve ve sebzeler Oltu ve Posof kazalarında yetişmekte olup hepsi vilayet dâhilinde sarf edilmektedir. Oltu’da bir miktar üzüm yetişiyorsa da, hâsılat asma mahsulünden ibarettir.²³⁹

²³⁶ **Doğu Gazetesi**, 9 İkinci Kanun, 1938.

²³⁷ **Erzurum Gazetesi**, 21 Aralık 1950.

²³⁸ Müderris İhsan Abidin, **Anadolu Ziraat ve Yetiştirme Vaziyeti, I**, İstanbul, 1928, s. 206.

²³⁹ Cemil Bey, “Ardahan Vilayeti Ahval-i Ziraiye, İklimiye ve İktisadîyesine Dair Numunesi Vechiyle Tanzim Kılınan Rapordur”, **Ziraat Vekâleti Mecmuası**, Sene 3, Numara 6, Temmuz 1926, s. 205-210.

Oltu halkı daha çok ziraatla işigal etmektedir. Meyvecilik de yapılmakta ise de şehre uzak olduğu için pazarlara getirememektedirler. Bu yüzden meyvecilik pek gelişme fırsatı bulamamıştır.²⁴⁰

2.2.4. Hayvancılık-Arıcılık

Erzurum'da arıcılığın yoğun olarak yapıldığı yerler, Tortum, Oltu ve İspir gibi arazisi geniş olmayan ve hayvancılıktan istifade edemeyen bölgelerdir. İlk dönemlerde Erzurum'da, sadece sepet ve ağaç kovanları kullanılmıştır. Ayrıca, Erzurum'da Ruslardan kalmış fenni petekler bulunmasına rağmen, bunların kullanımı konusunda bilgi sahibi olunmadığı için, faydalanılamamıştır. Rusya'dan 60 kadar petek getirilmiş ve belediye tarafından halka dağıtılmıştı. Bunlardan da aynı nedenle istifade edilememiştir. Kullanılan mevcut kovanlar ise, arıların ölümüne ve verimin düşmesine dene olmuştur. Bu durumu düzeltmek isteyen il özel idaresi, 1939'da bir miktar numune arı kovanı yaptırarak halka dağıtmıştır. Bu tarihten sonra, az da olsa modern kovanların ve peteklerin kullanımı başlamıştır.²⁴¹ Yine çoğu arıcı santrifüj makinesi kullanmaktadır.1925 yılında merkez kazasındaki 500 arı kovanından 11.000 kilo, Oltu Kazası'ndaki 600 kovandan 12.500 kilo, Posof Kazası'ndaki 700 kovandan 10.000, Göle Kazası'ndaki 100 kovandan 44.000 ve Çıldır Kazası'ndaki 500 kovandan 9.584 kilo bal elde edilmiştir.²⁴²

Hayvancılık ilçenin en önemli geçim kaynaklarından birisidir. 1938 yılı itibariyle, Erzurum özel idaresinin Ilıca'daki aygır deposunda dokuz at ve altı merkebi vardı. Bu aygırlar Hınıs, Tortum, İspir, Pasinler, Oltu kazalarına sevk edilerek sıfatlar icra edilmiştir.²⁴³

Görüldüğü üzere geniş bir bölgenin damızlık işlerine bakan depoda Özel İdareyle birlikte Ziraat Vekâletine ait aygırlar bulunuyordu. Bu iki başlılık nedeniyle 1939 yılı il genel meclisinde, buradaki özel idareye ait hayvanların Ziraat Vekâleti'ne devredilmesi ve özel idarenin kurumdan tamamen elini çekmesi tartışılmış fakat kabul edilmemişti. 1939 yılında, damızlık işlerini yerinden yapılabilmesi için Hasankale ve Aşkale'de sıfat istasyonları yapımına başlanmış ve Hınıs ve Oltu'da da yapılması için 1939 bütçesine bir miktar tahsisat konulmuştu.²⁴⁴

²⁴⁰ Vatan Gazetesi Erzurum İlavesi, 1953, s.6.

²⁴¹ Erzurum Gazetesi, 20 İkinci Teşrin 1939.

²⁴² Cemil Bey, "Ardahan Vilayeti Ahval-i Ziraiye, İklimiye ve İktisadiyesine Dair Numunesi Vechiyle Tanzim Kılınan Rapordur", Ziraat Vekâleti Mecmuası, Sene 3, Numara 6, Temmuz 1926, s. 205-210.

²⁴³ Erzurum Gazetesi, 6 Mart 1939.

²⁴⁴ Erzurum Gazetesi, 27 İkinci Teşrin 1939.

2.2.5. Madencilik-Oltu Balkaya Kömür İşletmesinin Açılması

Oltu'da bulunan en önemli maden kömürü ocakları, merkeze yaklaşık 30 km mesafede olan şimdi Şenkaya İlçesine bağlı Balkaya köyündedir. Genel olarak kömür çıkarılan bölge ise, Balkaya ve Susuz köylerinin bulunduğu yamaçlar ile Kanlısu Deresinin Penek Çayına karıştığı noktadan 9 km alandan dere kavşağına doğru uzanan yerlerdir. Madenin bulunduğu alan 800 hektarlık geniş bir alanı kapsamaktadır. Göllet köyü sırtlarından başlar, Kanlısu'yun sağ ve sol taraflarını takip ederek, Sosan mevkiine kadar uzanır. Kömürün çıktığı alan Susuz Köyü'nün bulunduğu bölgede ve köyün kuzey ve güneyinde 500 metre mesafededir. Madende üç damar mevcut olup kalınlıkları birer metredir. Kömürün cinsi parlak ve uzun alevle yanan güzel kuru bir kömürdür. Külü, sobalarda yakıldığı takdirde yapışmamaktadır. Üçüncü Jeolojik zamanda oluştuğu, tahmin edilen kömürün, 200 metre derinlikte ve damarların 2000 metre uzunluğunda olduğu kabul edilirse, o dönem için kömür rezervi tahminen 1 milyon ton kadardır.²⁴⁵

Balkaya kömür madeni²⁴⁶ 1904 yılında Ruslar tarafından işletilmeye başlanmıştı, bu işletme I. Dünya Savaşı'na kadar devam etti.²⁴⁷ Ruslar bu madeni başka yerlere nakletmek için Oltu şosesine kadar yol ve Kars'tan Göle'ye kadar bir dekovil²⁴⁸ hattı yapmışlardı.

Geniş çaplı incelemeler neticesinde dört büyük damar bulunmuş, bunlardan başka ince damarların da mevcut olduğu anlaşılmıştır. İngiliz maden mühendislerinden Hovıl, I. Dünya Savaşından evvel yaptığı tetkikatta bu madenin işletilmesi için sarf edilecek sermayenin azami bir kâr temin edeceğini bildirmiştir. Yine bu mühendisin hesabına nazaran bu damarlarda 205.420.000 ton kömür olduğu kaydedilmektedir.²⁴⁹ Bu madenin mesaha-i sathiyesi 12.474 akredir/afredir.²⁵⁰ I. Dünya Savaşı sırasında, Ruslar bu maden ocaklarından altı bin ton kömür çıkarmıştır. 1918 yılında bölgenin Türkler eline geçmesinden sonra maden çıkarma çalışmaları sona erdi.

²⁴⁵ CCA, 030.10.0.25.1028.1459.185.

²⁴⁶ 73 kilometrekarelik bir alanı kapsayan maden sahası, Balkaya Kışlağı yakınında olup Oltu'ya 27 km. mesafedeydi. Penek Köyü'ne ise 1,5 saatlik bir mesafedeydi. CCA, 030.10.0.25.1029.1460.1.

²⁴⁷ Bu kömürü Dr. August Gadowski isimli bir müteşebbis çıkarıyordu. Bu kişi Cumhuriyet kurulduktan sonra Ankara hükümetine müracaat ederek, Balkaya kömürünü işletmek için Londra'daki bazı Sermayedarlarla bir şirket kurmak üzere olduğunu belirtmişti. Fakat Ankara hükümeti böyle bir teşebbüse izin vermedi. CCA, 310.10.00.25.1028.1459.185.

²⁴⁸ **Dekovil:** İki ray arası yaklaşık 60 cm veya daha kısa olan küçük demir yoludur. Dekovil hattı ise genellikle kömür ve tuz madeni gibi üretim bölgelerinde yük taşımacılığında kullanılan ve bu bölgeleri çepçevre saran demir yolu hattıdır.

²⁴⁹ **Varlık Gazetesi**, 26 Mart 1339.

²⁵⁰ **Afre/Akre:** Madencilere mahsus, bir metre uzunluğa, bir metre genişliğinde bir alan ölçüsü birimidir.

Balkaya Madeni, 1924 yılında alınan bir karar ile Armoşin Orman Muhafaza memuru Mustafa Efendi'nin nezaret ve murakabesine terk edilmiştir. Bu kadar geniş bir arazinin Mustafa Efendi tarafından gereği gibi korunması mümkün olmadığından 1340 (1924) yılı bütçesine bir muhafız eklenmesi istenmiştir. Balkaya madeninin, aylık 12.500 kantar ihracat yapılabilecek, 250-300 yıllık rezervi varken bu şekilde terk edilmesi pek doğru olmamıştır. Hükümet yetkilileri, bu madenin tekrar aktif hale getirilmesi için harekete geçmişlerdir. 1340 (1924) tarihinde Oltu Balkaya'dan alınan kömür örnekleri Ticaret Vekâleti tarafından İktisat Vekâletine gönderilmiş ve İktisat Vekâleti Kimya hane müdürlüğünde incelenmiştir. 11.10.1340 tarihinde aşağıdaki bilgiler elde edilmiştir: Rutubet: %6, Kül: %19, Kuvve-i Haruriye:²⁵¹ 5 229, Kükürt: %59, Kok: %40.²⁵²

Kömür madenini işletilmesi gündeme geldiği zaman bu maden üzerine raporlar yazılmaya başlanmıştır. İktisat Vekâleti'nin yazdığı 17.10.1933 tarihli raporda; bir ton kömürün madende maliyet fiyatı ortalama 400 kuruş tahmin edilmektedir. Hali hazırda köylü nakliye vasıtalarıyla bir ton kömürün maden bölgesinden Erzurum'a nakli 1.750 kuruştur. Balkaya-Erzurum hattı 500 000 Liraya yapılabilir. Kömürün maden bölgesinden Erzurum'a kamyonlarla nakil masrafı 1.600 kuruştur. Bu hesaba göre kömürün nakliyesi, maliyetinin 4 katından fazla olmakta denilmektedir.²⁵³ Yazılan raporlarda genelde çıkarılan kömürün nakliyesinin zorluğundan bahis edilerek işletmenin açılması için bu sıkıntının giderilmesi gerektiği belirtilmiştir. İktisat Vekâleti 7.6.1934 tarihinde yazdığı bir yazıda, bu madenin normal bir şekilde işletilebilmesi için, yıllık 15.000 ton kömür üretiminin gerektiği belirtilerek, Kars'ta 16, Erzurum'da 19 Liraya mal olacak bu kömürden buralardaki askerî ve idarî müesseslerin yıllık ne kadar kullanabileceğinin öğrenilmesi istenmiştir. Ayrıca önceden kaldırılmış olan dekovil hattının tekrar döşenmesinin mümkün olup olmadığının Ziraat Vekâletinden öğrenilmesi istenmiş ve buna göre bir işletme kurulup kurulamayacağının tespitine çalışılacağı belirtilmiştir. Erkan-ı Harbiye Riyaseti, İktisat Vekâletine 16.9.1934 tarihinde bir yazı yazarak doğuda ormanların tahripten kurtarılması ve milli servetlerin kullanılması için Erzurum civarındaki madenler hakkında bilgi istenmiştir. Muhtemelen askerîye bu madenleri işletmeyi düşünmüştür. İktisat Vekâleti buna verdiği cevapta Oltu Kazası'ndaki Balkaya Linyit Madeni hakkında, Vekâletin Ankara Mıntıkası Maden Mühendisi Hamdi Bey'in yaptığı tetkikat neticesi

²⁵¹ **Kuvve-i Haruriye:** Hararet kuvveti

²⁵² CCA, 310.10.00.25.1028.1459.185.

²⁵³ CCA, 310.10.00.25.1028.1459.185

servet ve kuvve-i harûriyesi hakkında memnuniyet verici sonuçlar alındığını belirtmiştir. Yazılan raporda, 5.400 kalori kuvve-i harûriye tespit edilmiştir. Bu madenin işletilebilmesi için yılda en az 15.000 tonluk bir miktarın sarf edilmesi gerekir. Ancak bunun için evvelce kaldırılmış olan dekovil hattının tekrar döşenmesi ve bu hattın müntehasından maden mahalline kadar münasip nakliye vasıtası temin edilmesi gerekir. 1 ton Balkaya linyit kömürü iki ton odun yerini tutabilir denilmektedir.²⁵⁴

1918'den 1937 yılına kadar Balkaya madeninde özel teşebbüsler hariç herhangi bir çalışma yapılmadığını görüyoruz. 1937 ve öncesinde devlet tarafından yapılan araştırmalar sonucunda, Doğu Anadolu'daki linyit madenlerinin genelde zayıf olduğu, büyük bir endüstriyel işletmeye uygun olmadığı, sadece Balkaya linyitlerinin bunun dışında kaldığı belirlenmiştir. Fakat burada da nakliyat problemi, bu madenin kârlı bir işletme olmasını zora sokmaktadır. Devleti bu tür işletmelerin zararından korumak ve diğer nedenlerde göz önüne alınarak Doğu Anadolu'nun büyük enerji kaynağının su olduğu sonucuna varılmıştır.²⁵⁵

1937 yılında Özdemir Akagün, Doğu Gazetesine yazdığı makalesinde Oltu'nun maden açısından değerlendirmesini şöyle yapıyor;

“Oltu her maden cihetinden zengindir. Fakat işlenmiyor. Balkaya ve Sivri kömür madenleri eski başvekil zamanında tetkik ettirilmiş ve iyi neticeler alınmıştır. Birinci kömür sapa bir yerde olduğundan işletilmiyor. Sivri kömürün imtiyazı Oltulu Mustafa Kömürcü ve arkadaşlarına verilmiştir. Bu kömürden halen Erzurum istifade etmektedir. Fakat işletme vesaiti iptidai olduğundan kömür hakkıyla işlenememektedir. Bakır, hatta gümüş ve halen işletilmekte olan siyah kehribar Oltu'nun müstakbel servetini teşkil etmektedir. Baruthane denilen mevkide borat dösut madeni su halinde Oltu çayına akmaktadır. Halk bundan yıkanmak suretiyle istifade ediyor. Egzamalıları her yaz yıkanmak için bu suya girerler camkerten namıyla maruf hamızı karbonlu su Oltu'ya yarım saat mesafededir. Doktorlar bu suyun Afyonkarahisar maden suyu ayarında mükemmel bir su olduğunu söylüyorlar. Bu su mide hastalıklarından mustarip olanların bir hayat arkadaşısıdır. Bundan başka diğer maden suları da vardır.”²⁵⁶

İktisat Vekâletince tarafından çeşitli tarihlerde işletmeye açılan Balkaya linyitleri, ocakların Erzurum ve Kars'a uzak olması, yol durumlarının uygun olmaması nedeniyle

²⁵⁴ CCA, 030.10.0.25.1029.1460.1

²⁵⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, V/18, 26.5.1937, s. 281.

²⁵⁶ Doğu Gazetesi, 28 Birinci Kanun 1937.

hedeflenen düzeyde satış yapılamamış ve kısa sürede kapatılmış²⁵⁷ ancak 1940'ların ortalarında Etibank tarafından yeniden işletilmeye başlanmıştır.

Etibank'a 99 yıllığına işletme imtiyazı verilmiş²⁵⁸ linyit üretimi % 1 vergiye tabi tutulmuştur. Banka tarafından işletme masrafı olarak tahsis edilen miktar 70.000 liradır. Fakat yeni açılan bir işletme için bu miktar çok yetersizdir. Banka tarafından kıskanç hareket edilmesinde, ticarî zihniyet ve az masraf yaparak fazla gelir temin etmek düşüncesi vardır. Madenin fazla gelir getirmemesinin başlıca sebebi yoldur. Balkaya Kömür Madeni'nin bulunduğu yer ile Göle Şosesi arasında 20 kilometrelik bir köy yolu vardır. Bu yol yağmurlu mevsimlerde tekerlekli araçların işlemesi için uygun değildir. Bu yol yapılsa bile, Göle-Oltu ve Oltu-Erzurum yolları çok kötü durumdadır.²⁵⁹

Balkaya kömür madeni, özellikle askerî birliklerin ihtiyacını karşılamak üzere, 1939 yılında Etibank tarafından işletilmeye başlandı. Buradan çıkarılan kömürler Erzurum-Kars demiryolu hattı üzerindeki Yeniköy İstasyonu'na sevk olunmuştur. Balkaya-Yeniköy karayolunun tamiri Kars özel idaresi tarafından temin edilmemiş ve Etibank da bunu kendi görevi olarak görmediği için Balkaya kömür madeni kendi haline terk edilmiştir. Bu tarihten itibaren Erzurum'a gelen odunlar, resmî dairelerin ve bir kısım halkın muhtaç oldukları maden kömürünün yerini tutmadığından Ekonomi Bakanlığının izniyle Zonguldak'tan birkaç bin ton maden kömürü gönderilmesi mecburiyeti ortaya çıkmıştır. Fakat uzak mesafelerden bu kömürün gönderilmesi Devlet Demiryollarını zor duruma sokmaya başlamıştır.²⁶⁰ 1942 yılında Etibank, kış mevsiminin gelmesi, yol durumunun uygunsuzluğu, üretimde bulunulsa bile satış yapılamadığı gibi bundan dolayı stokun yanma tehlikesi geçirebileceği gibi nedenlerden dolayı linyit kampının faaliyetlerini durdurdu.²⁶¹ 1943 yılında Etibank, her yıl zararla kapanması nedeniyle, Ekonomi bakanlığına yazı yazarak, faaliyetin durdurulmasını istemiştir. 1943'te bu işletmeye son verildi.²⁶² Bakanlıkta bu isteği uygun bulmuş, ancak 1944 yılında şartların değişmesi durumunda Balkaya'da yeniden üretime geçilmesi muhtemel olduğundan mevcut teçizat ve tertibat düzeninin aynen korunması emredilmiştir.²⁶³ Daha sonraki yıllarda Etibank, kömür işletme maliyeti ile satış bedeli arasındaki açığın devlet tarafından kapatılmasını

²⁵⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, VII/20, 28.12.1945, s. 611.

²⁵⁸ CCA, 030.18.1.2.90.38.10.

²⁵⁹ CCA, 490.01.650.162.1.

²⁶⁰ CCA, 490.01.515.2067.2.

²⁶¹ CCA, 030.10.0.25.1029.1460.1.

²⁶² Balkaya'dan üç yıl içerisinde ancak 10 bin ton kömür çıkarılmıştı.

²⁶³ CCA, 030.10.0.25.1029.1460.1.

talep etmiş, ancak bu talep Başbakanlık tarafından olumlu karşılanmamıştır. Kömürün nakliyesi için, demiryolu yapılması isteğinden de sonuç alınamayınca Etibank, Balkaya kömür işletmesinin özel teşebbüse devir edilmesi için çalışma başlatmış, ancak bundan da bir sonuç alınamamıştır.1951 yılında ise Etibank, madenle olan ilgisinin tamamen kesilmesi ve madenin terki hususunda yeniden müracaat etmiştir.²⁶⁴

Balkaya Maden Kömürleri Limited Şirketi

Etibank 1953 yılında, yaptığı binalarla, malzeme tutarını 5 yıl içinde ödemeleri şartıyla, Erzurumlu yedi ortak tarafından kurulan, Balkaya Maden Kömürleri Ltd. şirketine devrederek aradan çıkmıştır. Bu şirketin kurucuları Lütfü Yalım, Rıza Kulaçoğlu, İbrahim Kuzulugil, Mehmet Yazıcı, Selahattin İpçi, Hakkı Çalikoğlu ve Bekir Baltacıoğlu'ydu. Şirketin resmî kuruluşu 23 Ocak 1954'tü. Şirket, başta Şenkaya'daki Balkaya kömür madeni olmak üzere, kömür madeni çıkarıp işletmek üzere kurulmuştu. Erzurum'un tarihi hanlarından olan Kadioğlu Hanı'nı merkez olarak seçmiş olan şirketin kuruluş sermayesi 70 bin liraydı.²⁶⁵ 1958 yılında şirketin mesul müdürlüğüne tanınmış simalardan Süreyya Şehidoğlu getirildi. 1960 yılı itibarıyla madenin imtiyaz sahibi Süleyman Dilaveroğlu, mesul müdürü ise Hakkı Çalikoğlu'ydu. Bu dönemde belediye başkanlığı da yapmış olan Lütfü Yalım da hissedarlar arasında yer almıştı. Şirket 1982 yılında tasfiye sürecine girmiş ve 1988 yılında Ticaret Odası'ndaki kaydı silinmiştir. 1960'ların ortalarında Oltu'da mevcut diğer işletmelerde şunlardı; Oltu Balkaya Doğu Maden İşletmesi (Nazım Karabulut, İbrahim Nalbantoğlu, Faruk Nalbantoğlu), Oltu Karakütük İşletmesi (İbrahim Yeşil) Oltu'daki bir diğer kömür kaynağı olan Sütkans kömür işletmesi de²⁶⁶ 1954 yılında işletmeye açılmıştır.²⁶⁷

Genel olarak baktığımız nakliye, iklim şartları ve ulaşım zorluğu gibi nedenlerden dolayı ne devlet, ne de özel teşebbüs bu maden işletmelerinden yeterince ya da verimli, kâr getirecek bir şekilde faydalanamamıştır. Günümüzde bu maden Oltu Kömür ve Madencilik Petrol İnşaat ve Turizm San. Tic. A. Ş. tarafından işletilmektedir.

2.2.6. Oltu Taşı(Kehribarcılık)Sanatının Geliştirilmesi

Adına siyah kehribar da denilen Oltu taşının yataklarının işletilme tarihi hakkında kesin bir yazılı belge bulunmamasına rağmen, 18. yüzyılın sonunda ve 19. yüzyıl da

²⁶⁴ CCA, 030.10.0.25.1029.1460.1.

²⁶⁵ Hâkimiyet Gazetesi, 3 Şubat 1954.

²⁶⁶ 1967 Erzurum İl Yıllığı, s. 406.

²⁶⁷ Ömer H.Barutoğlu, "Kuzey Doğu Anadolu Yakıt Problemi" , Çeşitli Yönleriyle Erzurum ve Çevresi, Hazırlayan ve Tertipleyen: Nusret Karasu -Nihat Özyardımcı, Erzurum, 1968, s. 109-119.

çıkartılıp işlendiği sanılmaktadır.²⁶⁸ Siyah reçine olarak da bilinen Oltu taşı aslında, sarıçam ya da ardıc ağaçların şiddetli tektonik hareketlere maruz kalarak, yüksek basınç ortamında sıkışmasıyla yer altında ince tabakalar halinde oluşmuştur. İçerisinde % 78 civarında karbon bulunduran bir çeşit kömürdür.²⁶⁹ 1927-1928 yılı itibariyle, Erzurum'da keşfi yapılan madenlerden biri de Oltu kazası Hankas Dağı'nda çıkarılan, siyah kehribar madenidir. Ayrıca Oltu Balkaya kömür madeni, bölgenin en zengin kömür yatağı olarak kabul edilmiştir.²⁷⁰ Çeşitli zamanlarda ilçe halkının Oltu taşı çıkarmak için devletten izin istediğini görmekteyiz. Mesela; Oltu'nun Geçik (Keçek)²⁷¹ köyünde siyah kehribar madeni aramak üzere Halilzâde Süleyman'a 12.09.1929 yılında ruhsatname verilmiştir.²⁷²

Cumhuriyet'in ilk yıllarında tekrar diriltilmeye çalışılan sanat kollarından birisi kehribarcılıktı. Bu sanat XX. yüzyılın başlarında bir hayli gelişmiş ve hatta kehribarcılar bir araya gelerek bir şirket dahi kurmuşlardı. Fakat araya giren savaşlar ve diğer olumsuzluklar, bu sanatı durma noktasına getirmişti. 1930'ların sonuna gelindiğinde, bu işle uğraşan sadece iki usta kalmıştı. Bu konuyu ele alan CHP Erzurum teşkilatı, önceleri pek meşhur olan ve Rus işgali sırasında bol miktarda çıkarılan Oltu'daki siyah kehribar madenini işleyen ustaların sıkıntılar çektiğini belirterek, bu esnafın tekrar canlandırılması için 500 kilo kehribarın çıkarılmasına müsaade olunmasını İktisat Vekâleti'nden istedi. Bu dilek kabul edildiği takdirde, çıkarılacak kehribarın, bedeli mukabilinde esnafa verilip işletilmesi, imal edilecek eserler için parti himayesinde bir sergi açılması kararlaştırıldı.²⁷³ Bu şekilde esnafın ticaretinin canlandırılması hedeflenmekteydi.

Hakikaten Ruslar tarafından işgal zamanında bol miktarda çıkarılan Oltu'daki siyah kehribar madeni, Türklerin eline geçtikten sonra çıkarılmamıştı. Elde işleyecek maden olmaması yüzünden Erzurum'da bu madeni işlemekle geçinen yüzlerce kuyumcu ve tespihçi esnafı sıkıntılı günler geçirmeye başlamıştı. Erzurum parti teşkilatı ve valiliği, vaktiyle çok kıymetli eserler meydana getiren bu esnafı parti himayesine alarak bu sanatı tekrar ihya etmek arzusundaydı. Mevcut birkaç esnafı yapılan görüşmelerde, Oltu'da önceden Ruslar tarafından açılmış ve 24 seneden beri işlenmemesi nedeniyle ağızları taş ve toprakla dolmuş üç ocağın mevcut olduğu öğrenilmişti. Bunlardan birisinin ağızının

²⁶⁸ Hamza Gündoğdu-İrfan Gedik, **Oltu Taşı İşletmeciliği**, Erzurum 1996, s. 66.

²⁶⁹ Hamza Gündoğdu, **Erzurum'da Doğa Kültür Tarih ve Sanat Eserleri**, İstanbul, 2007, s. 61.

²⁷⁰ **Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1927-1928**, s. 515.

²⁷¹ Günümüzde **Sülünkaya köyü** olarak anılmaktadır.

²⁷² Enver Konukçu, **Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Erzurum**, Erzurum, 1999, s. 349.

²⁷³ CCA, 490.01.648.153.1.

temizlenerek piyasaya işlenecek miktarda ve 1.000 kilo kadar kehribar taşı çıkarılması ve hiçbir kâr düşünmeden esnafa maliyet fiyatıyla tevzi ederek işledikleri eserlerin parti tarafından satışının yapılması düşünülmekteydi. Devletten, bu madenin çıkarılmasına konulan yasağın kaldırılması istenmekteydi.²⁷⁴

1936 yılında Kars Türk Ofis Direktörünün Ankara Türk Ofis Direktörüne yazdığı yazıdan da anladığımız kadarıyla, köylülerin ilkel şekillerde, çıkardıkları kehribar taşları Oltu, Erzurum ve bilhassa Kars'ta kuyumculukta kullanılmaktadır. Oltu kehribarı bu şehirlerin kuyumculuk sektöründe çok önemli rol oynamaktadır. Bütün vasıtasızlığa rağmen, himaye edilip, kredi sağlanırsa, gelecekte çok önemli gelir kaynağı olacak denilmektedir. Yine aynı yazıda hükümetin izin vermediği için birinci kalite malların çıkarılmasının yasak olduğu, kalitesine göre 2-12 lira arasında satıldığı, hatta belli bir miktarda Amerika'ya ihraç edildiği belirtilmiştir. Hatta ilkbahar da özellikle ABD ve Almanya'daki Türk Ofis şubelerine numune taşlar gönderilerek, tanıtım ve pazarlama yapılması planlanmıştır.²⁷⁵

Bu teşebbüslerden istenilen sonuç alınamadı, 1940'larda kehribar madeni üzerine Maden Tetkik Arama Enstitüsünce bazı incelemeler yapıldı fakat arkası gelmedi. 1950'lerde Bekir Baltacıoğlu gibi tüccarlar, Milano ve Chicago fuarlarında Oltu kehribarını sergileyerek tanıtım faaliyetlerinde bulundular.²⁷⁶ Kehribarın, yani Oltu taşının süs eşyası olarak kullanımı 1960'lardan sonra artmaya başladı.

1953 yılında Oltu'da altınla birlikte işlenerek ziynet eşyası imalinde kullanılan ve halk tarafından Oltu taşı adıyla anılan kehribar madeninin daha verimli işlenmesi için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kurs açılmıştır. Oltu halkının da bu kursa kâfi derecede ilgi gösterdiği kayıtlara geçmiştir.²⁷⁷

Oltu taşı zaman içerisinde sanatsal değerini korumaya devam etmiş, şehrin en önemli turizm unsurlarından birisi haline geldi ve yok olmaktan kurtuldu.²⁷⁸ Günümüzde çekmecedan isimliğe, saz yapımından her türlü takı eşyasına, kalemlik, ağızlık, tespah, rozet, fincan takımı, tepsi, hokka, yazı takımı, tabaka, maskot, pipo vb. gibi pek çok süs eşyası yapımında kullanılmaktadır. Oltu taşı, Oltu'ya 18-20 km uzaklıktaki Dutlu Köyü

²⁷⁴ CCA, 490.01.648.153.1.

²⁷⁵ CCA, 030.10.00.25.1028.1459.185.

²⁷⁶ Ticaret Odası Arşivi, Yönetim Kurulu Kararları, 12 Nisan 1951.

²⁷⁷ Vatan Gazetesi Erzurum İlavesi, 1953.

²⁷⁸ Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz: Tahsin Parlak, **Erzurum'da Oltu Taşı ve Kuyumculuk Sanatı**, Oltu Ticaret Odası Yayınları, Oltu, 2001.

başta olmak üzere çevredeki Hankaskışla, Alatarla, Güzelsu, Sülünkaya, Güllüce, Çataksu, Taşlıköy v.b gibi yerleşim birimlerinin yakınında 1800-2000 m yükseklikteki dağlarda açılan ocaklardan elde edilmektedir. Bir kişinin sığabileceği şekilde açılan ocak ağızlarından tünellere giren insanlar; ellerindeki küçük balta ve murçlarla, adına mercek denilen ince damarlar halinde sıkışmış taş ve toprak tabakası arasından Oltu taşını ham olarak çıkarırlar. Bunları, çıktıkları nemli ortamlarda saklamak suretiyle işleme atölyelerine gönderirler. Teneke ya da naylon poşetlerde saklanan taşlar, kalitesi ve büyüklüğüne göre her türlü gercin ve süs eşyasının yapımına uygun şekilde biçimlendirilip, atölyelerde işlenmektedir. Günümüz de Oltu ve Erzurum merkezinde yaklaşık 3.000 civarında aile, Oltu taşı çıkarmak ya da işlemek suretiyle geçimini sağlamaktadır.²⁷⁹ Oltu taşı madeninin rezervinin azalması, çıkarmadaki zorluklar ve makineleşmeyle beraber bölgeye benzer nitelikteki Rus taşının fazlasıyla girmesi, geçimini Oltu taşından sağlayan vatandaşlarımızı olumsuz yöne etkilemiştir. Özellikle Oltu taşına göre niteliği zayıf ancak ucuz olan Rus taşının bölgeye kontrolsüz girişinin önlenmesi yerinde olacaktır. Bu anlamda daha çok gelir sağlamak ve daha çok kişinin istihdam için Oltu taşının yurt içinde ve yurt dışında tanıtımının yapılması gereklidir. Devletimizin desteği ile yapılacak tanıtımlar sonucu, Oltu halkının en önemli geçim ve gelir kaynaklarından biri olmaya devam edecektir.

Oltu'nun Oltu taşı dışında çevresinde, yeşim taşından Osmanlı zümrüdüne, kalsedondan siyah kehribara, akik taşından değişik opsidienlere, her renk ve kalitede mermer çeşitlerine rastlanır. Bunların işlenmesi amacıyla Atatürk Üniversitesi'ne bağlı Oltu Meslek Yüksek Okulu'nda "Takı Taş ve Metal Programları" açılmış olup bazı değerli taşların burada işlenmesi için yaygın bir çaba gösterilmektedir.

2.2.7. Oltu'da Orman -Tuz ve Diğer İşletmelerin Açılması

Coğrafi olarak ormanlık bir alana sahip olan Oltu'nun, bu zenginliği o dönemde de dikkat çekmektedir. 1927-1928 döneminde Oltu'da 3000 hektar karaçam, 48000 hektar kızılçam, 2000 hektar meşe, 7000 hektar çalılık olmak üzere 64000 hektar orman vardır.²⁸⁰1935 yılı itibariyle Oltu'da 85000 hektar köknar ve çam ormanı bulunmaktadır.²⁸¹

1930'ların ortalarına kadar ormanlardaki kesim konusunda çok cömert davranan Ziraat Vekâleti'nin birdenbire kesimi yasaklaması ahaliyi zor durumda bırakmış hatta

²⁷⁹ Gündoğdu, *Erzurum'da Doğa Kültür Tarih ve Sanat Eserleri*, s. 62.

²⁸⁰ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi,1927-1928*, s. 514.

²⁸¹ CCA, 030.10.65.433.1.

evlerini tamir edemeyen köylü zor durumda kalmıştır. Ormanlardaki tahribatın önüne geçilmek amacıyla Ziraat Vekâletince alına bu kararla, orman satışları durdurulmuştur. Köylü ve tüccarla yapılan mukavele ve verilen ruhsatnameler iptal edilmiş ve ancak amme hizmetlerine lazım olan kereste için kesim yapılmıştı. 1935 tarihli raporunda bu konuya değinen III. Genel Müfettiş Tahsin Uzer, doğrudan ihtiyacı ilgilendiren kesimlerin valilerle orman müdürlerine bırakılmasının en uygun yol olduğunu belirtmiştir.²⁸² Bu kesim yasağı mevcut ihtiyaç karşısında ormanlarda kaçakçılığın ilerlemesine ve sonuçta orman katliamının artmasından başka bir tesir yapmamış ve bu suretle muhafaza işleri de zorlaşmıştır. Bu yüzden Erzurum ve çevresinde kereste buhranı baş gösterdiğinden III. Genel müfettişlik duruma el koymuş aralarında Oltu'nun da bulunduğu bazı il ve ilçelere belirli nispette kereste verilmesine karar verilmiştir. Ziraat Vekâleti'nden müsaade alınarak mıntikanın kereste ihtiyacı kısmen karşılamış ve bunun sonucunda kaçakçılık da nispeten azalmıştır. ²⁸³ Halk kereste dışında yakacak ihtiyacını da büyük oranda ormandan karşılamakta idi. Hatta bu durum, ormanların acımasızca tüketilmesi vaziyeti, Oltu'da Balkaya kömür madeninin de açılmasını hızlandırmıştır.

Erzurum Orman Umum Müdürlüğü'nün 25.04.1939 tarihli yazısından anladığımız kadarıyla Erzurum merkez dağları çıplak olduğundan, bu muhit odun ihtiyacını Oltu, İspir ve Tortum ormanlarından karşılamaktadır. Bu ormanlarda genellikle çam ağacından oluşmaktadır.²⁸⁴

1933 yılında Erzurum İnhisarlar Başmüdürlüğüne ait olan ve işletilen tuzlalardan biriside, Oltu'da Oltu tuzlasıdır. Oltu-Olur arasındaki Tuzlaköy'de tarihin eski devirlerinden beri kaya tuzu elde edilen ocaklar bulunmaktadır. Köyün 1-2 km kuzeyindeki dağın güneye bakan yamaçlarında açılan iki ocaktan biri günümüzde faal durumdadır. Bu ocakların vaktiyle Ceneviz kolonilerinin faaliyette olduğu Ortaçağlara kadar uzandığı ve tarihin her devresinde de periyodik olarak işletilmeye devam edildiği anlaşılmaktadır.²⁸⁵ 1944 yılı içinde de Narman, Hasankale, Oltu, Yusufeli ve civarının tuz ihtiyacını karşılayan Piktir Nahiyesi'ndeki Kihitik Tuzlası I. Dünya savaşı sırasında kapatılmıştır.²⁸⁶

²⁸² CCA, 490.01.648.151.1; CCA, 030.10.70.462.11.

²⁸³ **Doğu, Cumhuriyet'in 15. Yılında**, 3. Umumî Müfettişlik Neşriyatından, Sayı 1, 1938, s. 41-42.

²⁸⁴ CCA,030.10.0.25.1029.1460.1.

²⁸⁵ Gündoğdu, **Erzurum'da Doğa Kültür Tarih ve Sanat Eserleri**, s. 65.

²⁸⁶ **CHP 1943 Kaza Kongreleri Dilekleri**, s. 172, 174.

1940'ların ortalarında Oltu İlçe merkezinde devlet orman işletmesi açılmış²⁸⁷ ve 1953 yılında da hizmete devam etmekte olduğunu görüyoruz.²⁸⁸

1953 yılında Oltu'da şahsi teşebbüslerle yapılmış kereste fabrikası ve bir de elektrik fabrikası mevcuttu. Elektrik fabrikası sahibi, şehre kilovat hesabıyla cereyan vermekteydi.

1956 yılı itibariyle, Oltu'da çam, kavak, ardıç ve karaağaçların bulunduğu önceleri daha geniş yerler kaplayan ormanlar mevcuttu.²⁸⁹

1958 yılında Orman Umum Müdürlüğü'nce Oltu'da kereste fabrikası açılması ve işletilmesi kararlaştırılmış²⁹⁰, ancak bu işletme yer konusunda sıkıntılar çıkınca açılmamıştır. Yasin Haşimoğlu hatıralarında hızar fabrikası açılması olayını şöyle anlatmaktadır. “*Orman idaresi, bir hızar fabrikası kurmak istiyordu. Bu fabrikayı Göle'de Ormana yakın kurma teşebbüsü sonradan Oltu yakınlarında kurmaya çevirdi.*” Daha sonra yer sorunu da hal edilmiş ve kereste fabrikası açılmıştır.²⁹¹ 1964 yılına kadar hızar fabrikası çalıştırılmış ancak daha sonra bu fabrika, Oltu'dan Sinop'un Ayancık ilçesine taşınmıştır.²⁹² Anladığımız kadarıyla yıllar önce Oltu'ya faydalı olacak bir işletme pekte faydalı olacak bir şekilde değerlendirilememiş, ilçede önemli ölçüde istihdam sağlayacak bir yatırım başka yere kaymıştır.

2.2.8 Bankacılık Sektörü ve Diğer Ticari Faaliyetler

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Erzurum merkezde Osmanlı Bankası'nın yanında Ziraat Bankası da mevcuttu. Merkez Şubesinin yanı sıra Erzurum'un diğer birçok ilçesinde olduğu gibi Oltu'da da Ziraat Bankası sandıkları halkın ihtiyaçlarını gidermeye çalışıyordu. Bu şubelerin önemli bir kısmı 1889 yılında açılmıştır. İlçelerdeki bu şubeler 1920'lerin sonlarına kadar faaliyetlerini sürdürmüşler, fakat bir süre sonra zarar ettikleri için teker teker kapatılmışlardır.²⁹³ İlk olarak 1934 yılında Oltu'da Ziraat Bankasının şube açması için teşebbüste bulunmuş ancak başarılı olunamamıştır.²⁹⁴ İlçelerde Ziraat Bankası şubelerinin olmaması özellikle II. Dünya Savaşı yıllarında sıkıntıya neden olmuştu. Çiftçiler, özellikle tohumluk temini konusunda paraya ihtiyaç duyuyordu. Savaş

²⁸⁷ **CHP İl Kongreleri Dilekleri**, Erzurum İli, Ankara, 1944, s.155.

²⁸⁸ **Vatan Gazetesi Erzurum İlavesi**, 1953, s. 5.

²⁸⁹ **Belediyelerimiz I**, s. 389.

²⁹⁰ **CCA**, 030.18.01.150.44.5.

²⁹¹ Aydoğan, **Oltu Şûrâ Hükümeti'nin Ermeni Mücadelesi**, s. 246.

²⁹² Bu konu hakkındaki bilgiyi **Cevdet Yavuz** isimli kişiden 01.05.2018 tarihinde yaptığımız mülakattan aldık.

²⁹³ Murat Küçükkuşurlu, **Erzurum Çarşı Pazar, Eski Erzurum Çarşıları ve Üretim Mekânları**, Konya, 2018, s. 266. Ayrıca bkz: Küçükkuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi I**, İstanbul 2008, s. 330.

²⁹⁴ Küçükkuşurlu, **Türk Siyasî Tarihinde Erzurum**, s. 39.

yıllarında, ilçelerde şubelerin açılması için hükümete çeşitli müracaatlar yapılmıştı. Bunun üzerine Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü tarafından 1944 yılında İspir ve Oltu'da yalnız zirai borçlanma ve tahsilât işiyle uğraşmak üzere birer seyyar ajanlık, Aşkale'de ise her türlü bankacılık işiyle ilgilenmek üzere bir ajanlık kurulması kararlaştırıldı.²⁹⁵

Oltuluların Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü'ne banka şubesi açılması için yaptıkları girişimler, 16 Haziran 1947 yılında sonuç vermiş, Oltu halkına tarımsal alanda katkıda bulunmak, çiftçileri desteklemek ve yeni istihdam alanı oluşturmak amacıyla banka şubesi açılmıştır. Açılan bu şubenin il ve ilçeler içerisinde Ankara'dan sonra Türkiye'nin ikinci şubesi olduğu yönünde çeşitli iddialar²⁹⁶ söz konusu olsa da yaptığımız araştırmalarda henüz böyle bir bilgi ya da belgeye rastlanılmamıştır.²⁹⁷

03 Eylül 1970'te Türkiye Halk Bankası, 29 Kasım 1999'da Türkiye İş Bankası, 25 Aralık 2014'te Türkiye Vakıflar Bankası, 10 Nisan 2017'de Denizbank Oltu'da birer şube açarak bankacılık faaliyetlerini günümüzde de sürdürmektedirler. Türkiye İş Bankası tarafından daha önce 80'li yıllarda bir şube açılmış ancak kısa süre sonra kapatılmıştır. Ayrıca Oltu'da Cumhuriyetten sonra açıldığını tahmin etmekte olduğumuz, açılış tarihini tam olarak tespit edemediğimiz bir de PTT hizmete devam etmektedir.

2001 yılı başlarında ise Oltu Ticaret ve Sanayi Odası açılmış ve Oltu, Şenkaya ve Olur'daki tüccarların kaydı bu yeni odaya devredilmiştir. Oltu Ticaret ve Sanayi Odası günümüzde faaliyetlerine devam etmektedir. Ticaret Odası, 17 Mayıs 2007 tarihinde Oltu Çağ kebabının Türk Patent Enstitüsünden patentini almıştır. Bu şekilde, Çağ kebabı markası Oltu adına tescil edilmiştir.

²⁹⁵ **1926-1927 Devlet Salnamesi**, Erzurum gazetesi, 23 Nisan 1942, s. 594.

²⁹⁶ Ağca, "Oltu'ya Genel Bir Bakış" **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu 1-3 Temmuz 1998**, s.10.

²⁹⁷ Bu husus Ziraat Bankası A.Ş.'ye, tarafımdan 21.06.2018 tarihinde resmi olarak sorulmuş, alınan cevapta, Oltu şubesinin 16.06.1947 yılında açıldığı, şube kodunun 2 olmasının teknik bir nedenle olduğu, Oltu şubesinden daha önce açılmış şubeler bulunduğu belirtilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİYASÎ, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYAT

3.1.Oltu'da Siyasî Gelişmeler

3.1.1.Oltu CHP Teşkilatı Kuruluşu ve Faaliyetleri

1923'ten 1950 yılına kadar iktidarda bulunan CHP, il ve ilçelerde partinin teşkilatlanması adına bir takım faaliyetlerde bulunmuştur. Erzurum, CHP teşkilatı bakımından Doğu Anadolu'da dikkate değer bir şehir olmuştur. Erzurum'un partileşme açısından önde gelen ilçelerinden biri de Oltu'dur. Uzun yıllar Rus işgali altında kalan ve Milli Mücadele döneminde teşkilatlanma konusunda büyük başarılar gösteren Oltu halkı, geçmişten gelen bu tecrübelerinden de yararlanarak, parti teşkilatlanması konusunda önemli ilerleme kaydetmişti. Bununla birlikte geçmişten gelen bazı kötü alışkanlıklar ve gruplaşmalar, CHP adına yapılan teşkilatlanmanın faydalı bir şekilde sürdürülmesini engellemiştir.

Oltu parti teşkilatı, 1920'lerin sonunda Türk Ocağından devralınan güzel bir binada faaliyet göstermekteydi. Bu binadan kaynaklanan hukukî bir takım sıkıntılar yaşanınca maliyeden yeni bir bina alınmış fakat burası da uygun olmadığı için kiraya verilmiştir.

1940'da Oltu'nun nüfusu 51.612 iken CHP'ye kayıtlı üye sayısı 2.810'du. Buna göre nüfusun ancak %5'i CHP'ye kayıtlıydı. Haziran 1940 itibarıyla Oltu'da en son üye kayıt tarihi 19 Aralık 1938 olduğuna göre, bu tarihten sonra hiç üye kaydedilmemişti.²⁹⁸ İdare heyeti üyeleri arasındaki geçimsizlik 1941'de az da olsa giderilmiş ve halka faydalı konferanslar vermeye başlanmıştı. 1940 sonlarında yapılan kongrede eski idare heyetinden iki kişi değiştirilmişti. 1941 yılı içinde köylere kadar teftişler yapılmış ve çalışmalarına hız verilmişti. Böylece, Oltu'daki CHP'li üye sayısı Haziran 1941'de 4.400'e çıkarılmıştır.²⁹⁹

CHP Bölge Müfettişi Vehbi Demir'e göre 1940 yılı itibarıyla idare heyetinde sınıfçı, zümreci ve mıntıkacı kimseler yoktu ve üyeler parti prensiplerine gönülden bağlıydılar. Ancak ilçe de menfaatleri çatışan iki taraf vardı ama bu durumda bile partiyeye muhalefet etme noktasında değillerdi.³⁰⁰

²⁹⁸ CCA, 490.01.271.1081.1; 490.01.612.126.3; 490.01.648.154.1.

²⁹⁹ CCA, 490.01.649.156.1.

³⁰⁰ CCA, 490.01.271.1081.1.

22 Ekim 1943 yılında yapılan CHP İlçe Kongresinde yeni idare heyeti; Zeki Acar, Sırrı Acar, Mehmet Coşkunoglu, Cemil Önder, İbrahim Nalbantoğlu, Mustafa Çelebi, Mustafa Kamacı'dan oluşmaktaydı.³⁰¹

Bir yıl sonra yapılan kongrede ise değişik isimler yönetime girmeyi başarmıştır. Oltu CHP yönetiminde sık görülen bu değişimin nedeni daha çok şahsi ya da ailevi idi. Oltu'da eskiden beri devam eden bu çekişmenin ya da huzursuzluğun bazı nedenleri vardı. Bölgenin uzun yıllar Rus işgali altında kalması, Ermenilerin yaptığı katliam sırasında yaşanan bazı olaylar, işgal sonrası toprak mülkiyeti konusunda çıkan anlaşmazlıklar, adliye teşkilatının yetersiz olması gibi nedenler öne çıkmaktadır. Oltu'da o yıllarda bazı aileler arasında bir rekabet vardı. O dönemin Erzurum Vali Yardımcısı Şevket Bey bu rekabeti çözmek adına girişimlerde bulunmuş ancak bir sonuç elde edememişti. Kaymakam olarak Oltu'ya gelen kişiler zamanla bazı aile ve kişilerin herhangi birinin etkisi altına girmiş bu durumda da ön plana çıkan aile diğer aileyi CHP Genel Sekreterliği'ne çeşitli nedenlerle şikâyet etmişlerdir.

Parti içi siyasî mücadeleler sebebiyle, ileri gelen birçok isim hakkında şikâyetler dillendirilmiştir; ancak bunların hangisinin doğru olduğunu hangisinin maksatlı olduğunu tespit etmek günümüzde çok zordur. Çok partili hayata geçiş döneminde Demokrat Parti ilçe teşkilatının kurulması sırasında da aynı ya da benzer çekişmeler, şikâyetler yaşanmıştır.³⁰²

3.2.Oltu'da Sosyal-Kültürel Gelişmeler

3.2.1 Oltu Türk Ocağı Kuruluşu ve Faaliyetleri(1925)

Türk Ocakları,1912 yılında İstanbul'daki aydınlar tarafından kurulmuş ve Cumhuriyet döneminde Türkiye'de milli devletin oluşumuna katkıda bulunmuş, milliyetçi bir örgüttür. Yusuf Akçura, Mehmet Emin Yurdakul ve Ahmet Ağaoğlu gibi dönemin önemli isimleri kurucuları arasında yer alır. 1931 yılında feshedilen bu ocaklarda, özellikle Milli mücadele döneminde "Milli Hareket" desteklenmiştir. "Türk milletini sevmek ve yüceltmek" olarak tanımlanan Türkçülük ülküsüne bağlı olarak faaliyetlerini Türkiye'nin birçok il ve ilçesinde yürütmüştür.³⁰³

³⁰¹ CCA, 490.01.650.162.1.

³⁰² Küçükkuşurlu, **Türk Siyasî Tarihinde Erzurum**, s. 107-115.

³⁰³ Yusuf Bayraktutan, **Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1996, s. 90-96. Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz: Füsün Üstel, **Türk Ocakları (1912-1931)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

Oltu Türk Ocağı, Köprübaşı mevkiinde bulunan iki katlı bir binada 1925 yılında faaliyete geçmiştir. Bu bina Ardahan Valisi Hurşit Bey tarafından ocağa verilmişti. Erzurum'daki Türk ocakları içerisinde bina bakımından en şanslısı Oltu Türk Ocağı'ydı. Erzurum şehir merkezinde ve diğer ilçelerde bina sıkıntısı yaşanırken Oltu'da terk edilmiş evlerin/binaların çok olması nedeniyle, böyle bir sıkıntı yaşanmamıştı.

Oltu Türk Ocağı açıldıktan sonra bir çorap dokuma makinesi alınmış ve bu konuda kurslar düzenlenmiştir. Bu şekilde gençlere dokuma zevkinin aşılması düşünülmüştür.

Türk ocaklarının feshedilmesi ile birlikte, bu kurum adına yapılan bazı borçlanmalar konusunda sıkıntılar yaşanmış, bazı alacaklılar CHP genel merkezine müracaat ederek, mağduriyetlerine son verilmesini istemişlerdir.³⁰⁴ Türk ocakları, Türkiye genelinde 1931 yılında geçici olarak kapatılmış, 1949 yılında yeniden açılmış, günümüzde faaliyetlerini devam ettirmektedir.

3.2.2 Oltu'da Halkevinin Açılması(1937)³⁰⁵

Cumhuriyet ilk yıllarında, ülkenin sosyal ve kültürel açıdan kalkınması, Cumhuriyetin getirdiği değerlerin geniş kitlelere ulaşması için, 19 Şubat 1932 günü başta Ankara olmak üzere 14 il merkezinde Halkevleri açılmış, zaman içerisinde bu sayı büyük bir artış göstermiştir. Halkevleri, çağdaş ve modern bir toplum oluşturmak, inkılâpları halka benimsetmek yani bu yenilikleri teorik ortamdan çıkarıp gündelik hayat sokma gayreti ile çalışmalar yapmıştır.

Oltu Halkevi, Erzurum'un³⁰⁶ ilk açılan halk evlerinden birisidir. İlk açıldığı yıllarda Oltu CHP teşkilatı ile aynı binada hizmet vermiştir. Faaliyet halinde dört kolu vardı. Spor kolu yeni kurulmasına rağmen ümit verecek faaliyetlerde bulunuyordu. Bir voleybol takımı yapılmış ve müsabakalar tertip edilmiştir. Atlı spor faaliyetleri de düzenlemeye çalışmaktadır. Köycülük kolu da köylerde haklı bilgilendirmeye yönelik, tenvir edici faaliyetlerde bulunmaya devam etmektedir.³⁰⁷

1940'ların başında Oltu Halkevi'nin Erzurum'un ilçeleri içerisinde belirli bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Fakat yapılması düşünülen, planlanan işler yeterli ödenek olmadığından gerçekleştirilememiştir. Hatta yöneticiler açmayı düşündükleri halk

³⁰⁴ Küçükuşurlu, **Türk Siyasî Tarihinde Erzurum**, s.142-143.

³⁰⁵ Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz: Murat Küçükuşurlu-Mehmet Okur, **Tek Parti Döneminde Erzurum Halkevleri**, Trabzon, 2007.

³⁰⁶ Erzurum Halkevi hakkında geniş bilgi için bkz: Erdal Aydoğan, "Erzurum Halkevinin Kuruluş ve Faaliyetleri" **23 Temmuz Erzurum Kongresi ve Kurtuluşun Günümüze Erzurum 1.Uluslararası Sempozyumu**, 23-25 Temmuz 2002 –Erzurum, Ankara, 2003 s.789-806.

³⁰⁷ **Doğu Gazetesi**, 14 İkinci Kanun 1938.

dershaneleri için yakacak gaz parası dahi bulamamışlardır. Maddi imkânsızlıklar, zaman içerisinde görev alan kişilerde de isteksizliğe yol açmış, halkı aydınlatmaları gereken kişiler bu konularda gönülsüz davranmaya başlamışlardır. Halkevi binasında Memurlar Kulübü açılmış ancak amacına uygun kullanılmayınca, bazı eleştirilere hedef olmuştur. Bazı kişiler ve memurlar buraya gelerek, oyun oynamakla zaman geçirmişler, bu ve benzeri faaliyetlerde halkevi faaliyetlerini felce uğratmıştır.

1940'da Oltu Halkevi başkanı Sırrı Acar, halk evi kütüphanesini zenginleştirmeye çalışmıştı. Fakat bütçe yeterli değildi. Kütüphanesinde 1.974 kitap ve 462 mecmua vardı.

Halkevinin spor, temsil, kütüphane, yayın ve köycülük şubeleri faaliyette idi. Spor şubesinin 3, temsil şubesinin 16 üyesi vardı. Her ikisinin de başında halkın sevgisini kazanmış öğretmenler bulunmakta idi. Köycülük şubesinin de 53 üyesi vardı. Köycülük şubesi dışında diğer şubelerde pek fazla faaliyet bulunmuyordu. 1941 yılı ortalarında Halkevi başkanlığına Oltu merkez Başöğretmeni Hakkı Kürekol getirilmişti. Bu değişim halkevi faaliyetlerini artırma konusunda olumlu bir gelişme olarak kabul edilmiştir. Diğer şube başkanlıklarına da bilgili çalışkan kişilerin getirilmesi kararı alınmıştı.

Radyo o dönemde en önemli iletişim aracı idi. Halkevleri, radyo vasıtasıyla, halkı kendi yanına çekme konusunda ciddi bir şekilde propaganda yapabiliyordu. 28 Ağustos 1941 yılında, Halkevinin radyosunun özel amaçlarla kullanıldığı hatta belediyelerdeki ziyafetlerde kullanıldığına dair şikâyetler CHP genel sekreterliğine bildirilince, sekreterlik ciddi bir şekilde uyarıda bulunarak, bu işi eleştirmiş ve bir daha tekrarlanmamasını istemiştir. Bu olay o dönemin toplumsal iletişiminde radyonun önemini göstermesi bakımından çok önemlidir.

1944 yılında Nazım Önder'in başkan seçilmesi ile birlikte Oltu Halkevi yeni bir faaliyet devresine girmiştir. Bu dönemde yapılan faaliyetlerin en önemlileri arasında, 1.250 liraya satın alınan binanın Halkevi olarak kullanılmaya başlaması ve şube sayılarının artırılmasını söyleyebiliriz.

Mevcut olup atıl durumda olan 4 şubeye ilaveten Dil-Edebiyat ve Sosyal Yardım Şubeleri kurulmak suretiyle Halkevi şube sayısı 6'ya çıkarılmıştır.

Bu şubelerin başkan ve üyeleri aşağıda verilmiştir.

Dil-Edebiyat Şubesi

Başkan: Hâkim Ahmet Müslü

Üyeler: Öğretmen Ömer Özdem, Dava Vekili Necati Çelik

Temsil Şubesi

Başkan: Nüfus Memuru Rami Dedeoğlu

Üyeler: Maarif memuru Hakkı Kökrek, Orman revir memuru Cahit Yüksel

Spor Şubesi

Başkan: Jandarma Komutanı Medeni Tekin

Üyeler: Tüccar Cemil Önder, Tüccar İbrahim Nalbantoğlu, Öğretmen Mehmet Turan,

PTT Memuru Ahmet Gürsoy

Sosyal Yardım Şubesi

Başkan: Orman Revir Amiri Avi Çakar

Üyeler: Belediye Reisi Mehmet Coşkun, Tüccar Süleyman Nalbantoğlu

Kütüphane ve Yayın Şubesi

Başkan: Öğretmen Dudu Toksoy

Üyeler: Öğretmen Osman Ertem, Belediye Muhasibi Yusuf Çakmak

Köycülük Şubesi

Başkan: Müteahhit Mustafa KÖMÜRCÜ

Üyeler: Tapu kâtibi Sıtkı Başar, Hususî Muhasebe Memuru Fevzi ACAR

Dişçi Mehmet Çevik ve Çiftçi Şevki Aslan

Oltu'da o dönemde görev yapan Kaymakamlarında Halkevi çalışmalarına destek olduklarını görmekteyiz. Oltu İlçesinin genç ve aktif Kaymakamı Celal Balkanı'nın yakın ilgisi ve halkın desteği ile harap halde bulunan belediyeye ait ilçenin geniş ve güzel binalarından birisi parti tarafından kiralanarak 10.000 liraya yakında para sarfıyla düzenlenmiştir. Bu bina kasabanın merkezinde bulunan Narman Caddesi üzerindedir. Üst katta 200 kişilik bir salonu ve 3 odası vardır. Alt katta ise temsil salonu, 1 kütüphane ve temsil şubesinin çalışması için bir oda tanzim edilmiştir. Binanın önü parmaklıklarla çevrilerek bahçe yapılmış ve bahçenin içerisine de Atatürk'ün bronzdan yapılmış büstü konulmuştur. Belediyece Vakıflar idaresinden alınan bu binanın 3.000 lira gibi az bir miktarla Halkevine devredilmesi konusunda belediyeden söz alınmış ve bu para CHP Genel Sekreterliğinden istenmiştir.

Bu dönemde Oltu Halkevine bağı voleybol ve futbol ekipleri oluşturulmuş, fakat file, top, spor ayakkabı gibi malzemelerin yıpranmış olması ve yenilerinin alınmaması nedeniyle bu faaliyetler sık sık kesintiye uğramıştır. Gördüğümüz kadarıyla Halkevi, bir takım faaliyetler yapmak istemiş ancak maddi yetersizlikler bu faaliyetlerin sürekliliğini engellemiştir. Malzeme ve diğer eksiklikler yeterince tedarik edilebilseymiş belki daha güzel etkinlikler Halkevleri tarafından yerine getirilirmiş. O zamanki mevcut halkın ve ülkenin sosyo-ekonomik yapısını da göz önüne alırsak çok fazla da eleştirilmemesi gerektiğini görebiliyoruz.

Temsil şubesinde ise kadın eleman sıkıntısı çekilmektedir. Bahsedilen dönemde Oltu halkından kadın eleman sağlanmaması ve ilçede kadın öğretmen bulunmaması nedeniyle CHP Genel Merkezinden ilçeye kadın öğretmen gönderilmesi için girişimde bulunulması istenmiştir.

14 Şubat 1946'da CHP Genel Sekreterliği tarafından Oltu Halkevine gönderilen elektrik motoru, halkevi faaliyetlerinin daha düzenli yürütülmesine yardımcı olmuştur.

Oltu Halkevi Başkanı olan Nazım Önder'in ticaretle meşgul olmasından dolayı istifa etmesi üzerine Mart 1945'te bu göreve Mektepler Müfettişi Aziz Gözaçan seçilmiş aynı yılın sonlarına doğru ise Halk evi başkanlığına tekrar Sırrı Acar getirilmiştir.

Görüldüğü gibi Oltu Halkevinde son dönemlerinde sık sık başkan değişikliği yapılmış ve bu göreve getirilenler, genellikle ilçenin ileri gelen kişileri ile ilçede görev yapan üst düzey memurlardan seçilmişlerdir.³⁰⁸

3.3. Eğitim Alanındaki Gelişmeler

3.3.1. İlk ve Orta Dereceli Mekteplerin Açılması

1921 yılında Oltu'da erkek öğrencilerin okuma yazma öğrenmesi için "Oltu Merkez İlk Erkek Mektebi" açılmıştır.³⁰⁹ Bu okul halen günümüzde de Oltu 25 Mart İlkokulu olarak eğitim vermeye devam etmektedir. 25 Mart İlkokulunda temin ettiğimiz Sicil-i Umumî Defteri ve Şahadetname Defteri tezimizin sonunda Ekler bölümünde verilmiştir.(**Ek 6-7-8**) 5 Eylül 1926 yılında Oltu'da ilk kız mektebinin açıldığını tespit etmekteyiz.(**Ek 3**) 1934 yılında CHP Erzurum il kongresinde Oltu' da bir ortaokul açılması talep edilmiş ancak yeterli talebe olmadığı için açılmamıştı.³¹⁰

³⁰⁸ Küçükkuşurlu-Okur, **Tek Parti Döneminde Erzurum Halkevleri**, s. 174-179.

³⁰⁹ **Sicil-i Umumî(Okula Kayıt) Defteri** (25 Mart İlkokulu Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.)

³¹⁰ Küçükkuşurlu, **Türk Siyasî Tarihinde Erzurum**, s. 39.

1935 yılında Oltu Kazası'nda merkez, Örtülü, Ersinek, Kosor, Pitgir, Kornis, Olur, Penesgert, Tavusker, Ori ve Kotik'te (bir şube 2.sınıf, on şube 3.sınıf, bir şube 4.sınıf olmak üzere) 12 ilkokul bulunuyordu.³¹¹ Aynı yıl Oltu kazası, Örtülü-Ersinek köyüne özel idare bütçesinde ilkokul yapılması kararlaştırıldı.

Tablo 10: 1935'te İlçelerde Görev Yapan Öğretmen Sayıları³¹²

İlçe Adı	Öğretmen Sayısı
Hınıs Kazası	9 öğretmen
Tortum Kazası	14 öğretmen
Tercan Kazası	14 öğretmen
İspir Kazası	16 öğretmen
Oltu Kazası	19 öğretmen
Yusufeli Kazası	13 öğretmen
Hasankale Kazası	16 öğretmen
Narman Nahiye merkezi ile Aha ve Şekerli köylerinde	5 öğretmen

Mevcut tabloya baktığımızda birtakım sonuçlara varmak mümkündür. Oltu kazasında diğer kazalara nazaran daha çok öğretmenin görev yaptığını görmekteyiz. 1935'te Oltu kazasında 19 öğretmenin görev yaptığını görmekteyiz.³¹³ 1950'de merkez ve ilçelerde il özel idareden maaşlı üç ziraat öğretmeni kadrosu olup bu kadronun birisi de Oltu İlçesindeydi.³¹⁴

Oltu kazasının eğitim öğretime hassas bir şekilde yaklaştığını ve okula devam etmek isteyen öğrenci sayısının diğer kazalara nispeten daha fazla olduğunu da öğretmen sayısının fazlalığından anlayabilmekteyiz.

Eğitim faaliyetlerinden söz ederken ilçede ilkokul talebelerine yapılan yardımlardan da söz etmek gerekir. 1938 yılında Oltu çocukları koruma heyetinin çalışmaları neticesinde ilkokulda ders gören otuz fakir talebe giydirilmiştir.³¹⁵ Yine aynı yıl, Kızılay ve Çocuk Esirgeme kurumlarının öncülüğünde otuz üç fakir talebenin mektep levazımı, giyecek

³¹¹ CCA, 030.10.65.433.1.

³¹² CCA, 030.10.65.433.1.

³¹³ Küçükkuşurlu, **Erzurum Özel İdare Tarihi**, s. 187.

³¹⁴ **Erzurum Gazetesi**, 21 Aralık 1950.

³¹⁵ **Doğu Gazetesi**, 9 İkinci Kanun 1938.

temini ve gıda ihtiyaçları karşılanmıştır. Hayırlı faaliyetin daha geniş ve süreklilik bir şekilde devamı için çalışılmaktadır.³¹⁶

1936-1937 eğitim-öğretim yılında Erzurum Vilayeti'nin kazalarındaki ilkokulların sınıf ve dersane durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.³¹⁷

Tablo 11: (1936-1937)Köy İlkokullarının Sınıf ve Dersane Sayısına Göre Durumu

Kaza	1 ve 2. Sınıf	3.Sınıf	4. Sınıf	5.Sınıf	Toplam	1 Derslik	2 Derslik	3 Derslik	4 Derslik	5 Derslik
Merkez	1	17		2	20	17	1	2		
Hınıs	1	3	1	1	6	3	3			
İspir		8		2	10	8	1	1		
Oltu	1	10	1		12	11				1
Pasinler		10		2	12	9	1	2		
Tercan		3		1	4	3	1			
Tortum		7		4	11	7	3		1	
Aşkale		4		1	5	4	1			
Toplam	3	62	2	13	80	62	11	5	1	1

Görüldüğü üzere Erzurum köylerinde toplam 80 okul mevcuttu. Diğer bir ifadeyle Erzurum'un yaklaşık 80 köyünde okul bulunuyordu. Bunların çoğu 3 sınıflıydı ve birer dersliğe sahipti. Oltu'da diğer ilçelerle mukayese edildiğinde merkezden az, ama diğer ilçelerden daha fazla sınıf ve derslik olduğunu görmekteyiz.

1937 yılında Iğdır Pamuk Birliği Oltu'da açılan Orta Mektep için bina yaptıracaklarını Umumî Müfettişliğe bildirmiş ve kendilerine teşekkür edilmiştir.1937'de orta mektep için kira ile tutulan binada tedrisata başlandığı bilgisine ulaşmaktayız.³¹⁸ Demek ki 1938 yılına kadar Oltu'da orta mektep yoktu.

O döneme ait Doğu Gazetesinde çıkan bir yazısında Özdemir Akagün isimli kişi Oltu halkının eğitime olan bakış açısını çok iyi anlatmaktadır.

³¹⁶ Doğu Gazetesi, 17 Şubat 1938.

³¹⁷ Kültür İstatistikleri 1936-1937, İstanbul, Sakarya Matbaası, 1938, s.18.

³¹⁸ Doğu Gazetesi, 29 Birinci Teşrin,1937.

“Tabiat bütün zeki insanları bu kazada yaratmıştır. Bir defa Oltu halkındaki okuma yazma hevesi şayan-ı hayrettir. Gece kurslarından halk az zamanda istifade etmiş, okuyup yazmayı öğrenmiştir” şeklinde özetlemiştir. Yine aynı gazete de çıkan habere göre; sadece ilkokullar kazanın nüfus yoğunluğuna cevap vermemekte, yeni mektep binaları yapılmaktadır. Kosor nahiyesinde beşer sınıflı ve sıhhi iki mektep binası yapılmakta, Göllet köyünde de üç sınıflı bir ilkokul yapılmıştır. Bu okulların yapılmasında Kaymakam Fevzi Bey ile Nahiye Müdürü Teyfik Bey’in büyük gayret ve yardımları olmuştur. Yalnız bir orta mektep olması, her sene ilkokuldan çocukların hevesini kırmaktadır. Halk fakir olduğundan, çocuğunu para ile daha yüksek mekteplere gönderememektedir. Çocuklarda birkaç sene sonra okuduklarını unutmaktadırlar. Söz verildiği gibi önümüzdeki sene bir orta mektep açılacak olursa, bu kaza memlekete yarar zekâlar yetiştirecektir.”³¹⁹

1938 yılında, paraları köy bütçelerinden temin edilmek şartıyla Oltu’ya tabi Kömürlü ve Olur nahiyeleri merkezlerinde beşer sınıflı ve tam teşkilatlı birer ilk mektep binası yaptırılması kararlaştırılmıştır.³²⁰

1941 yılında Erzurum Vilayeti’nde eğitim-öğretim hizmetlerinden yararlanan öğrenci sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:³²¹

Tablo 12: 1941 Yılında Erzurum Vilayeti’nde Eğitim-Öğretim Hizmetlerinden Yararlanan Öğrenci Sayıları

İlçeler	Kız Öğrenci	Erkek Öğrenci
Erzurum Merkez	990 kız	1805 erkek
Merkez Köyleri	297 kız	630 erkek
İspir Kazası	186 kız	478 erkek
Aşkale Kazası	143 kız	291 erkek
Pasinler Kazası	378 kız	833 erkek
Hınıs Kazası	123 kız	534 erkek
Tortum Kazası	264 kız	672 erkek
Oltu Kazası	333 kız	855 erkek

³¹⁹ **Doğu Gazetesi**, 28 Birinci Kanun,1937.

³²⁰ **Doğu Gazetesi**,14 Birinci Teşrin,1937.

³²¹ **Erzurum Vilayeti 1941 Senesi Meclis Zabıtları**, s. 11-14.

1940-41 döneminde, Oltu Kazasında 23 öğretmenli 14 okulda 333 kız, 855 erkek, okumaktadır.³²² İstatistiklere baktığımızda Oltu'da eğitim öğretim hizmetlerinden yararlanan öğrenci sayısının diğer kazalara oranla çok düşük olmadığını, özellikle erkek öğrenci sayısının Erzurum merkezden sonra ikinci sırada olduğunu görmekteyiz.

1938 yılına kadar Oltu'ya Orta mektebin açılmadığını görmekteyiz. O dönemde orta mektep açılmış kazalara baktığımızda, Oltu'ya orta mektep açılma zamanının çoktan geçmiş olduğunu anlarız. 1938 yılına kadar Oltu 'da halen daha üç beş tane sınıflı mektep vardı. Bunlardan ikisi senelerden beri çalışmakta ve her sene otuz mezun vermektedir. Üçüncüsü de faaliyete geçince altmışa yakın gencin, beşer senelik emek ve ömürleri zayi olmaktadır. Diğer ortaokul olan yerlere de millet çocuğunu gönderememektedir. Bu durum Oltu'ya bir ortaokulun ne kadar gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Müfettişlerde Oltu'ya geldiklerinde bu ihtiyacı beyan ve rapor etmişseler de, senelik programa dâhil olmadığından, orta mektep yapımı bir sonraki seneye tehir edilmişti. Oltulularda mektep açılmasını çok istemişlerdir. Zira geçen sene mevcut binanın tadilatı için, kendi aralarında belli miktar para toplamışlar ki, gençler daha güzel bir ortamda eğitim alabilsinler.³²³

1948 yılında yine Oltu'da ilk mektep ihtiyacını karşılamak amacıyla bugün "Oltu Ortaokulu" olarak hizmet veren mektep açılmıştır.

1950 yılında Oltu merkezinde 2 tane ilkokul bulunmakta idi.³²⁴ Aynı sene ders yılında Oltu'da 3.093 ilkokul öğrencisi vardı.³²⁵

İncelediğimiz dönemde, ilçe merkezleri ve köylerde yapılan ilkokullar ve eğitime başlama tarihleri şöyledir:³²⁶

Oltu (Şenkaya dâhil):

Gaziler (1936)

Şenpınarlar (1939)

A.Çayırılı, Ilıkaymak, Y. Karacasu (1943)

Çamlıbel, Esenyurt, Keliköy (1944)

Alaktarla, Beyazdik, Şalpazarı, Şındıran (1945)

Yeşilkaya (1946)

Özyurt (1948)

³²² **Erzurum Vilayeti 1940 Senesi Meclis Zabıtları**, s. 10.

³²³ **Doğu Gazetesi**, 24 Şubat 1938.

³²⁴ Küçükkuşurlu -Başkaya, **Erzurum Özel İdare Tarihi**, s. 171.

³²⁵ **Milli Eğitim İstatistikleri**, İlköğretim, 1950-51, Ankara, 1953, s. 35.

³²⁶ **Erzurum 1967 İl Yıllığı**, s. 249-260.

Ayyıldız, Çaysütü, Gökçedere (1950)

3.4.Oltu'nun Sosyal Yapısı

3.4.1. Demografik Yapı

Oltu çayı havzası içerisinde kalan bölge, daha öncede belirttiğimiz gibi, askerî ve idarî bakımdan taşıdığı önem nedeniyle, tarihi devirler boyunca devamlı yerleşmeye sahne olmuş ve önemli sayılarda nüfus barındırmıştır.

Oltu bölgesindeki yerleşim merkezlerinin nüfusu, başta doğal nüfus artışı ve göçler olmak kaydıyla, çeşitli nedenlerden etkilenerek, devamlı değişiklik göstermektedir. Nitekim 1927 yılında Oltu ilçesi 164 köye ve 2460 km² yüzölçümüne sahipken, yönetim bakımından yapılan düzenlemeler nedeni ile köy sayısı daha sonraki yıllarda azalmıştır. 1945 yılında yönetim bakımından yapılan düzenlemeler sonucu, Kışlaköy bucağı Narman ilçesine, Akşar ve Kömürlü bucakları da 1946 yılında Şenkaya ilçesine bağlanmış, en sonda 1958 yılında Olur bucağı ilçe haline getirilerek yönetim bakımında Oltu'dan ayrılmıştır.

Oltu'nun şehir nüfusu, ilk periyodik nüfus sayımlarının yapıldığı 1927 yılında 1.202 kişi olarak tespit edilmiştir.1927 ile 1950 arasında Oltu Şehirsel nüfusuna bakacak olursak;

Tablo 13: Sayım Yıllarına Göre Oltu Şehirsel Nüfus Artışı(1927-1950)

Sayım Yılı	Erkek Nüfus	Kadın Nüfus	Toplam Nüfus	Yıllık Artış %si
1927	627	575	1.202	
1935	1.017	910	1.927	7,53
1940	1.047	983	2.030	1,06
1945	-	-	3.241	11,93
1950	-	-	2.675	-3,49

Tabloyu dikkatlice incelediğimizde Oltu'nun nüfusunda 1950 yılında görülen azalma, aynı zamanda 1945 yılındaki hızlı artışında nedeni olan, asker nüfusun bölgeden geri çekilmesi ile ilgilidir. Çünkü II. Dünya savaşı nedeniyle bölgeye gönderilen asker nüfusu, Oltu'nun şehirsel nüfusunun yıllık 11,93 oranında adeta nüfus patlaması diyebileceğimiz oranda artmasına neden olmuştur.³²⁷ Oltu'da kırsal nüfusun artışına doğal nedenler etkili olurken, şehirsel nüfusun artışında doğal nedenler yanı sıra, dışarıdan

³²⁷ Özav, *Oltu'nun Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*, s. 48-51.

Oltu'ya olan göçlerde etkili olmaktadır.1927-1950 yılları arasında Oltu'nun kırsal ve kentsel alanlar itibariyle nüfusunu incelemek gerekirse;³²⁸

Tablo 14: Sayım Yıllarına Göre Oltu Kırsal ve Kentsel Nüfus (1927-1950)

Sayım Yılı	Şehir	Köy	Toplam Nüfus
1927	1.202	35.442	36.644
1935	1.927	45.600	47.527
1940	2.030	49.582	51.612
1945	3.241	51.659	54.900
1950	2.675	36.644	39.319

1940'ta 51.612 nüfusa sahip olan Oltu'da İlçe merkezine bağlı köyler ile birlikte Olur, Kömürlü, Kosor ve Pitkir nahiyelerine bağlı 122 köy mevcuttu.³²⁹ Daha sonraki yıllarda askerî nüfusun yanı sıra çevre köy ve kasabalardan Oltu'ya olan göçlerin önemli oranda arttığını görmekteyiz. Kuşkusuz bu durum Oltu'nun çevre ilçelerin bir bakıma fonksiyonel merkezi haline gelmesi ve kasaba karakterinden kurtularak hızla şehirleşmeye başlaması ile de yakından ilgilidir. Kırsal kesimde de daha çok kadın nüfusunun fazla olduğu görülmektedir. Kadın sayısının fazla olmasının nedeni göç eden erkeklerin, iş ve yerleşme imkânı bulduktan sonra ailesini yanına almasından kaynaklanmaktadır. Kırsal kesimde Oltu halkı genellikle, tarla tarımı dışında, Oltu Taşı işletmeciliği, orman veya maden işçiliği gibi ekonomik faaliyetlerle uğraşmakta idi.

Yıllara göre baktığımızda genel olarak, 1927'den 1945 yılına kadar nüfusun sürekli artış içinde olduğunu, 1950'de ise iç göçler ve diğer sebeplerden nüfusun azaldığını görüyoruz. Yine Oltu'da toplam nüfusun % 5-7'sinin ilçe merkezinde, geri kalanın ise köylerde yaşamış olduğunu görmekteyiz. 1955 yılında ise Oltu nüfusunun şehirde 3.702, köylerde 29.375 toplamda ise 33.077'dir.³³⁰

Özdemir Akagün isimli yazar tarafından kaleme alınan ve Doğu Gazetesi'nin 1.Kanun 1937 tarihli 22.sayısında çıkan "Size Güzel ve Şirin Oltumuzu Tanıtayım" isimli uzunca bir makalede Oltu'nun demografik yapısı hakkında önemli bilgiler verilmiştir. Yazının ilgili kısmını aşağıya aynen alıyoruz:

³²⁸ Erzurum 1973 İl Yıllığı, s. 62-65.

³²⁹ Küçükkuşurlu, Türk Siyasî Tarihinde Erzurum, s. 89.

³³⁰ Vatan Gazetesi Erzurum İlavesi, 1953, s. 5.

“Oltu’nun hangi bucağına bakılırsa, her taraf Türkoğlu Türk’tür. Bu muhit kadar gerek dil, gerek şivesini muhafaza etmiş muhit yoktur. Sivri deresini takiben garptan şarka doğru bir kısım halk Oğuz oğullarıdır. Şimale doğru gidildikçe Gürcülere rast gelinir ki bunlara oğuz oğulları Gürcü denir. Hâlbuki Gürcü’lükle hiçbir alakaları yoktur. Daha şarka doğru gidildikçe Şah İsmail’in İran’dan getirdiği Türkmen boylarına tesadüf edilir ki, bunlarda üç boydur.

Kazanın ortalarında ikinci sultan Mahmut’un Malatya taraflarından getirtip buralarda hudut muhafızı olarak bıraktığı Kürtçe konuşan Avasım Türklerinin halis torunlarını görürsünüz. Bu boylar yekdiğeriyle mütecanis bir hale gelmişlerdir ki, muhitte başka bir milliyet lehçesine tesadüf edilemez. Nereye baksanız, Türk tipi Türk dili... bu hususta eski bir yazma eserden aldığım notların hülasasını ayrıca yazacağım. Bu muhitin ulusal ve tarihi vaziyeti derin tetkiklere muhtaçtır. Tarihte de bu muhit çok roller oynamış ise de, hakikatler asırların sinesinde saklanıp kalmış, bu asil halkın kahramanlıkları olduğu gibi meydana çıkarılamamıştır.”³³¹

3.4.2. 1930’larda Sosyal Hayatı İlgilendiren Gelişmeler

Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren, Vilayetin çıkardığı Erzurum Gazetesi, Erzurum’un bütün köylerine gönderilmekte ve karşılığında köylüden bir miktar para toplanmaktaydı. Fakat köylerde okuma yazma oranının çok az olması ve gazetede köylüyü ilgilendiren yazıların çıkmaması, bu uygulamayı adeta bir para toplama şekline dönüştürmüştü. Ayrıca, gazeteler köylere çok geç ulaşmakta ve çoğu kez nahiye merkezlerinde kalmaktadır. Gazetenin köylere ulaştırılmasında yaşanan sıkıntılar üzerine Oltu Kaymakamlığı, 1931 yılı sonunda Vilayet Makamı’na bir yazı göndererek, nüfusu 150’den az olan köylere gazete gönderilmemesini istemiştir. Bu durum 19 Aralık 1931 tarihli il genel meclisinde ele alınarak, Erzurum Gazetesi için bir yazı heyeti oluşturularak, köylüye faydalı yazılar yazılması teklif edilmiştir. Böylece, Erzurum Gazetesi’nin bir yazı heyetine sahip olması ve ilan gazetesi görünümünden kurtarılması istenmiştir.³³²

1937 yılında Doğu Gazetesine mektup yazan bir Oltulu vatandaşın o yıllara ait Oltuluların dertlerini öğrenebilmekteyiz. Gazete de Oltuluların durumu şöyle nakledilmektedir;

³³¹ Özdemir Akagün, “Size Güzel ve Şirin Oltu’muzu Tanıtayım”, **Doğu Gazetesi**, 28 Birinci Kanun 1937, Salı, Sayı, 22.

³³² **Erzurum Gazetesi**, 25 İkinci Kanun 1932.

“O yıllarda Oltuluların iki büyük derdi vardır. Birincisi, Oltu düşmandan kurtulduktan sonra, çiftçi halkın işlerinden kalmaması ve mütegalibe elinde ezilmemesi için o zaman birinci Millet Meclisi tarafından ‘Elviye-i Selâse’ ye mahsus olmak üzere 474 numaralı bir kanun neşredilmişti. Bu kanunun tatbikatı bambaşka bir netice vermiş, Elviye-i Selâse halkının her kısmı istifade etmiş, bir kısmı edememişti. Arazinin işletilmesi meselesinde türlü nizalar ve dedikodular peyda olmuştu. Arazi halka net bir şekilde taksim edilmediğinden, çiftçiler ellerindeki arazileri ekememekte, ya da beklemektedirler. İşte Oltulular bu kargaşa durumunun sonlandırılmasını talep etmektedirler. Oltuların ikinci acıklı dertlerinden biriside odun meselesidir. Oltu hem orman, hem ziraat memleketidir. Bu muhitin oduncusu ile ekincisi her zaman birbirine muhtaçtır. Epeyce sapa bir yerde olduğundan halk kendi yetiştirdiği mahsul ile ancak kendisini geçindirebilir ve boğazından arttırabileceği beş on kile zahiriye gider, odun ve kereste ile değiştirir. Evini de bu suretle tamir eder, kışlık odun ihtiyacını da temin ederdi. Bu sene ise vaziyet değişti. Kış gelip çattığı halde herkes elleri koynunda bekliyor, hala evlere bir çöp bile girmiş değildir. Sebebi de şudur: memlekette bir iki zengin, orman dairesinin müsadere edilmiş odunlarını müzayede ile satın alarak stoklamalarıdır. Şimdi kilosunu otuz paradan satıyorlar. Bu pahalı fiyat karşısında halk odundan istifade edemiyor. Çünkü bu parayı bulamaz. Zahiresinin topunu satsa yine kışlık ihtiyacını temin edemez. Aç mı kalsın, yoksa satsın da odun mu alsın? Evvelce bir kile arpa veya mısır veren çiftçi, iki araba odun alır ve ihtiyacını temin ederdi. Çünkü bir kile arpa elli kuruş tutardı. O zaman elli kuruşa alınan odun şimdi dört lira tutuyor. Artık varın, kıyas edin. Köylüye güya satıcı, yedi buçuk kuruştan odun verecek, köylü de bu odunları hem yakacak, hem de satacağı. Hâlbuki orman mühendisi halen kasabanın Göle hududunda ancak müteahhitlere makta vermekle meşguldür. Köylüye verilmesi lazım gelen makta henüz verilmemiştir. Bundan sonra verilecek maktadan hayır kalmayacaktır. Hülasa şimdi odunsuz kalan halk çoluk çocuğu ile birden bastırarak kışla nasıl mücadele edeceğini derin derin düşünüyor, boynunu bükmüş mütevekkilâne bir şekilde bekliyor. İşte Oltu’nun en elemli ve korkunç iki derdi”.³³³

Yine aynı gazetenin 1937 yılı Aralık ayı(1.Kanun)sayısında; Kış olmasına rağmen Oltu’nun henüz odun ihtiyacının temin edilemediği, çocuklar arasında hastalıkların arttığından bahsedilmektedir. Bu mektuptan da anladığımız kadarıyla o yıllar halk sosyo-

³³³ Doğu Gazetesi, 4 İkinci Teşrin,1937.

ekonomik olarak çok da iyi durumda değildi. Geçim kaynağı olarak, toprak en önemli unsur olarak göze çarparken, yakacak olarak ta orman ürünlerinin kullanılmakta olduğunu görüyoruz.

“İklim şartları açısından da Oltu'nun iklimi acayıptır. Merkezden muhtelif istikametlere doğru arazi yükseldikçe iklim de değişir. Derin vadilerde Oltu da dâhil olmak üzere kışın kar yağsa da tutmaz. Yağdığı seneler beş santimetreyi geçmez. Oltu'nun dere köyleri vardır ki, hayvanlarına zarar verdiği için uzun kışlar sevilmmez. Fakat yaz gelince buraları cennet gibidir. Yaz mevsimi Oltu da dâhil olmak üzere çok sıcak geçer. Yalnız yüksek tepelere çok kar yağar bazen bir buçuk metreye kadar çıkar, münakalat kesilir. Yazın bu dağların serinliğine can dayanmaz. Bu mevsimde köylülerin hemen dörtte üçü yaylalara giderler, sürülerini de beraber götürürler. Köylüler sıhhatlerini ve uzun hayatlarını bu yaylaların temiz havasına ve temiz suyuna medyundurlar.”³³⁴

Oltu'da halkın ülkedeki gelişmeleri takip edebildikleri sadece bir adet Philips marka radyo vardı. Bu radyo 1942 yılı başlarında bozulunca, vatandaşlar halkevi ve parti binasına uğramamaya başladı. Radyonun yeniden çalıştırılması için Erzurum ve İstanbul'a birkaç kez müracaatta bulunulmuş ancak sonuç alınamamıştı.³³⁵ Bu durum, dönemin şartlarında, radyonun toplumsal fonksiyonunu iyi bir şekilde ortaya koymaktadır.

3.4.3. Sağlık

Özdemir Akagün, Doğu Gazetesinde yazmış olduğu makalesinde sağlık durumu hakkında şu bilgilere yer vermektedir.

“Harp ve muhaceret yüzünden frengi hastalığı nesli mahvetmek üzereydi. Cumhuriyet hükümeti bu korkunç hastalığa karşı da cephe tutmuş ve 1927 senesinde yapılan frengi mücadele teşkilatı sayesinde neslin hayatı kurtarılmıştır. Dere köylerinde sıtma oldukça tahribat yapmaktadır. Her ne kadar halka meccanen devlet kinini verilmekte ise de, istimaline riayet edilmediğinden tedavi tesirsiz kalıyor. Diğer bulaşık hastalıklar hemen yok gibidir. Memlekette fenni yetkili kişiler olmadığından doğum hallerinde vukuat eksik olmuyor. Birçok analar ehliyetnamesiz kabileler elinde yavrularıyla beraber can vermekte, bu yüzden aile ocakları sönmektedir. Kazanın doktor ihtiyacı ile birlikte bu mühim ve hayati ihtiyacının göz önüne alınacağını ümit ediyoruz.”³³⁶

³³⁴ Doğu Gazetesi, 28 Birinci Kanun 1937.

³³⁵ CCA, 490.01.864.424.1.

³³⁶ Doğu Gazetesi, 28 Birinci Kanun 1937.

1933 yılında sadece Oltu, Tortum ve Yusufeli kazalarında 4 000 sıtmalı hasta tespit edilmiş ve bunlar için 25 kilo kinin³³⁷ dağıtılmıştır.³³⁸

1937 yılında ise mevcut 1 seyyar doktor ve 2 seyyar sıhhat memuru ile özellikle frengi mücadelesi yapılmıştır. Bu küçük kadroyla frengi mücadele gurubu oluşturularak, yıllardan beri hükümet tabibi yüzü görmeyen Tortum ve Oltu'nun bazı nahiyelerinde çalışmalar yapılmıştır. Bir süre sonra mevcut tek seyyar doktor da görevden ayrılınca, özel idarenin elinde köylere göndereceği seyyar doktor kalmamıştır. Bunun üzerine Oltu hükümet tabibi, vekâleten seyyar doktorluk yapmaya başlamıştır.³³⁹

1940'ların başında Hınıs ve Oltu ebeleri için bu kazalar belediyelerine yardım tahsisatı bütçe darlığı nedeniyle kaldırılmıştır. Bir önceki yıl da belediye bütçesinin müsaadesizliğinden dolayı Oltu'ya ebe tayin edilememiştir. Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidarı devrettiği 1950 yılına gelindiğinde Erzurum İl Özel İdaresi kadrosunda iki gezici ve 4 sabit sağlık memurundan 2 gezici ve 1 sabit sağlık memuru açık bulunuyordu. Merkezde yalnız 1 sabit sağlık memuru vardı ve bu kişi hükümet tabipliği emrinde çalışıyordu. Diğer 2 sabit sağlık memurları ise Aşkale ve Hınıs'ta muayene ve tedavi evlerinde görev yapıyordu. Yine Hınıs, Tortum, Oltu, İspir, Aşkale ilçeleri için birer ebe kadrosu bulunmakta ise de yalnız Tortum ve Hınıs ilçelerinde ebe bulunuyordu. Tortum'da bulunan ebe bir ay evvel başka yere tayin edildiğinden buradaki ebe kadrosu da boş bulunuyordu. İlçelerde birer hükümet tabibi vardır. Fakat bazı ilçelerin kadrosu açıktır.³⁴⁰

1938 yılında İlçelerde ise Hasankale, Oltu, Tortum, İspir ve Hınıs'ta birer muayene evi vardır. Pasinler, Oltu, Tortum, İspir ve Aşkale'de birer Hükümet Tabibi görev yapıyordu.³⁴¹ Özellikle sağlık alanındaki kadro yokluğundan dolayı, Erzurum, Tortum, Oltu ve İspir kazalarında mevcut olan sıtma hastalığına karşı, 1930'lar boyunca önemli hiçbir tedbir alınamamış ve ıslah imkânı olmamıştır.³⁴²

Oltu, Tortum ve İspir kazalarında büyük bir bataklık bulunmamasına rağmen, Oltu ve Tortum çaylarıyla Çoruh nehrinin mecrası pek oynak olduğundan yer yer ortaya çıkan bataklıklar sık sık meydana gelen heyelanlarla yerlerini değiştirmekte ve su birikintileri

³³⁷ **Kinin:** Sıtma tedavisi için kullanılan en eski ilaçtır. Kınakına ağacının kabuğundan elde edilen ve sıtmanın sağaltımında yararlanan beyaz bir alkaloit; tuzlarından biri olan kinin sülfatı sözünden kısaltılarak halk arasında sulfata da denir.

³³⁸ **Erzurum Gazetesi**, 12 Şubat 1934.

³³⁹ **Erzurum Gazetesi**, 6 Mart 1939.

³⁴⁰ **Erzurum Gazetesi**, 14 Aralık 1950.

³⁴¹ Beygu, **Şimendiferin Kavuştuğu Gün Erzurum**, s. 102-104.

³⁴² **Erzurum Gazetesi**, 6 Mart 1939.

meydana gelmektedir. Vali Haşim İşcan, 1939 yılı başında Ankara’da Sıhhat Vekâleti ile temasa geçerek, 1939 ilkbaharında bu kazalara sıtma mücadele müfettişi gönderilmesi ve yapılacak incelemelere göre bu bölgelerin sıtma mücadele mıntikası içine alınması konusunda gerekli sözleri almıştır. 1938’de sadece fakir ve muhtaç olarak tespit edilen sıtmalıların sayısı, Oltu’da 1156 olup, bunlar için sadece tüm ilçeler dâhil olmak üzere 44 kilo kinin dağıtılabılmıştır.³⁴³

1938 yılı içinde özellikle Gez Köyü’nde ve Oltu’nun bazı yerlerinde tifo hastalığı baş göstermiştir. Bunlar için gerekli önlemler valilikçe alınmıştır.³⁴⁴ 1949 yılında Oltu’da 502 frengili hasta tedavi edilmiştir. Frengili hastalar için sağlık bakanlığından gönderilen frengi ilaçlarından başka Oltu ilçesine Neasalversan adında ilaç gönderilmiştir.³⁴⁵

Görüldüğü üzere sağlık hizmetleri açısından da Oltu halkının pekte iyi durumda olmadığını görmekteyiz.

3.4.4 1950’lerde Sosyal Hayatı İlgilendiren Gelişmeler

Oltu’nun 1950’lerde sosyal ve ekonomik yapısına ilişkin gelişmeleri 1956 yılında İller Bankası tarafından yayımlanan Belediyeler İl Yıllığı’ndan öğreniyoruz. Bu yıllıktan tespit ettiğimiz çok önemli ayrıntıları değerlendirmek gerekirse; Oltu’nun bulunduğu konum itibariyle göç aldığını, son yıllarda Oltu’ya 15 kadar ailenin civar köy ve kasabalardan gelerek yerleştiklerini, bunların genelde ziraat ve inşaat işlerinde çalıştıklarını görmekteyiz. İnşaat işlerinde her türlü malzeme kullanılmakta olup, kereste Devlet Orman İşletmesinden sağlanmaktadır. Ev damlarının % 80’i düz ve toprak örtülü, geri kalanlar çatı şeklinde ve % 15’i çinkoyla, % 5’i kiremitle örtülüdür. Evlerin % 97’sinin de tek katlı olduğunu görüyoruz.

Kasaba halkının % 65’inin ziraat ve hayvancılık ,% 15’inin bağcılık,% 5’inin de sair işlerle uğraşmakta olduğu belirtilmekte olup, Avcılık(keklik, ördek, tavşan vs.) yapanlarda vardır. Pazarda satışa arz edilen mahsul ve mamuller; buğday, arpa, mısır, kavun, karpuz, elma, armut ve sair meyvelerdir. Evler de ve el tezgâhlarında bazı yünlü kumaşlar, kilim, cicim dokunur, yakın şehir ve kasabalarda satılırdı. 1956 yılı itibariyle Oltu’da 112 dükkân ve işyeri, Devlet Orman İşletmesi, hızar, 2 değirmen ve Ziraat bankası şubesi vardı. Cuma günleri hafta pazarı kurulur, yerli mahsulât Erzurum, Şenkaya, Sarıkamış, Göle, Kars ve Yusufeli’ne gönderilirdi. Oltu çevresinde işletilmeyen linyit,

³⁴³ **Erzurum Gazetesi**, 6 Mart 1939.

³⁴⁴ **Erzurum Gazetesi**, 6 Mart 1939.

³⁴⁵ **Erzurum Gazetesi**, 21 Aralık 1950

kaya tuzu ve göl tuzu, siyah kehribar mevcuttu. Kasaba da bulunan başlıca eski eserler kale, sur artıkları ve camiidir.³⁴⁶

1950'li yılları elimizdeki bilgilere göre değerlendirecek olursa, Oltu halkının genelde tarım ve hayvancılık ile ilgilendiğini, geçimini genel itibariyle buralardan sağladığını görüyoruz. Yerel anlamda da halı, kilim, çuval, sergi, hasır, kuşak gibi üretim amaçlı küçük el tezgâhları mevcut ise de bunlarda geleneksel sanatların bir uzantısı olarak görülebilir. İlçenin bilhassa orman içi ve kenarı köylerinde köylülerin kendilerinin yapabildikleri tarım araçları (saban, döven, yayık vb.) yöreye has el sanatlarındandır. İkamet edilen evlerin genelinin düz ve toprak örtülü olması ilçe halkının ekonomik açıdan refah düzeyinin istenilen düzeyde olmadığını anlatmaktadır. Hatırı sayılır miktarda dükkân ve işyerinin olması, banka şubesi ve değirmen gibi işletmelerin varlığı Oltu'nun diğer ilçelerden sosyo-ekonomik açıdan biraz daha gelişmiş ve kalkınmış olduğunu göstermektedir. Yine Balkaya Linyit kömürü kaynaklarının işletilememesi, Oltu Taşı üretim ve sanatının o yıllarda da geri kaldığını, gerekli ilgi ve yatırımı görmediğini o dönemin iktisadî vaziyetini anlamak adına belirtmekte fayda vardır.

³⁴⁶ **Belediyelerimiz I**, s. 389-391.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma, tarihî ve coğrafi açıdan önemli bir yere sahip olan Oltu ilçesinin 1923-1950 yılları arasındaki idarî, sosyal ve iktisadî hayatını ele almakta olup özellikle belirtilen dönemde, Erzurum ilçelerinin tarihine dair ilk tez çalışmasıdır. Böyle bir çalışmanın üretilmesinin pek kolay olmadığını belirtmek gerekir. Bunun nedeni, ülkemizde yerel tarih çalışmaları yapmanın temel zorluklarıdır. Yerel tarihe ilişkin bilgi ve belgelere ulaşmak büyük bir çaba gerektirmektedir. Üstelik bu çalışma, herhangi bir büyük şehrin tarihine ilişkin olmayıp, ilçe tarihi olunca, karşılaşılan zorluklar daha da artmaktadır. Bütün bu zorluklara rağmen bizi bu çalışmaya sevk eden ve mümkün olduğunca çok belgeye ulaşmamızı sağlayan saik, Oltu'nun tarihte oynadığı mühim rollerdir. Özellikle yakın tarihimizde bir “kahramanlar diyarı” olarak temayüz etmiş olan bu ilçenin sosyal, kültürel, iktisadî ve idarî durumu, daha önce pek başvurulmamış olan kaynaklar ışığında ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Oltu, Milli Mücadele yıllarında, müstesna bir yere sahip olup, herkese nasip olmayacak bir vatan savunması gerçekleştirmiştir. Oltuluların uzun süren ve hiç bir maddi, manevi yardım görmeden kendi azmi, iradesi ve kısıtlı imkânları ile teşkilatlanıp, mühim zayıat vermeden vatan savunması yapması, tarihi açıdan çok önemli bir olaydır. İstiklaline kavuşan Oltuluların bu başarıdaki sırrını, vatan aşkı ile birlik ve beraberliğinde bulabiliriz. Bu döneme ilişkin daha önceki yıllarda pek çok kitap ve makale yazılmıştır. Bizim bu çalışmamız bu mücadelenin hemen sonrasını ele alması bakımından önemlidir. Bu çalışma bir yönüyle bu mücadelenin Cumhuriyet dönemine nasıl yansıdığını ortaya koymaktadır. Bu anlamda en dikkat çeken hususlardan biri de bu mücadelede ön plana çıkmış bazı kişilerin, Cumhuriyet dönemi siyasî hayatında pek ön plana çıkmamış olmalarıdır. Cumhuriyet dönemi yaşanan iç politik gelişmeler ve devrimler nedeniyle, hak ettikleri değeri görememişler ve ömrünün geri kalan kısımlarını siyasî arena dışında maddi ve manevi sıkıntılarla geçirmek durumunda kalmışlardır.

Bunun en önemli örneği Yasin Haşimoğlu'dur. Yasin Haşimoğlu gibi bir tarihi şahsiyet Cumhuriyet döneminde siyasî arenada pek yer almamıştır.

Tam kırk yıl Rus işgali altında kalmış olan ve coğrafi konumu itibariyle sınır bölgesinde yer alan Oltu'nun, incelediğimiz dönemde idarî anlamda önemli değişiklikler geçirdiğini belirtmek gerekir. Bunda, Oltu'nun önceki dönemde uzun süre Rus işgalinde kalmış olmasının etkili olduğu söylenebilir. İncelediğimiz dönemde Oltu'da görev yapmış

olan idare adamları, bu çalışmada eksiksiz ve doğru bir şekilde tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu veriler ışığında, Oltu'ya hizmet etmiş olan kaymakamlar için hükümet konağında, biyografi ve fotoğrafları ile bir köşe oluşturulması kanaatimce faydalı bir hizmet olur. Aynı şeyi belediye başkanları için de söylemek mümkündür. Gerçi Oltu Belediyesi'nde böyle bir köşe mevcuttur; fakat kanaatimizce yeterli değildir. Bu tür basit faaliyetler, vefa örneği sergilemesi bakımından kıymetli olduğu gibi bundan sonraki görev yapacak insanların şevkini artırabilir.

İktisadî açıdan belirli bir potansiyele sahip olduğunu tespit ettiğimiz Oltu'ya ve Erzurum'a, özellikle Balkaya kömürü ve siyah inci olarak adlandırılan Oltu taşına sahip olmak ekonomik açıdan çok kıymetli fırsatlar sunmuştur. Özellikle Oltu taşı, ekonomik değer üretmenin yanı sıra Erzurum'un kültürel ve sanatsal derinliğini yansıtması açısından ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Sabır gerektiren bir arama işlemi sonucunda elde edilen ham madeni işlemek, satışa hazır hale getirmek nasıl zor ise, 1923-1950 arası zorlu geçen bu süreçte yeni Türk devletindeki gelişmelere uyum sağlamak ve bu gelişmelerden payına düşeni almak o kadar zor ve meşakkatli olmuştur. Ama Oltu halkı bu noktadan da başarıyla geçmesini bilmiştir. Umulur ki bundan sonraki dönemde bu taşın ekonomik getirilerinden daha çok insanımız faydalanabilir ve dünya da daha çok tanıtımı yapılabilir. Bu anlamda yerel yöneticilere çok önemli görevler düşmektedir. Aynı şekilde Balkaya Kömürü işletmelerinde daha etkin bir şekilde kullanılarak ilçe halkının istihdam edilmesi, ilçeden dışarıya işsizlik nedeniyle yapılan göçlerin önlenmesi açısından önem arz etmektedir. Zira Oltu'da fabrika ya da çalışmak için uygun iş yerleri olmadığından ilçe halkı büyük şehirlere sürekli göç etmektedir. Bayındırlık ve İmar açısından çok fazla gelişmemiş, yeterli hizmet görmemiş olan ilçemizin o günkü yaşadığı eksiklikler ve yapılamayan yatırımlar bugünümüzü de etkilemiştir.

Bizim bu tez ile yapmaya çalıştığımız şey, ilgili döneme ait hadiselerin doğru bir şekilde tespit edilip yorumlanması suretiyle, toplumların tarihlerini, dinamik bir eksenle yeniden kurmalarına katkıda bulunmaktadır. Amacımız yerel tarih şuuru oluşturmak ve hafızamızı canlı tutmaktır. Bu anlamda yaptığımız çalışma, salt bir siyasî ve idarî anlatımdan ibaret değildir. Aksine, bölgede yaşayan insanların günlük yaşantıları, yine belgeler ışığında ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma, Oltu'nun kurtuluşunun 100. yılına denk düşmesi açısından da anlamlıdır. Bu vesile ile işgal altında yıllarını geçiren, vatan topraklarının kurtarılmasına hizmet etmiş olan bütün kahramanlarımıza şükranlarımızı sunarız.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ARŞİVLER

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Erzurum Belediyesi Arşivi

Erzurum Özel İdare Arşivi

Erzurum Ticaret Odası Arşivi

GAZETELER

Devrim Gazetesi

Doğu Gazetesi

Erzurum Gazetesi

Hâkimiyet Gazetesi

Oltu'nun Sesi Gazetesi

Varlık Gazetesi

Vatan Gazetesi

RESMİ YAYIN VE TUTANAKLAR

Artvin İl Yıllığı, 1967.

Artvin İl Yıllığı, 1973.

Belediyeler, TC Dâhiliye Vekâleti, Holivut Matbaası, İstanbul,1933.

Belediyeler İstatistiği, 1931-1933, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Devlet Matbaası, Ankara,1943.

Belediyelerin 1925, 1926, 1927 ve 1928 senelerine ait Hesap Hulâsaları, T.C Dâhiliye Vekâleti, Mahalli İşler Umum Müdürlüğü, Hamit Matbaası, İstanbul, 1930.

Belediyelerimiz I, İller Bankası Neşriyatı, Ankara, 1956.

CHP 1943 Kaza Kongreleri Dilekleri.

Erzurum Vilayeti 1940 Meclis Zabıtları.

Erzurum Vilayeti 1941 Senesi Meclis Zabıtları.

Erzurum İl Yıllığı, 1967.

Erzurum İl Yıllığı, 1973.

Kültür İstatistikleri 1936-1937.

Milli Eğitim İstatistikleri, İlköğretim, 1950-51, Ankara, 1953.

İller Bankası Çalışmaları,1945-1953.

Oltu 25 Mart İlkokulu Arşivi (Sicill- i Umûmi Defteri 1921-1928-Şehadetname Defteri-1930-1945 yılları arasına ait)

On Beşinci Yıl Kitabı, Ankara, 1938.

TBMM Zabıt Ceridesi

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi,1927-1928.

KİTAP VE MAKALELER

Ağca, İ.Kürşat (1998), “Oltu’ya Genel Bir Bakış” **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu 1-3 Temmuz**, Oltu-Erzurum.

Akagün, Özdemir (1937), “**Doğu Gazetesi Şirin İlçemiz Oltu**”, **Doğu Gazetesi**,

Akçay, Mevlüt (1993), “**Oltu Şûrâ Hükümeti**” **Oltu’dan Selam**, Sayı I.

Akgündüz, Ahmet (2005), **Osmanlı Devletinde Belediye Teşkilatı ve Belediye Kanunları**, İstanbul.

Allen, W.E.D.-Muratuff, Paul (1966), **Kafkas Harekâtı, 1828-1921 Türk-Kafkas Sınırdaki Harplerin Tarihi**, Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Armaoğlu, Fahir (1995), **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi**, İstanbul: Alkım Yayınevi.

Aslan, Betül, **1.Dünya Savaşı Esnasında Azerbaycan Türklerinin Oltu'daki Yardım Faaliyetleri** Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu.1-3 Temmuz, Oltu-Erzurum , (1998).

———**1. Dünya Savaşı Esnasında Azerbaycan Türklerinin Anadolu Türklerine “Kardeş Kömeği” Yardımı ve Bakü İslam Cemiyet-i Hayriyyesi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, (2000).

Aşıroğlu, Tahsin (1973), **“Erzurum İli Tarihçesi -Erzurum ve Çevresi”**, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları 50. Yıl Armağanı.

Atalay, İbrahim (1982), **Oltu Çayı Havzasının Fiziki Coğrafyası ve Amenajmanı**, İzmir.

Atasoy, Veysel (1992), **Türkiye’de Mahalli İdarelerin Yapısı ve Yeniden Düzenlenmesi**, İstanbul.

Aydın, Dünder (1972), **Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilatı, Kuruluş ve Genişleme Devri (1535-1566)** (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum.

Aydoğan, Erdal, **“Erzurum Halkevinin Kuruluş ve Faaliyetleri”**, **23 Temmuz Erzurum Kongresi ve Kurtuluştan Günümüze Erzurum 1.Uluslararası Sempozyumu (23-25 Temmuz 2002 –Erzurum, Ankara ,**(2003).

———**İttihat ve Terakki’nin Doğu Politikası (1908-1918)**, İstanbul, (2005).

———**Oltu Şûrâ Hükümeti’nin Ermeni Mücadelesi-Yasin Haşimoğlu’nun Hatıraları**, Ankara, (2015).

———**Erzurum’un Yüzleri-Oltu Şûrâ Hükümeti Üyeleri**, Erzurum, (2016).

Badem, Candan (2010), **Çarlık Rusyası Yönetiminde Kars Vilayeti**, İstanbul.

Barutoğlu, Ömer H. (1968) **“Kuzey Doğu Anadolu Yakıt Problemi” Çeşitli Yönleriyle Erzurum ve Çevresi**, Hazırlayan ve Tertipleyen: Nusret Karasu-Nihat Özyardımcı, Erzurum.

Başar Zeki (1974), **Ermenilerden Gördüklerimiz**, Ankara.

Bayraktutan, Yusuf (1996), **Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

Beygu, Abdurrahim Şerif(1939), **Şimendiferin Kavuştuğu Gün Erzurum**, İstanbul.

Behlülgil, Mefahir(1992) , **İmparatorluk ve Cumhuriyet Döneminde İllerimiz**, İstanbul.

Bilgi, Nejdet (2002), “**Cumhuriyetin İlk Döneminde Mülki Yapının Gelişimi (1920-1950)**”, Türkler, Cilt 17, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Bilgili, Ali Sinan(1998), “Türk İstiklâl Harbinde Oltu ve Oltu İslâm Şûrâsı”, **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu,1-3 Temmuz**, Oltu-Erzurum.

Cemil Bey (1926), “**Ardahan Vilayeti Ahval-i Ziraiye, İklimiye ve İktisadîyesine Dair Numunesi Vechiyle Tanzim Kılınan Rapordur**”, Ziraat Vekâleti Mecmuası, 3(6)

Çadırcı, Musa (1997),**Tanzimat Dönemi’nde Anadolu Kentleri’nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Ankara.

Çetin, Zühal Önez (2015), “**Türkiye’de İl Özel İdaresi Sisteminin Dönüşümü ve 6360 Sayılı Kanunun Dönüşüme Etkileri**” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Dergisi 20(2).

Dayı, Esin S., **Elviye-i Selâse’de (Kars, Ardahan, Batum) Milli Teşkilatlanma**, Erzurum:Kültür Eğitim Vakfı Yayınları, (1997).

———Oltu İslâm Terakki Kongresi **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu,1-3 Temmuz 1998**, Oltu-Erzurum

Demirel, Muammer (1-3.08.1998), İşgal Yıllarında Oltu, **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu, 1-3 Temmuz**, Oltu-Erzurum.

Ergin, Osman Nuri, **Mecelle-i Umûr-ı Belediye, III**, İstanbul, (1995).

——— **Beledi Bilgiler**, İstanbul, (1932).

Eyyüpoğlu, İsmail (2003), **Elviye-i Selâse’de İdarî Teşkilatlanma(1918-1921)**, Erzurum.

Gökdemir, Ahmet Ender (1998), **Cenûb-i Garbî Kafkas Hükümeti**, Ankara: Cumhuriyetin 75. Yılına Armağan. T.T.K.Basımevi.

Evlîya Celebi Seyahatnamesi (2011), (Hazırlayanlar: Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Zekerîya Kurşun) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gündoğdu, Hamza, Geçmişten **Günümüze Erzurum ve Çevresindeki Kalıntılar, Şehri Mübarek Erzurum**, Ankara,(1988).

———(İrfan Gedik birlikte, 1996), **Oltu Taşı İşletmeciliği**, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

—— **Erzurum'da Doğa Kültür Tarih ve Sanat Eserleri**, İstanbul: Atatürk üniversitesi 50.yıl GSE Yayını, (2007)

Greene, Francis Vinton (2018), **-93 Harbi -Tüm Cepheleriyle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı**, İstanbul.

Haşimoğlu, Mecit, “Bakû İslam Cemiyet-i Hayriyyesi”, **Tarih Yolunda Erzurum**, 2,(22-26), Aralık(1959).

——“Oltu'nun Kurtuluşu” ,**Tarih Yolunda Erzurum**, 5-6.(14-16) ,Haziran(1960).

Hatunoğlu, Kenan (1998), “Zalim Ermeni Çetelerine Karşı Milis Kuvvetleri Oluşturan Narmanlı Mahmud Çavuş” **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu 1-3 Temmuz**, Oltu-Erzurum.

Honigmann, Ernest (1970),”**Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı**”(Çeviren: Fikret Işıltan) İstanbul.

İlgün, Koptagel (2005), **Toplum Kalkınmasında Örnek Lider Hüseyin Köycü**, İstanbul.

İplikçioğlu, Bülent (1992), **Eskiçağ Tarihinin Ana Hatları**, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

Kafesoğlu, İbrahim (1992), **Selçuklu Tarihi**, İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.

Kalkan, Ahmet (1999), **Oltu Tarihi**, Bitirme Tezi, Erzurum.

Karal, Enver Ziya (1995), **Osmanlı Tarihi**, 5, 7. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kazıcı, Ziya (1996), “**Osmanlı Şehir İdaresinde İhtisab Müessesesi**”, **İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler**, I, İstanbul.

Kılıç, Selami, “**İşgalden Kurtuluşa Oltu**” **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu,1-3 Temmuz 1998** Oltu-Erzurum, (1998).

——**Türk-Sovyet İlişkilerinin Doğuşu**, İstanbul: Dergâh Yayınları (1998).

—— Oltu'nun İşgali, Kurtuluşu ve Anavatan'a Katılımı(1878-1920) **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 94, (2014).

Kılıç, Ümit (2008), “Oltu'da Arslan Paşa Külliyesi”, **Karadeniz Araştırmaları**, 5/17.

Kırzioğlu, Fahreddin M., **Kars Tarihi, Taş Çağlarından Osmanlı Devletine Deđin.1**, İstanbul:İşil Matbaası. (1953).

———Cenûb-i Garbî Kafkas Hükümeti ,**Türk Kültürü**, 72. (1968).

———**Kars'ın Kurtuluşunun 50. Yıldönümü Dolayısıyla Kars İli ve Çevresinde Ermeni Mezalimi 1918-1920**, Ankara, (1970).

———“Tav-eli'nin Doğu Merkezi Oltu'nun Tarih Çizgileri” **Oltu, Turizm Tanıtma ve Kültür Derneği Özel Sayısı**, Erzurum , (1970).

———**Osmanlıların Kafkas Elleri Fethi(1451-1590)** Doktora Tezi, Ankara: Sevinç Matbaası, (1976).

———**Yukarı-Kür ve Çoruh Boylarında Kıpçaklar, İlk Kıpçaklar(M.Ö VIII-M.S. VI. yy) ve Son Kıpçaklar (1118-1195) ile Ortodoks –Kıpçak Atabekler Hükümeti(1267-1578) (Ahıska/Çıldır Eyaleti Tarihinden)** Ankara: Türk Tarih Kurumu(1992).

Konukçu, Enver, **Selçuklulardan Günümüze Erzurum**, Ankara: Erzurum Sanayi ve Ticaret Odası Vakfı Yayınları . (1992).

———“Tarihi Akışta Oltu” **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu.1-3 Temmuz Oltu-Erzurum** ,(1998).

——— **Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Erzurum**, Erzurum,(1999).

———**Ardahan Tarihi**, Ankara,(1999).

Konyalı İ. Hakkı (1972), **Erzurum Tarihi**, Erzurum.

Korkmaz, Ömer (1993), “Oltu Şûrâ Hükümeti” **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı 6.

Köycü, Hüseyin (1951), “**Oltu Milli İslam Komitesi, Kars İslam Milli Şûrası, Cenûb-i Garbî Kafkas Hükümeti**”, Şenkaya, (15-7)

Kurat, Akdes Nimet, **Türkiye ve Rusya**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, (1970).

——— **IV-XVIII Yüzyıllarda Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri**, Ankara: Murat Yayınları, (1992).

Küçükkuşurlu, Murat, **Tek Parti Döneminde Erzurum Halkevleri**, Trabzon, (Mehmet Okur İle Birlikte) (2007).

——**Erzurum Belediye Tarihi I,Osmanlıdan Cumhuriyete(1866-1930)**, İstanbul, (2008).

——**Erzurum Belediye Tarihi II, Tek Parti Dönemi(1930-1950)**, İstanbul, (2008).

——**Dr. Şerif Bey, Erzurum Vilayetinin Sıhhi ve İçtimai Coğrafyası**, Hazırlayan: Murat Küçükuşurlu, Trabzon,(2011).

——**Türk Siyasî Tarihinde Erzurum(1923-1950)**,Ankara,(2011).

——**Erzurum Özel İdare Tarihi(1913-2014)**,Erzurum, (Muzaffer Başkaya ile birlikte), (2014).

——**Tabyalar ve Kahramanlar “Aziziye’nin Son Şahitleri”** Erzurum, (2015).

——**Dr. Şerif Bey, Erzurum’da İz Bırakanlar**, Erzurum,(2016).

——**Geçmişten Günümüze Erzurum Kalesi**, Erzurum, (2017).

——**Tüm Yönleriyle Erzurum Tabyaları ve Kışlaları**, Erzurum, (2017).

——**Sorularla Erzurum Tarihi**, Konya, (2018).

——**Erzurum Çarşı Pazar, Eski Erzurum Çarşıları ve Üretim mekanları**, Konya, (2018).

——**Kurtuluşunun 100.Yılında Fotoğraf ve Belgelerle Erzurum**, Erzurum,(2018).

Kütükoğlu, Bekir (1993), **Osmanlı-İran Siyasî Münasebetleri (1578-1602)**, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları

Mehmed Arif Bey (1974), **Başımıza Gelenler I**, Ankara.

Memiş, Ekrem (1995), **Eskiçağ Türkiye Tarihi**, Konya.

Mücellidoğlu Ali Çankaya (1968-1969), **Son Asır Türk Tarihinin Önemli Olayları ile Birlikte Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler(Mülkiye Şeref Kitabı)**, 1-8, Ankara: Mars Matbaası.

Müderriş İhsan Abidin (1928), **Anadolu Ziraat ve Yetiştirme Vaziyeti, I**, İstanbul.

Müeyyid, Refet (1330), **Şehremaneti Celilesine, İstanbul Şehri Umûr-ı Belediyesine Dair Layiha**, İstanbul.

Ortaylı, İlber, “Çarlık Rusyası Yönetiminde Kars”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, 9, İstanbul, (1978)

———“**Tanzimat Devri ve Sonrası İDARÎ Teşkilat**”, **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi**, Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul, (1994).

———**Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)**, Ankara, (2000).

Oltu(1989), Ankara: Oltu Köylere Hizmet Götürme Vakfı Yayınları

Önal, Sami, **Milli Mücadele’de Oltu**, Ankara: Ayyıldız Matbaası, (1968).

——— “Oltu’lu Yusuf Ziya Bey” , **Türk Kültürü**, Ağustos, 70,(1968).

——— “Oltu’nun 50. Kuruluş Yıldönümü”, **Türk Kültürü**, Mart, 65,(1968).

———“Oltu Şûrâ Hükümeti ve Oltu’nun Anavatan’la Birleşmesi” **Türk Kültürü**, Ekim 72, (1968).

Özel, Sabahattin (2002), Atatürk Dönemi Türkiye Ekonomisi, **İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, 2, İstanbul.

Özav, Lütfi, **Oltu’nun Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası**, Erzurum: Medrese Yayınları, (1995).

———Oltu İlçesinin Turizm Potansiyeli, **Erzurum Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü. Dergisi**, 1,(1995).

Özer, M. Ali (1971), **Tarihte Çıldır Atabeğleri ve Torunları**, Erzurum.

Pakalın, Mehmet Zeki (1993), **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: MEB Yayınları.

Parlak, Tahsin (2001), **Erzurum’da Oltu Taşı ve Kuyumculuk Sanatı**, Oltu: Oltu Ticaret Odası Yayınları.

Pamuk, Bilgehan (2005), **Erzurum Şehir Tarihinin Kaynakları ve Literatürü**, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, 3/ 6, Erzurum.

Pekin, Faruk-Yılmaz, Hayri Fehmi (2009) **Türkiye’nin Kültür Mirası,100 Kale**, İstanbul: NTV Yayınları,

Polat, Nazım H. (1998) “Oltu’da Kaymakamlık ve Kaymakamlar” **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu, 1-3 Temmuz**, Oltu-Erzurum.

Sander, Oral (2010), **Siyasî Tarih, İlkçağlardan 1918'e**, Ankara.

Sanın, Tahsin, **Babamın Hayat Hatırası**(Doğum Tarihi:1313-Ölüm Tarihi:1371) (Basım yeri ve tarihi yok).

Saygun, Ahmet Adnan (1988), **“Karacaoğlan” Yeni Bilgiler, Bir Rivayet Melodiler**, Ankara.

Sevim, Ali (1993), **Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sümer, Faruk, “Saltuklar” **Selçuklu Araştırmaları Dergisi**,3, (1971).

———**Safevi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. (1992).

Şahin, İlhan (2006), “Nahiye” **TDV İslam Ansiklopedisi** içinde,32,(306-308) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Şehidoğlu, Süreyya, “Keğanili Mahmud Ağa” **Tarih Yolunda Erzurum**, 5-6,(2), Haziran (1960).

———**Erzurum'dan Çizgiler**, Bursa: Millet Basımevi , (1965).

Tanör, Bülent (1998) ,**Türkiye'de Yerel Kongre İktidarları (1918-1920)**,İstanbul,1998.

Tansel, Selahattin (1991), **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**,1- 4, İstanbul: MEB Yayınları.

Toksoy, Ahmet (2015), **Ortaçağ'da Oltu ve Çevresi**, Trabzon.

———“Ortaçağ'da Oltu ve Çevresi” **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu, 1-3 Temmuz**, Oltu-Erzurum. (1998).

———**Bizans'tan Akkoyunlulara Tav-eli / Tao Bölgesi**, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, (1997).

T.C Nafia Vekâleti, **Son Teşkilatı Mülkiye'de Köylerimizin Adları**, Mülk Matbaası,(1928).

Turan, Osman (1997), **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1994), **Osmanlı Tarihi**,2, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Üstel, Füsun (2004) , **Türk Ocakları (1912-1931)**, İstanbul: İletişim Yayınları.

Vural, Temel, Oltu Havzası Kültür Serisi-1,**Oltu Havzası Fıkraları ve Nüktedanları**, Oltu,(2009)

———Oltu Havzası Kültür Serisi-2, **Olur Halk Şairlerinden Âşık Halil**, İstanbul, (2009).

———Oltu Havzası Kültür Serisi-3, **Oltu Havzası Sözlü Kültüründen Derlemeler**, Ankara, (2012).

———Oltu Havzası Kültür Serisi-4, **Sümmani'den Günümüze Oltu Havzası Şairleri**, Ankara, (2012).

———Oltu Havzası Kültür Serisi-5, **Ozanlarla Hasbihal**, Ankara, (2014).

———Oltu Havzası Kültür Serisi-6, **Âşık Cemal Divani Gönlümün Gözyaşları**, Ankara,(2015).

———Oltu Havzası Kültür Serisi-7, **Oltu Havzası Âşık Karşılaşmaları**, Ankara, (2015).

———Oltu Havzası Kültür Serisi-8, **Ozanların Dilinden Kahramanlarımız**, Ankara, (2018).

Zaimoğlu, Sabit Akın (2007), Oltu Şûrâ Hükümeti, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

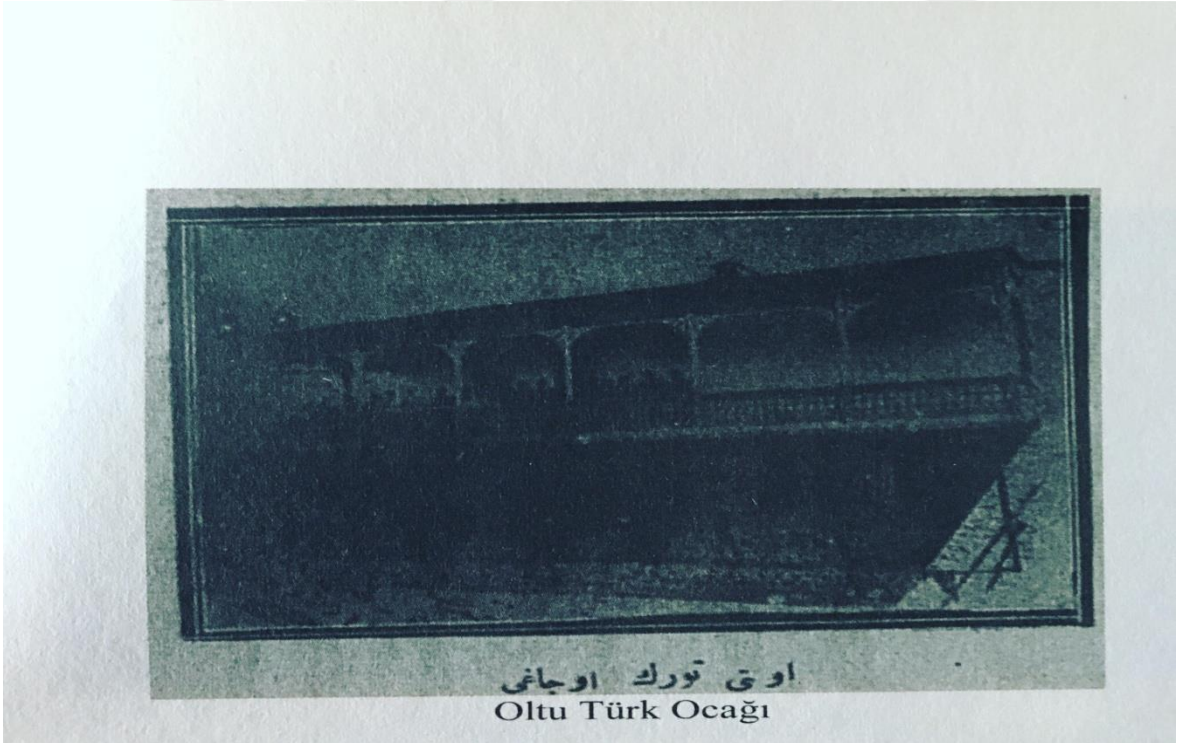
Zengin, Yusuf (1983),**Oltu Taşı Yatakları**, Erzurum.

EKLER

EK-1 Oltu Halkevi Binası

Kaynak: Küçükuşurlu-Okur, Tek Parti Döneminde Erzurum Halkevleri, Ekler Bölümünden

EK-2 Oltu Türk Ocağı Binası

Kaynak: Küçükuşurlu-Okur, Tek Parti Döneminde Erzurum Halkevleri, Ekler Bölümünden

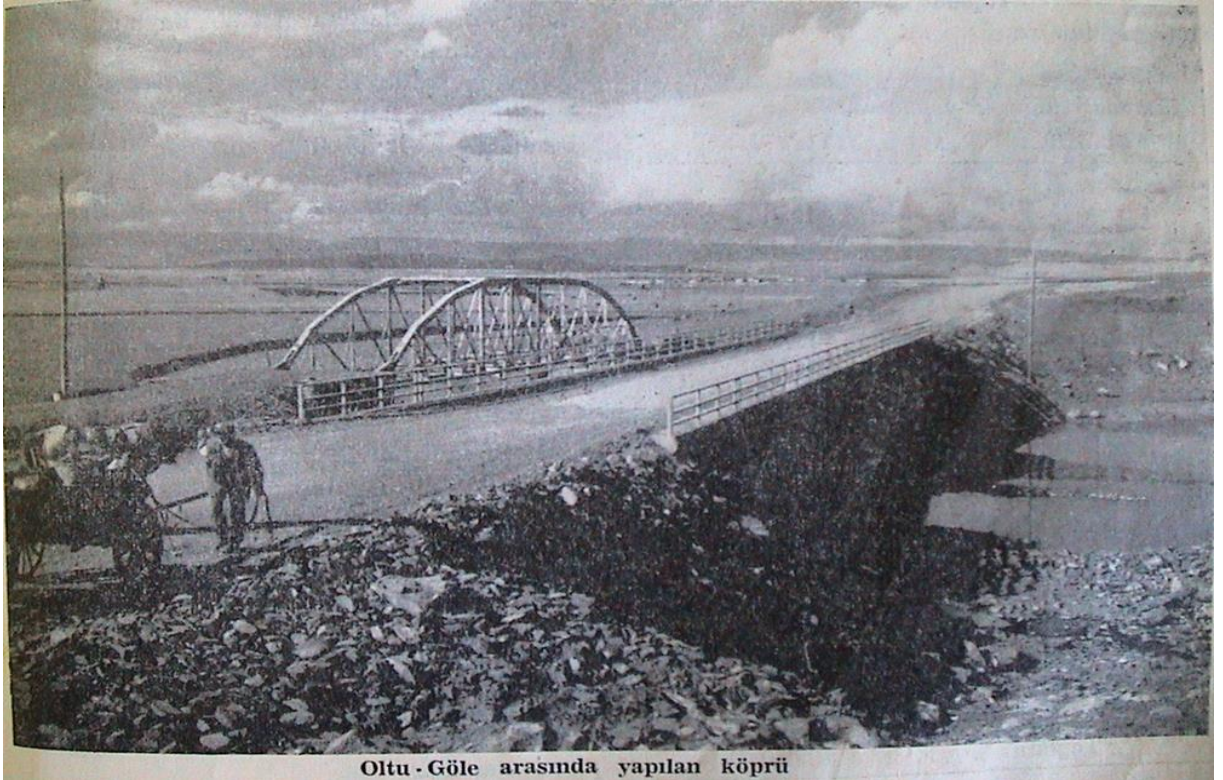

EK-3 5 Eylül 1926 Yılında Açılan Oltu İlk Kız Mektebi Açılış Töreninden
Kaynak: Bayram Şahin Arpa'nın özel arşivinden

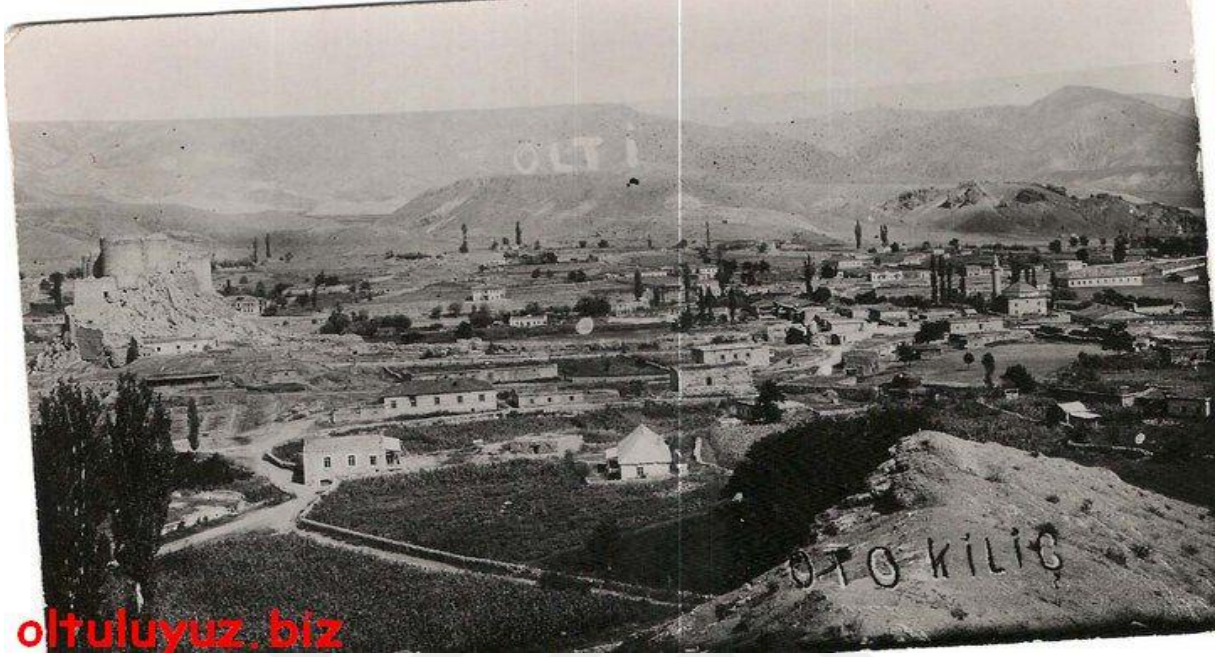
EK-4 Oltu'da Bir Bayram Töreni

Kaynak: http://oltuteml.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/25/10/147185/fotograf_galerisi_ml#prettyPhoto/05.02.2018

EK-5 Oltu-Göle Arasında Yapılan Köprü

Kaynak: Bayram Şahin Arpa'nın özel arşivinden

EK-9 Oltu'dan Bir Görünüş-1

Kaynak: http://oltuteml.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/25/10/147185/fotograf_galerisi_ml#prettyPhoto/05.02.2018

EK-10 Oltu'dan Bir Görünüş-2

Kaynak: <http://www.oltu.adalet.gov.tr/bolge/oltu.html/05.02.2018>

EK-11 1926 Yılına Ait Pul
Kaynak: Bayram Şahin Arpa'nın özel arşivinden

EK-12 Oltu'dan Bir Görünüş-3

Kaynak:<http://www.oltu.adalet.gov.tr/bolge/oltu.html/05.02.2018>

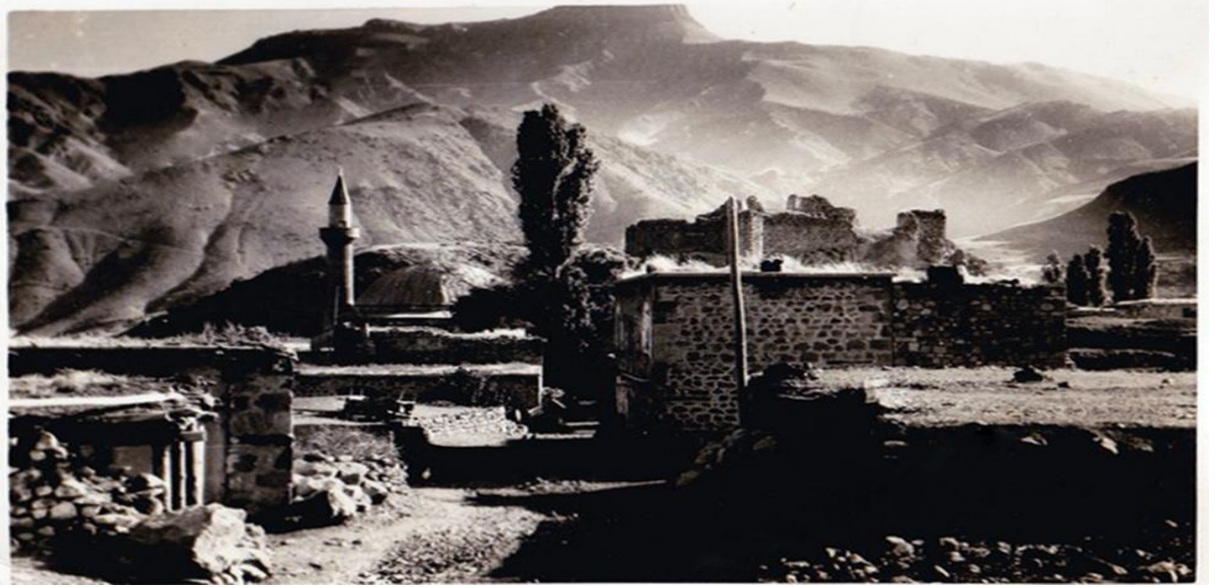

EK-13 Oltu'dan Bir Görünüş-4

Kaynak:<http://www.oltu.adalet.gov.tr/bolge/oltu.html/05.02.2018>

EK-14 Oltu'dan Görünüş-5
Kaynak: <http://www.oltu.adalet.gov.tr/bolge/oltu.html/05.02.2018>

EK-15 Oltu'dan Görünüş-6
Kaynak: Bayram Şahin Arpa'nın özel arşivinden

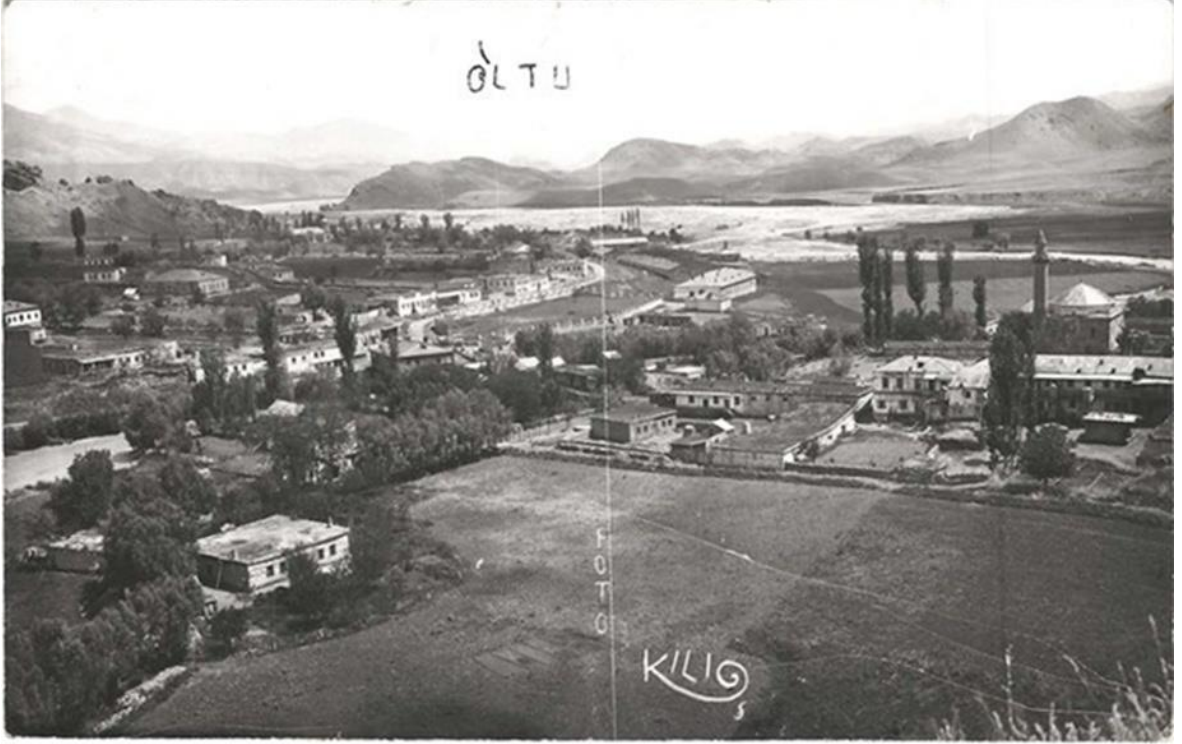
EK-16 Oltu'dan Görünüş-7

Kaynak:<http://www.oltu.adalet.gov.tr/bolge/oltu.html/05.02/2018>

EK-17 Oltu'dan Görünüş-8

Kaynak: Bayram Şahin Arpa'nın özel arşivinden

EK-18 Oltu'dan Görünüş-9
Kaynak:<http://www.oltu.adalet.gov.tr/bolge/oltu.html/05.02/2018>

EK-19 Oltu'dan Görünüş-10
Kaynak:<http://www.oltu.adalet.gov.tr/bolge/oltu.html/05.02/2018>

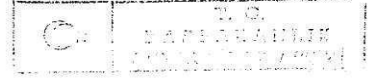
T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Karar sayısı

2

14309

Kararname

Evvelce görülen idarî lüzum üzerine 26/8/1937 tarih ve 2/7306 ve 1/4/937 tarih ve 2/6295 sayılı kararnamelerle kaymakamlar uhdesine verilmiş olan Gümüşane vilâyetinin Şiran, Erzurum vilâyetinin Hasan-kale ve Oltu belediye reislikleriyle Tortum belediye reisliği vazifelerinin halen kaymakamlar uhdesine verilmesindeki lüzum ve zaruret kalmadığı anlaşıldığından adı geçen yerler belediye reislikleri vazifelerinin kaymakamlar uhdesinden kaldırılması; Dahiliye Vekilliğinin 16/7/1940, 23/7/1940 tarih ve 27/12362, 23/12845 sayılı tezkerelerle yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 10.EYLÜL 1940 tarihinde kabul olmuştur.

REİSİCÜMHUR

İsmail İsmail

Bş. V. Ad. V. M. M. V. Da. V. Ha. V.
S. R. Kayseri Fethi Şirvan J. Urgan, Sayık Şirvan S. Sarıoğlu
Ma. V. Mf. V. Na. V. İk. V. S. İ. M. V.
M. Akın Günel A. F. Cebesoy Bakır D. H. Akatun
G. İ. V. Zr. V. Mü. V. Ti. V.
B. Karadağ M. Şirvan A. Çetinkaya M. Bayraktar

080 18 01 02 92 87 9

EK-20 1937 Yılında Belediye Reisliklerinin Kaymakamlık Uhdesinden Kaldırılmasına Karar

Kaynak: CCA,030.18.01.02.92.87.9.

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Karar sayısı
2
73331

Kararname

Erzurum Vilâyetinin Oltu kazasının Balkaya mevkiinde kâin olup mekşufen Hükûmete ait bulunan Linyit madeni imtiyazının Eti Banka ihalesine dair olup Devlet Şurası Reislîğinin 9/4/1940 tarih ve 6764 sayılı tezkeresile gönderilen üçüncü daire ile Umûmî Heyet mazbataları ve bu hususa ait mukavele ve şartname lâyhaları ile yerinin haritası, İcra Vekilleri Heyetince 20 NİSAN 1940 tarihinde tetkik edilerek adı geçen maden imtiyazının ilîşik mukavele ve şartnamelere göre Eti Banka ihalesi kabul olunmuştur.

REİSİCÜMHUR

İsmet İnönü

Bş. V. Ad. V. M. M. V. Da. V. Ha. V.
Ma. V. Mf. V. Na. V. İk. V. S. İ. M. V.
G. İ. V. Zr. V. Mü. V. Tl. V.

030 18 01 02 90 38 11

EK-21 Balkaya Kömür Ocaklarının Etibank'a İhale Edildiğine Dair Karar Yazısı

Kaynak: CCA,030.18.01.02.90.38.11.

T. C.
BAŞVEKÂLET
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

Karar Sayısı

4

10686

KARARNAME

Orman Umum Müdürlüğünce Oltu'da bir kereste fabrikası tesisi ve işletilmesi; Ziraat Vekâletinin 31/7/1958 tarihli ve 4523-1/5185 sayılı yazısı üzerine, 6831 sayılı kanunun 28 inci maddesine göre, İcra Vekilleri Heyetince 21 / 8 /1958 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR VEKİLİ

[Signature]

000 18 01 150 445

Başvekil Devlet Vekili Devlet Vekili Devlet Vekili Adliye Vekili
Millî Müdafaa Vekili Dahiliye Vekili Harâciye Vekili Maliye Vekili Maarif Vekili
Nafia Vekili Ticaret Vekili Sıh. ve İc. Muv. Vekili Güm. ve İnş. Vekili Ziraat Vekili
Münakalât Vekili Çalışma Vekili Sanayi Vekili Bas.-Yay. ve Turiz. Vekili İmar ve İskân Vekili
Koordinasyon Vekili

Dosya No:

51-17

944

EK-22 1958 Yılında Oltu'da Kereste Fabrikası Açılmasına Dair Karar

Kaynak: CCA,030.18.01.150.44.5.

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında Erzurum-Oltu'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Oltu'da tamamladı.

Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümü'nden 1999 yılında mezun oldu. 1999 yılında Muş-Malazgirt ilçesinde göreve başladı.2002-2004 yılları arası Oltu Yusuf Ziya Bey Lisesinde Tarih Öğretmeni, 2005-2012 yılları arasında Oltu Şehitler YİBO'da müdür yardımcısı olarak görev yaptı.2012 yılı Şubat ayından sonra da Oltu Anadolu Öğretmen Lisesine Müdür Başyardımcısı olarak atandı. Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım bölümünde lisans eğitimini 2016 yılında bitirmiştir. Oltu Fen Lisesinde Okul Müdürü olarak görev yapmakta olup, evli ve iki çocuk babasıdır.

